

«Ἡ φύσις τῆς συμμετοχῆς
τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας στὸ ΠΣΕ.
Μία ὀρθόδοξη ἱστορική καὶ θεολογική θεώρηση
τῆς Οἰκουμενικῆς Κίνησης»

Π. ΑΥΓΟΥΣΤΙΝΟΥ ΜΠΑΪΡΑΧΤΑΡΗ*

*«Καταφρονήσαντες καὶ κόπων καὶ κινδύνων
πρὸς τὸ διαπραγματεῦσθαι τὸ θεῖον ἔργον τῆς ἐνώσεως,
ἐὰν ὁ Θεὸς εὐδοκήσῃ, πρόδῳλόν ἐστι, καὶ πρόθυμοι ἐσμέν
καὶ ἡμεῖς τὴν δυνατὴν ἐπιμέλειαν καὶ σπουδὴν Θεοῦ χάριτι πρὸς τοῦτο
συνεινεγκεῖν, ἐπεὶ καὶ τούτου χάριν ἀφίγημεθα...»***

*Μάρκος Εὐγενικός,
(Les Mémoires du Grand Ecclésiarque de l'Église
de Constantinople Sylvestre Syropoulos sur le Concile de Florence 1438-1439)*

1. Ἡ σημασία τῆς Οἰκουμενικῆς Κίνησης καὶ ὁ σκοπὸς τοῦ Οἰκουμενικοῦ Διαλόγου

Ὁμολογουμένως ἔχουν περᾶσει πάρα πολλὰ χρόνια ἀπὸ τὸ πρῶτο τέταρτο τοῦ περασμένου αἰῶνος, ὅταν καὶ ξεκινοῦσε μὲ τὸλμη, ἀλλὰ καὶ μὲ δυσκολίες, ἡ γένεση, ἀλλὰ καὶ ἡ γέννηση τῆς Οἰκουμενικῆς Κίνησης μὲ τὴ σύγχρονη μορφή πὸν ὑπάρχει σήμερα. «Διὰ τοῦ ὄρου οἰκουμενικὴ κίνη-

* Ὁ π. Αὐγουστίνος Μπαΐραχτάρης εἶναι Δρ. Θεολογίας, Ἐπίκουρος Καθ. τῆς Π.Ε.Α.Η.Κ., Ἐπιστημονικὸς συνεργάτης τῆς Ἀκαδημίας Θεολογικῶν Σπουδῶν Βόλου καὶ Μέλος τῆς Societas Oecumenica.

** Προχωρήσαμε στὴ συγγραφὴ τῆς παρούσης μελέτης, καθὼς συνειδητοποιήσαμε τὴν ἀνάγκη πὸν ὑφίσταται στοὺς Ὁρθόδοξους ἐκκλησιαστικοὺς καὶ θεολογικοὺς κύκλους γιὰ μίαν ἐκ νέου παρουσίαση τῶν ὄρων καὶ τῶν προϋποθέσεων τῆς συμμετοχῆς τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας στὸν σύγχρονο διαχριστιανικὸ διάλογο, πὸν λαμβάνει χώρα τόσο στὸ πλαίσιο τῆς Οἰκουμενικῆς Κίνησης, ὅσο καὶ σὲ διμερῆς ἐπίπεδο. Εἶναι ἀναγκαῖο νὰ διευ-

σις χαρακτηρίζεται πᾶσα προσπάθεια συνεργασίας μεταξύ χριστιανῶν ἀνηκόντων εἰς διαφορετικὰς χριστιανικὰς ὁμολογίας καθὼς καὶ πᾶσα ἐπίσημος διεκκλησιαστικὴ ἐπαφὴ καὶ θεολογικὴ συζήτησις μέσῳ ἐπίσημῶν διορισθέντων ἀντιπροσώπων διαφόρων Ἐκκλησιῶν μὲ σκοπὸν τὴν προώθησιν τῆς ὑποθέσεως τῆς χριστιανικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς ἐνότητος καὶ τῆς ἀπὸ κοινοῦ ἀνακαινίσεως τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς καὶ ἱεραποστολικῆς δράσεως εἰς τὸν σύγχρονον κόσμον», ἀναφέρει ἡ εἰσηγητικὴ ἔκθεσις τῶν καθηγητῶν Καρμίρη, Κονιδάρη, Θεοδώρου καὶ Νησιώτη πρὸς τὴν ἡγεσία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος¹.

Ὡς ὅρος ἡ Οἰκουμενικὴ Κίνησις ἐμφανίζεται στὶς ἀρχὲς τῆς δεκαετίας τοῦ 1920, προκειμένου νὰ περιγράψῃ τὶς διεκκλησιαστικὰς ἐπαφὰς καὶ συνεργασίας μεταξύ τῶν Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν καὶ Ὁμολογιῶν. Ὡστόσο, ὡς ἐννοία ὁ οἰκουμενισμὸς, αὐτὸς καθ' αὐτὸς, ἀπασχόλησε τοὺς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας ἤδη ἀπὸ τὰ ἀποστολικά χρόνια. Κάλλιστα θὰ μπο-

κρινιστεῖ εὐθὺς ἐξαρχῆς ὅτι τόσο ὁ διά-χριστιανικός, ὅσο καὶ ὁ διά-θρησκευτικός διάλογος διεξάγεται ἀπὸ κοινοῦ μὲ τὴν ἀρωγὴν καὶ τὴν συνεργασία ὅλων τῶν Ὁρθοδόξων τοπικῶν Ἐκκλησιῶν, μέσῳ τῶν ἐκπροσώπων τους, προεξάρχοντος βεβαίως τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ ρόλος τῆς Πρωτόθρονης Ἐκκλησίας τῆς Ὁρθοδοξίας εἶναι γενικῶς καὶ εἰδικῶς νὰ προεδρεύει, νὰ παρακινεῖ, νὰ δραματίζεται καὶ νὰ συντονίζει τὸ εὐρύτερο ἔργο ὅλων τῶν Ὁρθοδόξων Χριστιανῶν χωρὶς νὰ διατάξῃ ἢ νὰ ἐξαναγκάξῃ τὰ ὑπόλοιπα μέλη τοῦ σώματος. Ἡ ἀσκηση αὐτῆς τῆς ἀποστολῆς ἀποτελεῖ οὐσιαστικὰ μία μορφή *ιεραῆς διακονίας*, ἡ ὁποία εἶναι κατοχυρωμένη *de jure* καὶ *de facto* καταγεγραμμένη στὴν ἱστορία τῆς κοινωνίας τῶν Ἀυτοκεφάλων ἀδελφῶν Ἐκκλησιῶν, ἥδη ἀπὸ τὸν 4^ο αἰῶνα. Σ' αὐτὸ τὸ πλαίσιο ἐντάσσονται καὶ οἱ πρωτοβουλίες ποὺ ἀναλαμβάνει κατὰ καιροὺς ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Βαρθολομαῖος σὲ ἐπίπεδο οἰκολογικό, διά-πολιτισμικό, διά-χριστιανικό ἢ διά-θρησκευτικό, ἐνῶ οἱ εὐρύτερες ἐνέργειες τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου πραγματοποιοῦνται πάντοτε συμφώνως μὲ τὶς ἀποφάσεις καὶ τὰ πορίσματα: α) τῶν τεσσάρων Πανορθοδόξων Διασκέψεων κατὰ τὰ ἔτη 1961, 1962, 1963, 1968, καὶ εἰδικότερα τῆς Α' στὴν Ρόδο (1961) καὶ τῆς Δ' στὸ Chambesy (1968), ἡ ὁποία καὶ ὀλοκλήρωσε τὸν σχετικὸν κατάλογο, β) τῶν τεσσάρων Προσυνοδικῶν Πανορθοδόξων Διασκέψεων, τῆς Α' στὴν Ρόδο τὸ 1972 καὶ τῆς Β', Γ', Δ' στὸ Chambesy κατὰ τὰ ἔτη 1982, 1986, 2009, γ) τῆς Διορθοδόξου Συνσκέψεως στὸ New Valamo τῆς Φιλανδίας (1977), δ) τῆς Διορθοδόξου Συνσκέψεως τῆς Sofia (1981), ε) τῆς Διορθοδόξου Συνσκέψεως ἐπὶ τῆς «Συμμετοχῆς τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν στὸ ΠΣΕ» ἐκ νέου στὸ Chambesy (1991), στ) τῆς Διορθοδόξου Συνάντησις μὲ θέμα «Ἀξιολόγησις νεωτέρων δεδομένων εἰς τὰς σχέσεις Ὁρθοδοξίας καὶ Οἰκουμενικῆς Κινήσεως» στὴ Θεσσαλονίκη (1998).

1. ΚΑΡΜΙΡΗ Ι., ΚΟΝΙΔΑΡΗ Γ., ΘΕΟΔΩΡΟΥ Ε., ΝΗΣΙΩΤΗ Ν., *Ἔργασια τῆς Ἁγιωτάτης Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τοῦ 9^{ου} θέματος τῆς Ἡμερήσιας Διάταξης τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλου Συνόδου, ἦτοι: Ὁρθοδοξία καὶ Οἰκουμενικὴ Κίνησις*, σελ. 1 (ἀδημοσίευτο).

ροῦσε νὰ ἐντοπιστεῖ στὴν καρδιά τῆς ἐκκλησιαστικῆς ποιμαντικῆς μὲ σκοπὸ τὴν διάδοσιν τοῦ εὐαγγελίου στὴν οἰκουμένη, τὴν καταπολέμηση τῶν αἵρετικῶν διδασκαλιῶν καὶ τῶν σχισματικῶν κινήσεων καὶ τὴν διατήρηση τῆς ἐκκλησιαστικῆς εἰρήνης καὶ ἐνότητας μεταξὺ τῶν τοπικῶν Ἐκκλησιῶν². Οἱ ἐνέργειες λοιπὸν γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τῆς ἐνότητας καὶ τῆς εἰρηνικῆς συνύπαρξης μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν δὲν ἀποτελοῦν οὔτε σπασμωδικὲς κινήσεις, οὔτε σημάδια ἐκκοσμίκευσης τῆς Ἐκκλησίας, οὔτε δεῖγμα ἐκμοντερινισμοῦ ἢ ἐγκατάλειψης τῆς παράδοσης. Ἀντίθετα ἀποτελοῦν καθῆκον, διακονία καὶ ὑποχρέωση ὅλων τῶν Χριστιανῶν ἀνὰ τὴν οἰκουμένη μὲ ρίζες ποῦ ἀνάγονται, ὅπως προαναφέρθηκε, στὴν πρωτοχριστιανικὴ περίοδο³.

Σ' αὐτὸ τὸ ἐννοιολογικὸ καὶ ἐκκλησιαστικὸ πλαίσιο καὶ ἐξαιτίας τῆς λήθης ποῦ προκαλεῖ ὁ χρόνος, ὀφείλουμε νὰ διακρίνουμε ἐκ νέου τὰ ἱστορικὰ βήματα τῆς Ὁρθοδοξίας, καὶ εἰδικότερα τοῦ Σεπτοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, κάθε φορὰ ποῦ ἀναλάμβανε πρωτοβουλίες μέσῳ Πατριαρχικῶν καὶ Συνοδικῶν Ἐγκυκλίων (1902, 1904, 1920) γιὰ τὴν πραγματοποίηση διμερῶν ἢ πολυμερῶν ἐπαφῶν καὶ διαχριστιανικῶν διαλόγων, προκειμένου νὰ συγκροτηθεῖ ἐπίσημα τὸ Παγκόσμιο Συμβούλιο Ἐκκλησιῶν (στὸ ἔξῃς ὡς Π.Σ.Ε.), ὡς κεντρικὸς φορέας τῆς Οἰκουμενικῆς Κίνησης. Ἐκτοτε τὸ Π.Σ.Ε. λειτουργεῖ ὡς ὁ ἀντιπροσωπευτικότερος θεσμός, μὲ σκοπὸ νὰ φέρνει τὶς Ἐκκλησίες - μέλη του, οἱ ὁποῖες τὸν συγκροτοῦν, σὲ ἄμεση καὶ ζῶσα ἐπικοινωνία καὶ ἐπαφὴ μεταξὺ τους⁴. Τὸ γεγονός αὐτό, τηρουμένων τῶν ἀναλογιῶν, μοιάζει νὰ λειτουργεῖ ὡς προάγγελος τῆς παγκο-

2. ECUMENICAL PATRIARCH BARTHOLOMEW – JOHN CHRYSAVGIS (ed.), *Speaking the Truth in Love – Theological and Spiritual Exhortations of Ecumenical Patriarch Bartholomew*, ἔκδ. Fordham University Press, New York 2011, σελ. 20.

3. TSETIS GEORGE, «The Orthodox Church and the Ecumenical Movement – The “ups” and “downs” of a one century relationship», διάλεξη στὸ Ἰνστιτούτο Οἰκουμενικῶν Σπουδῶν τοῦ Bossey (2004), σελ. 3: «Both the liturgical praxis and the conciliar history of the Church demonstrate that ecumenism in the sense of a mobilization for eliminating the scandal of division, has always been at the very centre of the pastoral ministry of the One, Holy, Catholic and Apostolic Church, since her establishment».

4. Τὸ Παγκόσμιο Συμβούλιο Ἐκκλησιῶν, μὲ ἕδρα τὴν Γενεύη τῆς Ἑλβετίας, ἀποτελεῖ μία κοινωμία (fellowship) 349 Ἐκκλησιῶν, Ὁμολογιῶν καὶ Κοινοτήτων, οἱ ὁποῖες ἀποδέχονται τὴν Τριαδολογικὴ βάση τοῦ Καταστατικοῦ Χάρτη τοῦ Συμβουλίου καὶ ἀναγνωρίζουν ὡς Σύμβολο Πίστεως τὸ Νικαίας-Κωνσταντινουπόλεως. Παράλληλα ἐκπροσωποῦν 110 χῶρες τοῦ κόσμου, ἀντιπροσωπεύοντας περίπου 560 ἑκατομμύρια χριστιανῶν.

σμιοποίησης, ἡ ὁποία ἔλαβε χώρα στήν ἀνθρωπότητα στά τέλη τῆς δεκαετίας τοῦ '80 καί στίς ἀρχές τῆς δεκαετίας τοῦ '90. Μὲ ἄλλα λόγια ὁ ἐκκλησιαστικός ὄραματισμὸς ὀρισμένων ἀξιόλογων ἐκκλησιαστικῶν ἀνδρῶν ποὺ προέρχονταν ἀπὸ ποικίλες χριστιανικὲς Ἐκκλησίες καὶ Ὁμολογίες καὶ εἶχαν ὡς σκοπὸ τὴν ἐνότητα τῶν Ἐκκλησιῶν σὲ παγκόσμιο ἐπίπεδο, προηγήθηκε τῆς πολιτικῆς, νομισματικῆς, οἰκονομικῆς καὶ τεχνολογικῆς παγκοσμιοποίησης ποὺ βιώνουμε σήμερα.

Ἡ θέληση λοιπὸν γιὰ τὴν πραγματοποίηση τῆς «ἐκκλησιαστικῆς παγκοσμιοποίησης», ἐὰν μποροῦμε νὰ ὀνομάσουμε ἔτσι τὸ ὄραμα τῆς ἀποκατάστασης καὶ διατήρησης τῆς χριστιανικῆς ἐνότητας, ἐκφράστηκε στὴ σύγχρονη ἐποχὴ μὲ τὴν ἀνάγκη γιὰ γκρέμισμα τοῦ τείχους τῆς ἀδιαφορίας, τῆς μισαλλοδοξίας, τοῦ φανατισμοῦ, τῆς καχυποψίας, τοῦ προσπλυτισμοῦ, τῆς προπαγάνδας, τῶν κακόβουλων ἐνεργειῶν, τοῦ ἀμοιβαίου μίσους καὶ τῆς ἀντιπάθειας μεταξὺ Ἀνατολῆς – Δύσης, Βορρᾶ – Νότου⁵. Οἱ Χριστιανικὲς Ἐκκλησίες ἐνίωσαν στίς ἀρχές τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνα πολὺ ἔντονα καὶ προφητικά τὴν εὐθύνη τους ἔναντι τῆς ἀνθρωπότητας, μόνον ποὺ ἦταν ἀκόμη ἀνοργάνωτες καὶ δὲν μπόρεσαν νὰ ἀποτρέψουν τοὺς δύο μεγάλους παγκόσμιους πολέμους. Μάλιστα ἡ μακροαίωνα ἐκκλησιαστικὴ ἀκοινωνησία καὶ διαίρεση τῶν Χριστιανῶν μεταξὺ Ἀνατολῆς καὶ Δύσης εἶχε ὡς συνέπεια οἱ ἄνθρωποι νὰ νιώθουν «ἄνετα» μὲ τὸ γεγονὸς τῆς ἀπόσχισής, σὲ βαθμὸ ποὺ πλέον τὴν ἀντιλαμβάνονταν ὡς κάτι τὸ φυσιολογικό. Ὅμως ἡ διαίρεση δὲν ἀποτελεῖ ἀπλᾶ μία ἄβρολη κατάστασις ἢ ἓνα σκάνδαλο, ἀλλὰ ἔρχεται σὲ πλήρη ἀντίθεση μὲ τὴν ἴδια τὴν οὐσία τῆς Ἐκκλησίας, ποὺ εἶναι ἡ Τριαδικὴ ἀγάπη⁶.

Αὐτὴ ἡ τραγικὴ συνειδητοποίηση τῆς κοινῆς εὐθύνης τῶν Ἐκκλησιῶν ἀποτελεῖ καρπὸ τῆς ὠρίμασης τοῦ ἐκκλησιολογικοῦ προβλήματος καὶ σὺν ἄμα σημαίνει τὴν κοινὴ ἀπαρχὴ ἐκ μέρους τῶν Ἐκκλησιῶν γιὰ τὴ θεορα-

5. ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΜΥΡΩΝ Κ. ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ (Κωνσταντινίδου - μετέπειτα Γέροντος Μητροπολίτου Ἐφέσου), «Ἡ θέσις τῆς Ὁρθοδοξίας στὸ σύγχρονο χριστιανικὸ κόσμος», στὸ *Ἐπίσκεψις*, τεύχ. 331 (1985), σελ. 17.

6. Βλ. «Ecumenical Patriarch Bartholomew, sermon in the Uppsala Cathedral, August 23 (1993)», στὸ FITZGERALD THOMAS, *The Ecumenical Patriarchate and Christian Unity*, ἐκδ. Holy Cross, Brookline 1997, σελ. 34-35: «Disunity is not simply an inconvenience, not simply a hindrance or scandal, but it is a contradiction of the basic essence of the Church as an icon of Gods mutual Trinitarian love».

πεία τῆς ἁμαρτίας τῆς διαίρεσης, τὴν ἔξοδο ἀπὸ τὴν ἀπομόνωση καὶ τὴν ἐπικίνδυνη ἐκκλησιολογικὴ αὐτάρκεια μὲ ταυτόχρονη κίνηση γιὰ τὴν ἀναζήτηση τῆς ἐκκλησιαστικῆς καὶ τῆς ἐκκλησιολογικῆς ἐνότητας⁷. Μία τέτοια διαλογικὴ πορεία μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν μπορεῖ νὰ ὀδηγήσει στὴν ὑπέρβαση τοῦ θρησκευτικοῦ ἐγωϊσμοῦ καὶ τοῦ ἄκρατου δογματισμοῦ, ὥστε μέσα ἀπὸ τὴν ἀμοιβαία συγχώρεση, τὴ φιλανθρωπία καὶ τὴν καλλιέργεια τῆς ἀγάπης τὸ θεῖο φῶς ν' ἀποκαλύψει τὴν ἀπὸ κοινοῦ ὁδὸ τῆς σωτηρίας⁸. Μπορεῖ σήμερα νὰ μᾶς φαίνεται ἀπλὸ ἢ αὐτονόητο, ὡστόσο στὶς ἀρχὲς τοῦ 20^{οῦ} αἰῶνα ἡ πορεία πρὸς τὴν ἐνότητα, «*αὐτὴ ἡ κοπιώδης ἀνοδος πρὸς τὸ Θαβώρ τῆς ἐνώσεως*», ὅπως τὴν ὀνόμαζε ὁ μακαριστὸς Γέροντας Μητροπολίτης Ἐφέσου Χρυσόστομος, δὲν ἦταν καθόλου εὐκόλη. Γιὰ νὰ γεννηθεῖ τὸ ὄραμα τῆς ἐνότητας ἔπρεπε «*νὰ συγκρουστοῦν ὀλόκληροι κόσμοι μὲ διαμορφωμένες καὶ συμπαγεῖς καταστάσεις αἰῶνων καὶ μὲ παγιωμένα κεφάλαια ἀρνητικότητας, ποὺ προέρχονταν εἴτε ἀπὸ ἱστορικὲς πλάνες, εἴτε ἀπὸ ἀψυχολόγητες ἐνέργειες τοῦ χθές*»⁹.

Ἐπίσης οἱ ἐκκλησιαστικοὶ φορεῖς κατανόησαν σταδιακὰ ὅτι ὀφείλουν νὰ ἀποδεσμευτοῦν ἀπὸ τὴν ἐξωτερικὴ καὶ τὴν διπλωματικὴ πολιτικὴ τῶν κρατῶν τους, ἐὰν ἐπιθυμοῦν εἰλικρινὰ «*νὰ δουλεύουσι γνησίως καὶ ἀληθινῶς τῷ Κυρίῳ*»¹⁰. Ἡ κάθε Ἐκκλησία ἔχει ὑπερεθνικὸ καὶ συνάμα ὑπεροπικὸ χαρακτῆρα, καθὼς ἡ Βασιλεία, τὴν ὁποία προαναγγέλλει, δὲν προέρχεται ἀπὸ τὸν κόσμον καὶ ἀπὸ τὶς δυνάμεις τοῦ αἰῶνος τούτου. Ἔγινε κοινὴ συνείδηση ὅλων ὅτι ἡ Ἐκκλησία δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ χειραγωγεῖται

7. Τόμος Ἐνότητος, *Vatican – Phanar (1958 – 1970), Rome – Istanbul 1971*, «Προσφώνησις τοῦ Πατριάρχου Ἀθηνῶν ἐν τῇ βασιλικῇ τοῦ Ἁγίου Πέτρου Ῥώμης κατὰ τὴν ἐπίσκεψιν σ' αὐτοῦ παρὰ τῷ Πάπῃ Παύλῳ τῷ ΣΤ'», σελ. 414: «*Ἐξ ἄλλου, ἡ ἔξοδος πάντων ἡμῶν ἐκ τῆς ἀπομονώσεως καὶ τῆς αὐταρκειᾶς ἐπὶ τὴν ἀναζήτησιν τοῦ στερεοῦ ἐδάφους, ἐφ' ὃ ἰεθεμελιώται ἡ ἀδιαίρετος Ἐκκλησία, ἀπεκάλυψεν ἡμῖν τὴν ἀλήθειαν, ὅτι πλείονα εἰσὶ τὰ ἐνοῦντα καὶ ὀλιγώτερα τὰ χωρίζοντα ἡμᾶς*».

8. «*Le Patriarcat de Constantinople – Visite officielle du Patriarche Bartholomée Ier à Rome (27-29 juin 1995)*», στὸ *Istina*, τεύχ.4 (1995), σελ. 433: «*La où se trouvent la foi, l' amour, la miséricorde, le pardon, le dépassement de l' égoïsme, la vérité, là est aussi la lumière de Dieu qui dissipe les ténèbres et révèle les chemins du salut*».

9. ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΜΥΡΩΝ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ (Κωνσταντινίδου-μετέπειτα Μητροπολίτου Γέροντος Ἐφέσου), Ὁρθόδοξοι Κατόψεις, τόμ. Γ' - Διαχριστιανικαὶ Σχέσεις, Θεολογικοὶ Διάλογοι, Πορεία πρὸς Ἐνωσιν, ἐκδ. Τέρπος, Κατερίνη 1991, σελ. 63 κ.ε.

10. Μ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, Ἐπιστολὴ ΠΙΔ' τοῖς ἐν Ταρσῶ περι Κυριακόν, ἐκδ. Migne, P.G. 32, 528.

ἀπὸ τοὺς ἐκάστοτε πολιτικοὺς συνδυασμούς, καὶ ἴσως τὸ πιὸ κατάλληλο παράδειγμα ἐκείνης τῆς ἐποχῆς νὰ ἦταν ἡ συμπεριφορὰ τῆς Γερμανικῆς Εὐαγγελικῆς Ἐκκλησίας τὴν περίοδο ποὺ κυριαρχοῦσε ὁ ἐθνικοσοσιαλισμὸς τοῦ Χίτλερ.

Μὲ ἄλλα λόγια ἡ Οἰκουμενικὴ Κίνησις γεννήθηκε μέσα σ' ἓνα περιβάλλον τῶν ἀρχῶν τοῦ 20^{ου} αἰῶνα, ὅπου διακρίνουμε τὴν ραγδαία ἐξέλιξη τῆς βιομηχανικῆς ἐπανάστασης, τὴν ἀνάπτυξη τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴν πειραματικὴ ἐφαρμογὴ τῶν θεωριῶν, τὴν ἀρχὴ τοῦ τέλους τῶν αὐτοκρατοριῶν καὶ τῆς ἀποικιοκρατικῆς πολιτικῆς τῶν ἰσχυρῶν δυτικῶν κρατῶν, τὴν πολιτικὴ ἐμφάνιση τοῦ φασισμού, ἀλλὰ καὶ τὴ γενικότερη οἰκονομικὴ κρίσις, ποὺ ἐπηρέασε πολὺτροπα τὴν συγκρότησις τῆς ἀνθρώπινης κοινωνίας¹¹. Βλέπουμε δηλαδὴ ὅτι οἱ ἐκκλησιαστικὲς ἐξελίξεις κάθε φορὰ εἶναι ἄμεσα συνυφασμένες μὲ τὶς εὐρύτερες ἱστορικὲς ἐξελίξεις. Σύμφωνα μ' αὐτὸν τὸν τρόπο ἀντίληψης τῶν πραγμάτων μποροῦμε κάλλιστα νὰ ἰσχυριστοῦμε ὅτι ἐὰν οἱ ἱστορικὲς περιστάσεις καὶ αἰτιάσεις συνέβαλαν τὰ μέγιστα γιὰ τὴν διαίρεση τῶν Χριστιανῶν, τότε καὶ πάλι οἱ ἱστορικὲς περιστάσεις εἶναι αὐτὲς ποὺ μποροῦν νὰ ἐνεργήσουν, μὲ θετικὸ τρόπο αὐτὴ τὴ φορὰ, πρὸς τὴν ἔνωσις τῶν Ἐκκλησιῶν¹².

Ὡστόσο, μέσα ἀπὸ τὴν θεολογικὴ τριβὴ τῆς Οἰκουμενικῆς Κίνησης ἡ Βίβλος καὶ ὁ Χριστὸς ἀπὸ σημεῖα ἀντιπαράθεσης καὶ παρερμηνείας μεταξὺ τῶν χριστιανικῶν παραδόσεων, ἔγιναν γέφυρες ἐπικοινωνίας, «ἵνα μὴ ἐγκοπὴν τινὰ δῶμεν τῷ Εὐαγγελίῳ τοῦ Χριστοῦ»¹³. Μέσα στὸ πλαίσιο τῆς

11. ΤΣΟΜΠΑΝΙΔΗ ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ, *Ἡ Συμβολὴ τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας καὶ Θεολογίας στὸ Παγκόσμιο Συμβούλιο Ἐκκλησιῶν*, ἐκδ. Πουρναράς, Θεσσαλονίκη 2008, σελ. 60 κ.ε.

12. ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΕΛΒΕΤΙΑΣ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ (Παπανδρέου – μετέπειτα Μητροπολίτου Τρανουπόλεως), *Ὁρθοδοξία καὶ Κόσμος*, ἐκδ. Τέριος, Κατερίνη 1993, σελ. 68: «Ἡ ἐκκλησιαστικὴ διάσπασις τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου προσδιόρισε ἀναπόφευκτα καὶ τὴν ἐσωτερικὴν διάσπασις τῶν κριτηρίων τῆς θεολογίας. Φυσικὴ συνέπεια τῆς πορείας αὐτῆς ὑπῆρξε ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ ἀπολογητικὴ τῆς κίνησης πρὸς μίαν αὐτάρκη ὁμολογιακὴ ἐσωστρέφεια, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ πολεμικὴ τῆς ἐκρηξῆς ἐναντίον κάθε ἀντίπαλης ὁμολογιακῆς θεολογίας, τὴν ὁποία ἀπέκρουε σχεδὸν πάντοτε ἐκ τῶν προτέρων ὡς σωτηριολογικὴ διακινδύνευσις».

13. Α' Κορ. 9,12. Βέβαια, τὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ μέσα στοὺς κόλπους τῆς Οἰκουμενικῆς Κίνησης μπορεῖ νὰ λειτουργήσῃ ὀρθῶς ὡς συνδετικὸς κρίκος ἐνόησις μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν, μόνο ὅταν νοηθεῖ καὶ ἐνιαχθεῖ στὸ πλαίσιο τῆς Τριαδολογικῆς ἀποκαλυπτικῆς ἐμπειρίας. Μεταξὺ Χριστολογίας καὶ Τριαδολογίας δὲν ὑπάρχει κανένα προβάδισμα τοῦ ἑνὸς ἐναντι τοῦ ἄλλου, παρὰ μίαν λειτουργικὴ ἐκκλησιολογικὴ ἀλληλοπερικύρσις. Ἡ Ἐκκλησία θεμελιώνεται στὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ μέσῳ τῆς Τριαδικῆς ἀγαπτικῆς κοινω-

Οικουμενικῆς Κίνησης ἀνεπτύχθησαν οἱ θεμελιώδεις ἀρχές τῆς οἰκουμηνικῆς θεολογίας, ὅπως εἶναι ὁ εὐαγγελισμὸς τῶν ἀνθρώπων σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴν καταπολέμηση τοῦ προσηλυτισμοῦ¹⁴, ἡ συγκρότηση μιᾶς διεθνοῦς τάξης μὲ πολῶνες τὴν εἰρήνη, τὴ δικαιοσύνη, τὸ χριστιανικὸ ἦθος καὶ τὸν σεβασμὸ πρὸς τὴν κτίση καὶ ἡ ἀνανέωση τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς μὲ ἀποκορύφωμα τὴν ἐκκλησιολογικὴ ἐνότητα. Καὶ αὐτὴ ἡ αἴσθησις ἦταν τόση ἔντονη στὴν ἀρχή, ὥστε ἐπιθυμοῦσαν νὰ διαδώσουν στὴν ἐποχὴ τους, στὴ γενιά τους, τὸ μήνυμα τοῦ Εὐαγγελίου σ' ὅλο τὸν κόσμῳ¹⁵.

Ἡ Οἰκουμενικὴ Κίνηση τόσο ὡς κλάδος τῆς ἐπιστήμης τῆς θεολογίας, ὅσο καὶ ὡς τρόπος σκέψης καὶ ζωῆς μεταξὺ τῶν χριστιανῶν, λειτούργησε καὶ λειτουργεῖ διαχρονικὰ ὡς πεδίο ἔνωσης τῶν διεστώτων στοιχείων καὶ «ὡς μέσο ἐντοπισμοῦ, γνωστοποίησης καὶ ὑπέρβασης τῶν προβλημάτων μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν, βοηθώντας στὸν ἀπεγκλωβισμὸ ἀπὸ τὰ ὄρια ποὺ καθιέρωσαν οἱ θεολογίες καὶ οἱ πολεμικὲς μερικῶν Ὁμολογιῶν καὶ ἀκρόμα ὡς θέλησις τῶν Ὁμολογιῶν νὰ ἐγκαταλείψουν τὴ δογματικὴ προσκόλλησι στὴν ὁμολογιακὴ τους πίστι»¹⁶. Οἱ ἐργάτες καὶ οἱ διάκονοι λοιπὸν τοῦ Οἰκουμενικοῦ πνεύματος ἀποτελοῦν ἐργάτες τῆς εἰρήνης μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν, καθὼς ἡ πεποίθησις ποὺ κυριαρχεῖ εἶναι ὅτι ἡ Οἰκουμενικὴ Κίνηση εἶναι μία κλήσις τοῦ Θεοῦ, ποὺ ζητᾷ τὴν ἀνθρώπινη συνέργεια καὶ ἔχει ὡς ἀπώτερο σκοπὸ τὴν ἀποκατάστασι τῆς χριστιανικῆς ἐνότητας καὶ τὴν θεμελίωσι τῆς εἰρήνης τοῦ ἀνθρωπίνου γένους¹⁷. Ἡ εἰρήνη, πέρα ἀπὸ

νίας. Γι' αὐτὸ τονίζεται ἀπὸ τοὺς Ὁρθοδόξους στὶς διαχριστιανικὲς συναντήσεις ὅτι τὸ πρότυπο τῆς Ἐκκλησιολογίας εἶναι ἡ Τριαδολογία.

14. BAIRACTARIS AUGUSTINOS, *The Ecclesiological dimension of Mission according to the Orthodox perspective*, σὺ Γρηγόριος Παλαμᾶς, τεύχ. 831 (2009), σελ. 743-762. Ἐδῶ βλ. σελ. 744.

15. RAISER KONRAD, «Ὁ Οἰκουμενισμὸς σὲ ἀναζήτησι νέου ὁραματισμοῦ», σὺ ΕΕΘ-ΣΠΘ – *Τμήμα Θεολογίας*, τόμ. 6 (1996), σελ. 239 – 256.

16. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ, *Οἱ Οἰκουμενικὲς περιπέτειες τοῦ Χριστιανισμοῦ*, ἐκδ. Γρηγόρη, Ἀθήνα 2007, σελ. 30-31.

17. ECUMENICAL PATRIARCH BARTHOLOMEW - JOHN CHRYSAVGIS (ED.), *In the World, Yet not from the world – Social and Global Initiatives of Ecumenical Patriarch Bartholomew*, ἐκδ. Fordham University Press, New York 2010, σελ. 82-83: «One of the major roles of religion then is to bring the peace of God into the world on a local and global level. It is the responsibility of the religious leaders to prevent religious fervor from being used for purposes that are alien to its role. Our purpose is to continue our constructive dialogues with benefit the world». Πρβλ., ΠΑΠΑΔΕΡΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ, *Οἰκουμενισμός: Κλήσι καὶ Πρόκλησι*, ἐκδ. Γωνιά Χανίων 1984, σελ. 9.

κατάσταση που χαρακτηρίζεται ως άποφυγή του πολέμου, έχει μέσα της και την έννοια της *ἐκκλησιαστικῆς εἰρήνης* τόσο με τὸν πλησίον, ὅσο και με τὸν Θεό. Ἡ εἰρήνη ἄλλωστε ἀποτελεῖ προϋπόθεση τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας και ἐξωτερικὴ ἔκφραση τῆς εὐχαριστιακῆς ἐμπειρίας. Ἀναφέρει χαρακτηριστικὰ ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Βαρθολομαῖος: «Ἡ εἰρήνη ἐνυπάρχει σὴν ἀκύρωση τοῦ φόβου και ἀναπτύσσεται ἐπὶ τῆ βάσει τῆς ἀγάπης. Ἄν οἱ πράξεις μας θεμελιώνονται στὸ φόβο και ὄχι σὴν ἀγάπη, ποτὲ δὲν θὰ καταφέρουν νὰ ὑπερβούν τὸν φανατισμὸ και τὸν νοσηρὸ συντηρητισμὸ»¹⁸. Ἡ ἀποδοχὴ λοιπὸν και ἡ ἐνότητα μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν εἶναι ἀπὸ τὴ μιὰ μεριὰ ζητούμενο και ἀπὸ τὴν ἄλλη θεία δωρεὰ τοῦ Τριαιδικοῦ Θεοῦ¹⁹.

Ἐπίσης, ἡ ἀνάπτυξη τῆς Χριστολογίας, και κυρίως τῆς Πνευματολογίας στοὺς ἀκαδημαϊκοὺς – θεολογικοὺς κύκλους τῶν Οἰκουμενικῶν Ἰνστιτούτων, ὀδήγησε σὲ μιὰ νέα ἐρμηνευτικὴ μέθοδο - (hermeneutics) και προσέγγιση τῶν Γραφῶν μακριὰ ἀπὸ τὴν πολεμικὴ ἀντιπαράθεση τοῦ παρελθόντος και τὴν στείρα ἀντιπαραβολὴ τῶν διαφορῶν, βοηθώντας παράλληλα τὶς Χριστιανικὲς Ἐκκλησίες νὰ ἔρθουν ἀκόμη πιὸ κοντὰ, ἀναπτύσσοντας τὸν διάλογο τῆς ἀγάπης ὡς προέκταση τοῦ θεολογικοῦ διαλόγου²⁰. Ἐνας τέτοιος διαχριστιανικὸς διάλογος βοήθησε και βοηθὰ κάθε φορὰ τὶς ἐμπλεκόμενες Ἐκκλησίες νὰ κατανοήσουν καλύτερα τὶς ρίζες τους, τὴν προέλευσή τους, τὴν παράδοσή τους, ν' ἀσκήσουν τὴν ἐντιμὴ αὐτοκριτικὴ τους και

18. Οἰκουμενικοῦ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗ ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΟΥ, *Συνάντηση με τὸ Μυστήριο – Μία Σύγχρονη Ἀνάγνωση τῆς Ὁρθοδοξίας*, ἐκδ. Ἀκρίτας, Ἀθήνα 2008, σελ. 262-263.

19. *In One Body through the Cross – The Princeton Proposal for Christian Unity. A Call to the Churches from an Ecumenical Study Group*, Braaten Carl & Jenson Robert (eds.), ἐκδ. W. Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids, Michigan/Cambridge U.K., σελ. 12-13: «Christians however proclaim unity as a gift of God. We understand our life of faith and discipleship as inseparably a call both to personal holiness and to participation in community ... Christian unity is given by God through the Holy Spirit. For that reason, our human efforts to deepen and perfect it are always rooted in prayer and in the proclamation of the word of the gospel, through which God acts to reconcile those who are estranged from him and from one another».

20. GROS JEFFREY, McMANUS EAMON & RIGGS ANN, *Introduction to Ecumenism*, ἐκδ. Paulist Press, New York 1998, σελ. 114: «The dialogue of charity demonstrates the love Christians have for one another and for all human beings. Indeed, this dialogue is necessary so that sufficient trust may exist in order to move forward toward deeper unity».

νά προετοιμαστούν για έναν ειλικρινή θεολογικό διάλογο²¹. «Οί Ἐκκλησίες, σημείωνε ὀρθῶς ὁ καθηγητὴς Νικόλαος Ματσούκας, καλοῦνται νὰ δείχνουν κάθε φορὰ ταπεινότητα, ἀγάπη καὶ εἰρηνικὸ πνεῦμα, ὁμολογώντας τὰ ἱστορικά τους σφάλματα καὶ μετανοώντας γι' αὐτά, μικρὰ ἢ μεγάλα, καὶ συνάμα προσπαθώντας νὰ θεραπεύσουν κάθε σχισματικὴ ρωγμὴ, διορθώνοντας τὶς ὅποιες δογματικὲς τους ἀποκλίσεις»²². Ὁ οἰκουμενικὸς λοιπὸν διάλογος λειτουργεῖ ὡς μία μορφὴ πνευματικῆς ἄσκησης πρὸς ἀναζήτηση νέων προσπαθειῶν²³, προκειμένου οἱ Ἐκκλησίες νὰ ἐπαναπροσδιορίσουν καὶ νὰ ἐπανακαθορίσουν τὴν κοινὴ τους δέσμευση στὴ μακριὰ καὶ δύσβατη πορεία τῆς Χριστιανικῆς ἐνότητας²⁴.

Πρέπει νὰ γίνεῖ ἀντιληπτό ὅτι ὁ οἰκουμενικὸς διάλογος δὲν ἀποτελεῖ μία ἀπλή, θεωρητικὴ, ἔκφραση ἀνταλλαγῆς ἀπόψεων ἢ ἀναμέτρησης ἀντίθετων δυνάμεων, ἀλλὰ μία οὐσιαστικὴ σχέση ἀγάπης πρὸς τὸν κόσμον καὶ ἕναν διαρκῆ ἀγῶνα ἐναντίον τῆς διασπαστικῆς δυνάμεως ποὺ ἀπειλοῦν τὴν ἐλευθερία καὶ τὴν ἀλήθεια²⁵. Μὲ σαφήνεια καὶ ειλικρίνεια τονίζεται κάθε φορὰ ὅτι ὁ διάλογος δὲν γίνεται γιὰ τὸν διάλογο, ἀλλὰ γίνεται γιὰ τὴν ἀνάδειξη τῆς ἀλήθειας μὲ σκοπὸ ἀπώτερο τὴν διακονία τοῦ ἀνθρώπου τῆς κάθε ἐποχῆς²⁶. Ἐξάλλου δὲν πρέπει νὰ λησμονεῖται τὸ γεγονός ὅτι ὁ θεολογικὸς

21. NISSIOTIS NIKOS, "The Church as a sacramental vision and the challenge of Christian witness", στὸ Gennadios Limouris (ed.), *Church, Kingdom, World: The Church as Mystery and Prophetic Sign*, ἔκδ. WCC, Geneva 1986.

22. ΜΑΤΣΟΥΚΑ ΝΙΚΟΛΑΟΥ, *Οἰκουμενικὴ Θεολογία*, ἔκδ. Πουρναράς, Θεσσαλονίκη 2005, σέλ. 349-350.

23. BAIRACTARIS AUGUSTINOS, Ecumenical Dialogue: A Necessity of our Era and the Inner Source of the Renewal, στὸ *The Ecumenical Review*, τόμ. 62 (2010), σελ. 302-307. Ἐδῶ βλ. σελ. 303: «*This also means that the Churches, through dialogue, struggle together for the truth by a continuous repentance and self-denial of their conservative or liberal positions*».

24. Message from His All Holiness Ecumenical Patriarch Bartholomew I to the Ninth Assembly of the WCC (2006), σελ. 1: «*It is an exercise of spiritual discernment in the search for new efforts to redefine and re-appropriate our common commitment on the long path of the search for Christian unity*».

25. ΜΑΤΣΟΥΚΑ ΝΙΚΟΛΑΟΥ, «Ἀπόψεις περὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Διαλόγου», στὸ Ζαχαρόπουλος Ν. – Stirnemann A. (ἐπιμ.), *Ἡ ἐνότητα τῶν Χριστιανῶν ὡς καθῆκον*, ἔκδ. Πατριστητῆς, Θεσσαλονίκη 1998, σελ. 90.

26. ΠΑΠΑΔΕΡΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ, *Λειτουργικὴ Διακονία - Ἡ Κοινωνικὴ Ἀποστολὴ τῆς Ἐκκλησίας στὸ Σύγχρονο Κόσμον - Πρακτικὰ Διορθοδόξου Διασκέψεως*, ἔκδ. Ὁρθόδοξου Ἀκαδημίας Κρήτης, Χανιά 1981, σελ. 18-19: «Ἡ χριστιανικὴ διακονία δὲν εἶναι μία

διάλογος τόσο μεταξύ των Χριστιανών, όσο και με τους εκπροσώπους των άλλων θρησκειών²⁷, έχει και ποιμαντικές διαστάσεις τις οποίες όφειλει και καλείται να εξυπηρετεί²⁸. Ωστόσο, και παρά τις όποιες δυσκολίες που προκύπτουν περιστασιακά, ο θεολογικός διάλογος, διασώζει το πνεύμα της κοινωνίας μεταξύ των μελών και επιπλέον αποτελεί την ύψιστη έκφραση της ελευθερίας του ανθρώπινου πνεύματος και της ευθύνης της επίλογής, ενισχύοντας τις Έκκλησίες να ξεπεράσουν το ιστορικό, πολιτιστικό και ψυχολογικό χάσμα των δέκα περίπου αιώνων αμοιβαίας εκκλησιολογικής σιωπής. Φυσικά το διαφορετικό πολιτιστικό, γλωσσικό, λατρευτικό και θρησκευτικό υπόβαθρο όρισμένες φορές παρουσιάζει άκομπιό έντονα όρισμένα ύπαρκτα προβλήματα²⁹, ώστόσο ο διάλογος παραμένει το μοναδικό και άπόλυτο μέσο για την περαίωση ενός τέτοιου έγχειρήματος, όπως είναι ή συνάντηση με τον έτερο, τον διαφορετικό. Έκεϊ κρύβεται το μυστή-

προαιρετική πράξη, ένα καθήκον ή μία ήθική στάση απέναντι στους έμπερίστατους, που έρχεται να προστεθεί στην κοινωνία μας έν Χριστώ, αλλά μία αναγκαία έκφραση αυτής της κοινωνίας, που έχει την πηγή της στην εδραριστική και λειτουργική ζωή της Έκκλησίας... Άπαιτεί λοιπόν από μās ή διακονία θυσία, αυταπόρνηση, καμιά φορά μάλιστα και μαρτύριο. Δέν γνωρίζει όρια. Δέν είναι εκείνο που κάνουμε εδκαιριακά, για να απαλύσουμε κάποιες ανάγκες και θλίψεις που έμφανίζονται, αλλά είναι αναπόσπαστο συστατικό στοιχείο της ποιμαντικής φρονίδας μίας χριστιανικής κοινότητας, που μεριμνά τόσο για τα μέλη της, όσο και για όλους εκείνους, τις ανάγκες των οποίων γνωρίζει και επιθυμεί να τους συνιρέξει έν άγάπη».

27. *The Ecumenical Movement, the Churches and the World Council of Churches – An Orthodox Contribution to the reflection process on The Common Understanding and Vision of the WCC, Chambesy, Geneva, 19-24 June 1995*, σελ. 14.

28. ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΙΑΣ κ. ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΟΥ (νύν Οίκουμηνικού Πατριάρχου), «Άπόψεις του Σεβ. Μητροπολίτου Φιλαδέλφειας κ. Βαρθολομαίου επί του θεολογικού διαλόγου Όρθοδόξων – Ρωμαιοκαθολικών», στο *Έπίσκεψις*, τεύχ. 287 (1983), σελ. 5: «Πρέπει άκόμπι ο Διάλογος να έχει πρό όφθαλμών τās συγκεκριμένες ανάγκες της ζωής της Έκκλησίας και γενικότερον του ανθρώπου της έποχής μας: είναι ή ποιμαντική διάσταση του παρόντος Διαλόγου, ή επανειλημμένως τονισθεΐσα υπό των Όρθοδόξων. Όχι διάλογος διά τον διάλογον, αλλά διάλογος διά την άλήθειαν, ή όποία ελευθερώνει και σώζει τους ανθρώπους. Διάλογος, λοιπόν, διά την σωτηρίαν του ανθρώπου έν τελευταία αναλύσει».

29. AIDAN NICHOLIS O.P., *Rome and the Eastern Churches*, έκδ. Ignatius Press, San Francisco 2010², σελ. 151: “These differences in culture are not always an enrichment for the Church. They can also be a problem, a handicap. When different local churches are habituated to markedly different ideas, images and institutions in the embodying of faith, this may threaten their communion on with another... As we know&difficulties in communication generate misunderstandings; misunderstandings produce hostility, hostility leads to the total breakdown of communication”.

ριο τῆς συνάντησης μὲ τὸν ξένο τῆς παραβολῆς, στὸ πρόσωπο τοῦ ὁποίου καλούμαστε νὰ βλέπουμε ὡς Χριστιανοί, πάντοτε μὲ σεβασμό, τὸν ἴδιο τὸν Χριστό³⁰. Ἀναφέρει ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἡ Α' Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξη Διάσκεψη: «...ἐκφράζουσα τὴν ἐπιθυμίαν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας νὰ συμβάλῃ εἰς τὴν διαθρησκευτικὴν συνεννόησιν καὶ συνεργασίαν, δι' αὐτῆς δὲ εἰς τὴν ἀπάλειψιν τοῦ φανατισμοῦ ἀπὸ πάσης πλευρᾶς, καὶ τοιούτῳ εἰς τὴν συμφιλίωσιν τῶν λαῶν καὶ ἐπικράτησιν τῶν ἰδεωδῶν τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς εἰρήνης εἰς τὸν κόσμον πρὸς ἐξυπηρέτησιν τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου, ἀνεξαρτήτως φυλῆς καὶ θρησκευάματος, ἀπεφάσισεν ὅπως ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία συνεργασθῆ πρὸς τοῦτο μετὰ τῶν ἄλλων, ἐκτὸς τοῦ χριστιανισμοῦ, θρησκευμάτων³¹».

Ἐξάλλου ἄς μὴν ξεχνοῦμε ὅτι ἡ ἐνότητα δὲν ἀπαιτεῖ ὁμοιομορφία στὰ πάντα, πέρα ἀπὸ τὸ δόγμα καὶ τὴ λατρεία, καθὼς τιμᾷ τὴν ποικιλία, τὴν ἔμμετρον καὶ σοφὴν ποικιλία. Ἐπομένως εἶναι εὐρέως ἀποδεκτὸ ὅτι ἐνότητα δὲν σημαίνει ὁμοιομορφία, ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι γίνονται γνωστὰ καὶ σεβαστὰ τὰ ὅρια τῆς ποικιλίας. Σέβεται τὴν παράδοση, ὅπως αὐτὴ ἔχει διαμορφωθεῖ στὶς κατὰ τόπους Ἐκκλησίες³². Ὡστόσο, εἶναι ἀναγκαῖο μαζὶ μὲ τὸν ἐνθουσιασμό πού ἐπιφέρει καὶ γεννᾷ ὁ θεολογικὸς διάλογος νὰ διατηρεῖται καὶ ὁ ἀναγκαῖος ρεαλισμός, καθὼς ἡ ἐνότητα δὲν μπορεῖ νὰ πραγματοποιηθεῖ ἄμεσα, *hic et nunc*, χωρὶς πρῶτα νὰ στερεωθεῖ μία κοινὴ ὁδὸς πίστεως καὶ λατρείας μεταξὺ Ὁρθοδόξων καὶ λοιπῶν Χριστιανῶν³³.

30. ΚΥΡΙΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, Ὑπόμνημα εἰς τὸ Ἰωάννην, 1,14, PG 73, 161C: «Πάντες γὰρ ἦμεν ἐν Χριστῷ, καὶ τὸ κοινὸν τῆς ἀνθρωπότητος εἰς αὐτὸν ἀναβιοῖ πρόσωπον».

31. Βλ., «Ἀνακοινωθὲν τῆς Α' Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως», στὸ Ἐπίσκεψις, τεύχ. 158 (1976), σελ. 4.

32. METROPOLITAN OF SASSIMA GENNADIOS, "Called to be the One Church", Plenary Commission on Faith and Order, Orthodox Academy of Crete – Kolympari/Crete, Greece, 6-14 October 2009, FO/2009:08, σελ. 13 (ἀδημοσίευτο): «Unity does not demand uniformity but honors diversity; it respects tradition or traditions while encouraging individuality». Πρβλ. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ, Θεολογικὸς Α', PG 36, 25A: «Ἐγὼ σοὶ κανταύθα παρέξομαι πλατείας ὁδοῦς, φιλοσόφει μοὶ περὶ κόσμον ἢ κόσμων, περὶ ὕλης, περὶ ψυχῆς, περὶ λογικῶν φύσεων βελτιόνων ἐν καὶ χειρόνων, περὶ ἀναστάσεως, κρίσεως ἀνταποδόσεως, Χριστοῦ παθημάτων. Ἐν τούτοις γὰρ καὶ τὸ ἐπιτυχάνειν οὐκ ἄχρηστον, καὶ τὸ διαμαρτάνειν ἀκίνδυνον».

33. ΤΣΕΤΣΗ ΓΕΩΡΓΙΟΥ, «Ἡ Ὁρθόδοξη συμμετοχὴ στὸ Παγκόσμιο Συμβούλιο Ἐκκλησιῶν», στὸ Ἀναλόγιον, τεύχ. 1, σελ. 93.

2. Ἡ φύση τῆς συμμετοχῆς τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας στὴν Οἰκουμενικὴ Κίνηση

Πεποίθησις τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, καθὼς καὶ ἡ ἐκκλησιολογικὴ αὐτοσυνειδησία τῶν μελῶν της εἶναι ὅτι ἀποτελεῖ τὸν φορέα καὶ τὸν μάρτυρα τῆς πίστεως καὶ τῆς παράδοσις τῆς Μίας, Ἁγίας, Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας. Ἡ πίστις της θεμελιώνεται στὸ πρόσωπο τοῦ Κυρίου καὶ στὴν κοινωνία τῆς Ἁγίας Τριάδος ἐκπεφρασμένης καὶ ἐνσαρκωμένης μέσα ἀπὸ τὴ μυστηριακὴ ζωὴ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σώματος. Αὐτὴ ἀκριβῶς ἡ πίστις της, ἡ ὁποία οὐδέποτε καὶ ἀπὸ κανέναν δὲν πρέπει ν' ἀμφισβητεῖται, εἶναι τὸ στοιχεῖο ποὺ τὴν ὠθεῖ νὰ λειτουργεῖ μὲ γνώμονα τὴν Χριστιανικὴ ἐνότητα καὶ νὰ προωθεῖ ποικιλοτρόπως τὴν ἐκκλησιαστικὴ εἰρήνη³⁴. «Διὸ καὶ ἡ Ὁρθόδοξος μετοχὴ εἰς τὴν Οἰκουμενικὴν Κίνησιν οὐδὲως τυγχάνει ξένη πρὸς τὴν φύσιν καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἀλλ' ἀποτελεῖ συνεπῆ ἔκφρασιν τῆς ἀποστολικῆς πίστεως ἐντὸς νέων ἱστορικῶν συνθηκῶν καὶ πρὸς ἀντιμετώπισιν νέων ὑπαρξιακῶν αἰτημάτων», τόνισαν οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν στὶς ἐργασίες τῆς Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως. Ἡ Ὁρθόδοξη συμμετοχὴ λοιπὸν στοὺς κόλπους τῆς Οἰκουμενικῆς Κίνησης προέρχεται ἀπὸ τὴν αἴσθησις τῆς ὑπευθυνότητος ποὺ ἔχει σὲ σχέση μὲ τὴν ἴδια τὴν ζωὴ, τὴ σωτηρία καὶ τὴν ἐνότητα τῶν πάντων³⁶, καθὼς δὲν μπορεῖ νὰ στέκει ἀδιάφορη ἐναντι τοῦ ἀρνητικοῦ φαινομένου τῆς διαίρεσις, ποὺ ταλανίζει τὸν κόσμον³⁷. Ἐπίσης οἱ Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες ἀντιλαμβάνονται τὸ Π.Σ.Ε. ὡς ἓνα σημάδι τῶν καιρῶν καὶ ὡς μία πρόκλησις στὴν ὁποία πρέπει ν' ἀπαντή-

34. «Τελικὰ Κείμενα – Ἀποφάσεις τῆς Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως (28 Ὀκτωβρίου – 6 Νοεμβρίου 1986)», στὸ *Ἐπίσκεψις*, τευχ. 369 (1986), σελ. 14.

35. Ὁπ. παρ., «Τελικὰ Κείμενα – Ἀποφάσεις τῆς Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως (28 Ὀκτωβρίου – 6 Νοεμβρίου 1986)», στὸ *Ἐπίσκεψις*, τευχ. 369 (1986), σελ. 14.

36. Report of an Inter-Orthodox Consultation The Ecumenical Nature of Orthodox Witness, New Valamo, Finland, 24-30 September 1977, στὸ Metropolitan of Sassa Gennadios (Limouris), *Orthodox Visions of Ecumenism*, ἔκδ. WCC, Geneva 1994, σελ. 68.

37. “Report of an Eastern Orthodox – WCC Consultation, “Orthodox Involvement in the World Council of Churches”, Sofia, Bulgaria, 23-31 May 1981, στὸ Metropolitan of Sassa Gennadios (Limouris), *Orthodox Visions of Ecumenism*, ἔκδ. WCC, Geneva 1994, σελ. 87-89.

σουν με τρόπο υπεύθυνο, ως πλήρη και οργανικά μέλη του Συμβουλίου που είναι, χρησιμοποιώντας κάθε δυνατό μέσο, που έχουν στη διάθεσή τους³⁸. Επιπλέον οί Ὁρθόδοξοι ἐμπνέονται ἀπὸ τὴν πεποίθησι ὅτι ἡ συνύπαρξι, ἡ ἀμοιβαία κατανόησι καὶ ἡ συνεργασία μεταξὺ τῶν διαφορετικῶν Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν σὲ πολλοὺς τομεῖς δραΐσις ἀποτελοῦν οὐσιώδεις ἐνέργειες κοινῆς μαρτυρίας τοῦ ἐνὸς Εὐαγγελίου.

Σύμφωνα με τὸ παραπάνω ἐκκλησιολογικὸ πλαίσιο οἰκουμενικῆς δραΐσις οἱ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίες δεσμεύτηκαν στὸ σύνολό τους νὰ συμμετέχουν ἐνεργῶς στὰ ποικίλα ὄργανα, προγράμματα καὶ στίς ἐπιτροπὲς ἐργασίας τοῦ Συμβουλίου, χωρὶς αὐτὸ ν' ἀλλοιώνει οὐδόλως τὴν Ὁρθόδοξη ἐκκλησιολογία³⁹, ἢ νὰ σημαίνει τὴν ἐκ τῶν προτέρων ἀναγνώρισι τῆς ἐκκλησιολογικῆς ὑπόστασις τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν, Ὁμολογιῶν ἢ Κοινοτήτων, ἢ τῆς ἔμμεσις ἀναγνώρισις τῆς διδασκαλίας τους⁴⁰. Μία τέτοια ἀναγνώρισι θ' ἀποτελέσει ὄριμο καρπὸ τοῦ μέλλοντος καὶ θὰ στηρίζεται πᾶνω στὴν κοινὴ πίστι, στὴν κοινὴ λατρεία καὶ στὴν κοινὴ ἀποστολὴ τῆς Ἐκκλησίας, στοιχεῖα ποὺ ἀντλοῦνται ἀπὸ τίς ἀποφάσεις τῶν ἑπτὰ Οἰκουμενικῶν Συνόδων καὶ ἀπὸ τὴ μυστηριακὴ ζωὴ τοῦ Σώματος τῆς Ἐκκλησίας, ὅπως αὐτὴ βιώνεται μέσα στοὺς κόλπους τῆς παράδοσις.

Ἐπίσης, οἱ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίες καλοῦνται νὰ πρωταγωνιστοῦν καὶ στοὺς κατὰ τόπους διμερεῖς θεολογικοὺς διαλόγους ποὺ ἀναπτύσσει ἡ καθεμία Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ξεχωριστά, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ συνόλω⁴¹. Ἐδῶ

38. "Fourth Pan-Orthodox Conference, Chambésy, Switzerland, 1968", στὸ Metropolitan of Sassima Gennadios (Limouris), *Orthodox Visions of Ecumenism*, ἐκδ. WCC, Geneva 1994, σελ. 38-39.

39. *Guidelines for Orthodox Christians in Ecumenical Relations*, ἐκδ. SCOBA, 1973, σελ. 50: «*There has been no fundamental alteration of the ecumenical and ecclesiological principles of Orthodox teaching throughout this present ecumenical era*».

40. ΚΛΑΨΗ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ, *Ἡ Ὁρθοδοξία στὸ Νέο Κόσμο*, ἐκδ. Πουρναράς, Θεσσαλονίκη 2000, σελ. 140.

41. TSETIS GEORGE, «The Bilateral Dialogues of the Orthodox Church. Problems arising from the Reception of their Agreed Statements», στὸ *Orthodoxes Forum. Zeitschrift des Instituts für Orthodoxe Theologie der Universität München*, τεύχ. 2 (1995), σελ. 231-232: «It is precisely in this spirit that the Orthodox Church, on the basis of a Panorthodox decision taken in 1961 (First Panorthodox Conference of Rhodos), inaugurated in the 70s and 80s theological dialogues with the Oriental Orthodox Churches, the Roman Catholic Church, the Anglican Communion, the Old Catholic Church, the Lutheran World Federation and the World Alliance of Reformed Churches, while she

ἀξίζει νὰ ἀναφερθεῖ, ὅπως σὲ πλείστες τῶν περιπτώσεων τὸ ἔχει τονίσει ὁ βαθὺς γνώστης τῶν διεκκλησιαστικῶν ζητημάτων π. Γεώργιος Τσέτσπς, ὅτι μολονότι οἱ κατὰ τόπους Αὐτοκέφαλες Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες ἔχουν τὸ δικαίωμα, βάσει τῶν κοινῶν ἀποφάσεων ποὺ ἐλήφθησαν σὲ Πανορθόδοξο ἐπίπεδο, νὰ διεξάγουν μονομερεῖς θεολογικοὺς διαλόγους, ὡστόσο γιὰ νὰ εἶναι πιὸ ἀποτελεσματικὴ καὶ πιὸ πειστικὴ ἢ ἐν γένει Ὁρθόδοξη μαρτυρία καὶ συμβολὴ στὸν οἰκουμενικὸ χῶρο, καλὸν εἶναι νὰ ἐνεργοῦν ὅλες μαζί «ἐν ἐνὶ στόματι καὶ μιᾷ καρδίᾳ», ἔχοντας προγενέστερα συνεννοηθεῖ καὶ συνεργασθεῖ σὲ ἐπίπεδο διορθόδοξο, ὥστε νὰ μὴν παρουσιάζεται μία Ὁρθοδοξία μεμονωμένη ἢ ἀπομονωμένη ἔναντι τῶν θέσεων τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν⁴².

Ἄναφορικὰ μὲ τὴν ἐπιδιωκόμενη ἐνότητα μεταξὺ τῶν Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν ἔχουν προταθεῖ μέχρι σήμερα ἀπὸ τὴν Ἐπιτροπὴ «Πίστη καὶ Τάξη» τοῦ Π.Σ.Ε. ποικίλες μορφές καὶ σχήματα συνύπαρξης:

α) «Ὁργανικὴ ἐνότητα» - (*organic unity*): Τὸ σχῆμα αὐτὸ θυμίζει τὴν Παύλεια ἐκκλησιολογία τοῦ ἐνὸς σώματος καὶ τῶν πολλῶν μελῶν, ἕνα σχῆμα τὸ ὁποῖο παρουσιάστηκε τόσο στὴ Γ' Γενικὴ Συνέλευση στὸ Ν. Δελχὶ τὸ 1961, ὅσο καὶ στὴν Δ' Γενικὴ Συνέλευση στὴν Οὐψάλα τὸ 1968. Θεμέλιο τῆς ὀργανικῆς ἐνότητας εἶναι τὸ βάπτισμα στὸν ἕναν Ἰησοῦ Χριστό, ἡ ὁμολογία ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι ὁ Κύριος καὶ Σωτῆρας τῆς οἰκουμένης, ἡ δέσμευση ποὺ συνεπάγεται πρὸς τὰ μέλη ἡ ἔννοια τῆς ἀδελφότητας (*fellowship*) μέσα ἀπὸ τὴ μία ἀποστολικὴ πίστη, τὸ κήρυγμα τοῦ ἐνὸς εὐαγγελίου καὶ τὴν ἐνιαίαν ὀργανικὴ ζωὴ (*corporate life*), στοιχεῖα τὰ ὁποῖα προάγουν τὴν διακονία πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, ὅλων τῶν τόπων καὶ ὅλων τῶν ἐποχῶν.

β) «Συνοδικότητα τῶν Ἐκκλησιῶν» - (*conciliar fellowship*): Αὐτὸ τὸ σχῆμα προτάθηκε τὸ 1975 στὸ Ναϊρόμπι κατὰ τὶς ἐργασίες τῆς Ε' Γενικῆς Συνέλευσης στὴν ἀφρικανικὴ πόλη. Βάση αὐτοῦ θεωρεῖται ἡ ἔννοια καὶ ἡ πρακτικὴ τῆς συνοδικότητος τῶν τοπικῶν ἐκκλησιῶν, γεγονός ποὺ ξεπερνᾷ κάθε τοπικὸ, ἐθνικὸ καὶ γλωσσικὸ περιορισμό. Οἱ Ἐκκλησίες ποὺ μετέχουν στὸ συνοδικὸ σύστημα ἀναγνωρίζουν ἀμοιβαῖα ἢ μία τὴν ἄλλη ὡς

started some preliminary theological conversations with the World Methodist Council and she is about to explore possibilities of conversing with the Baptist World Alliance».

42. ΤΣΕΤΣΗ ΓΕΩΡΓΙΟΥ, «Ὁρθοδοξία Διαλεγόμενη», στὸ *ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ*, τεύχ. 20 (2002), σελ. 3-4.

ἀδελφὴ ἐκκλησία, κατέχοντας ἢ καθεμία ξεχωριστὰ τὴν πληρότητα καὶ τὴν καθολικότητα τῆς πίστεως καὶ ὄχι ἓνα μέρος αὐτῆς, ὁμολογώντας τὴν αὐτὴ ἀποστολικὴ πίστη καὶ ἀναγνωρίζοντας ἀμοιβαίως ὅτι μετέχουν στὸ ἴδιο Σῶμα τοῦ Κυρίου. Ἐπομένως ἡ ἐνότητα ἀναγνωρίζεται ὡς μία δυναμικὴ καὶ ὄχι στατικὴ πραγματικότητα⁴³.

γ) «Ἐνότητα ἐν τῇ συμφιλιωμένη ποικιλίᾳ» - (*unity in reconciled diversity*): Τὸ ἐκκλησιολογικὸ αὐτὸ σχῆμα οἰκοδομεῖται πάνω στὴν ἄποψη ὅτι δὲν εἶναι ἀναγκαία ἡ ἐξαφάνιση τῶν ὁμολογιακῶν διαφορῶν, ἀλλὰ ἡ μεταμόρφωση αὐτῶν σὲ τέτοιο βαθμὸ, ὥστε νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ ἐνότητα ἐν τῇ μυστηριακῇ κοινωνίᾳ (*fellowship*), ἐν τῇ κοινῇ μαρτυρίᾳ καὶ διακονίᾳ, σὲ συνδυασμὸ μὲ ὀρισμένα κοινὰ δομικὰ στοιχεῖα ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως⁴⁴.

Ἐπιπλέον ἀποτελεῖ κοινὴ διαπίστωση ὅτι στοὺς κόλπους τῆς Οἰκουμενικῆς Κίνησης καὶ τῆς Οἰκουμενικῆς Θεολογίας ὑπάρχουν ὀρισμένες φωνές, προερχόμενες κυρίως ἀπὸ τὸν Προτεσταντικὸ θεολογικὸ χῶρο, οἱ ὁποῖες ἰσχυρίζονται ὅτι ἡ ἐνότητα τῶν Χριστιανῶν εἶναι ἤδη δοσμένη ἀπὸ τὸν Κύριο⁴⁵. Αὐτὸ ποὺ πρέπει νὰ κάνουν οἱ Χριστιανοὶ εἶναι νὰ φανερώσουν τὸν σκοπὸ καὶ τὴν κλήση τους μέσῳ τῆς λατρείας καὶ τῆς ἀποκρυστάλλωσης τῆς ἀποστολικῆς πίστεως, ὥστε ἡ ἐνότητα, γιὰ τὴν ὁποία ὁ Ἰησοῦς προσευχήθηκε στὸν κῆπο τῆς Γεσθημανῆς, νὰ γίνῃ ὄρατὴ⁴⁶.

43. Ἔκθεση Μητροπολίτου Κωνσταντίας – Ἀμμοχώστου Βασιλείου & Προέδρου τῆς Πίστεως καὶ Τάξεως, Πίστις καὶ Τάξις – Συνάντηση Ὀλομέλειας – Κρήτη 6-14 Ὀκτωβρίου 2009, σελ. 8-9 (ἀδημοσίευτο).

44. METROPOLITAN OF SASSIMA GENNADIOS (Limouris), “The Nature and Purpose of the Church: Ecclesiology Project, Reflections, Comments and Perspectives for the Future”, Plenary Commission on Faith and Order Kuala Lumpur, Malaysia, 28 July – 6 August 2004, FO/2004:67, σελ. 2 (ἀδημοσίευτο).

45. BAIRACTARIS AUGUSTINOS, «Une interprétation ecclésiologique et théologique de l'expression 'églises soeurs', vis-a-vis le contenu de terme 'églises locales'», στὸ *Κληρονομία*, τόμ. 36 (2004), σελ. 119-140. Ἐδῶ βλ. σελ. 137: «*Les Chrétiens ne sont pas seulement unis entre eux, mais avant tout ils sont tout un en Christ, et seule cette union ou communion avec le Christ rend la communion véritable possible entre les homes; en Lui*».

46. Πρὸ βλ. ὅπ. παρ., ΜΑΤΣΟΥΚΑ ΝΙΚΟΛΑΟΥ, *Οἰκουμενικὴ Θεολογία*, σελ. 351: «...ἡ διαίρεση τῶν Ἐκκλησιῶν παραμένει. Ὅπως ἤδη εἰπώθηκε προγύτερα, δὲν ἰσχύει κατὰ κἀνένα τρόπο ἡ ἄποψη ὅτι ἐνδεχομένως εἴμαστε ἐνωμένοι καὶ δὲν τὸ ξέρομε! Ἡ ἐνότητα καὶ ἡ διαίρεση εἶναι πράγματα καὶ γεγονότα, καὶ ἐξάπαντος ὄχι θεωρητικὰ κατασκευάσματα».

Αὐτὸς ὁμως ὁ τρόπος σκέψης διαχωρισμοῦ μεταξὺ ἀόρατης καὶ ὄρατης ἐκκλησιαστικῆς ἐνότητας μᾶς θυμίζει ἐν πολλοῖς τὴν Προτεσταντικὴ ἐκκλησιολογία, ποὺ κάνει λόγο γιὰ τὴν διάκριση τοῦ μυστηρίου τῆς Ἐκκλησίας σὲ «Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ», ἡ ὁποία εἶναι ἀόρατη, καὶ σὲ «στρατευομένη Ἐκκλησία», ἡ ὁποία εἶναι ὄρατή. Κατ' ἐπέκταση, ἡ ἀμιγῶς Πνευματολογικὴ ἐκκλησιολογικὴ κοινωνία, ποὺ ἐπιχειρεῖται ἐπίσης ἀπὸ τοὺς ἴδιους θεολογικοὺς κύκλους, ὀδηγεῖ σὲ μία ἐπικίνδυνη διχοτόμηση τοῦ ἁγιαστικοῦ ἔργου τῆς Ἐκκλησίας μεταξὺ τῆς Χριστολογικῆς διάστασης καὶ ὄντολογίας τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Πνευματολογικῆς διάστασης τῆς Ἐκκλησίας⁴⁷. Ἐπιπλέον, ἡ Πνευματολογικὴ αὐτονόμηση ἀπὸ τὸ λυτρωτικὸ ἔργο τοῦ Χριστοῦ, ἔχει συνέπειες ἀκόμη καὶ στὸν καθορισμὸ τῶν ὁρίων τῆς Ἐκκλησίας μεταξὺ τῶν κανονικῶν καὶ τῶν χαρισματικῶν ὁρίων αὐτῆς.

Σημειώνει συγκεκριμένα ὁ καθηγητὴς Βλάσιος Φειδᾶς: «Ἡ αὐτονόμηση τοῦ ἁγιαστικοῦ ἔργου τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἀπὸ τὰ κανονικὰ ὅρια τῆς Ἐκκλησίας μὲ τὴν ἔστω καὶ ἀτελεῖ παροχὴ τῆς ἁγιαστικῆς θείας χάριτος στοὺς χριστιανούς, οἱ ὁποῖοι εὐρίσκονται ἐκτὸς τοῦ κανονικοῦ τῆς σώματος, εἶναι ἀδιανόητη, γιατί ὅ,τι πράττει ὁ Χριστὸς γιὰ τὴν σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου, τὸ πράττει διὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ὅπως ὅ,τι πράττει ἡ Ἐκκλησία γιὰ τὴν σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου, τὸ πράττει ἐν Χριστῷ διὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος...»⁴⁸. Αὐτὸ ποὺ τονίζεται ἀπὸ τὴν Ὁρθόδοξη πλευρὰ εἶναι ἡ ἀρρηκτὴ σχέση μεταξὺ Χριστολογίας – Πνευματολογίας, πρᾶγμα ποὺ ἀποτυπώνεται στὸ μυστήριό τῆς ἐν Χριστῷ θείας οἰκονομίας, ὅπου συνδέονται οὐσιαστικὰ ἡ Χριστοκεντρικὴ ὄντολογία τῆς Ἐκκλησίας μὲ τὴν Πνευματολογικὴ διάσταση αὐτῆς⁴⁹.

47. Πρὸβλ. FLOROVSKY GEORGES, "The Ethos of the Orthodox Church", στὸ *Orthodoxy – A Faith and Order Dialogue*, ἐκδ. WCC, Geneva 1960, σελ. 46: «Indeed, Orthodox Spirituality, is essentially and basically, Christocentric and Christological. The Christocentric emphasis is conspicuous in the whole structure of Orthodox devotional life: sacramental, corporate, and private. The Christological pattern of Baptism, Eucharist, Penance, and also Marriage is obvious. All sacraments are, indeed, sacraments of the believers life in Christ & indeed, one meets Christ only in fellowship of the Church».

48. ΦΕΙΔΑ ΒΛΑΣΙΟΥ, *Εἰσηγητικὸ Σημείωμα στὸ θέμα τῆς Ἐνότητας τῆς Ἐκκλησίας*, σελ. 8 (ἀδημοσίευτο).

49. ΑΡΧΙΜ. ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ ΛΥΜΟΥΡΗ (μετέπειτα Μητροπολίτου Σασίμων), «Εἰ μὴ Πνεῦμα παρῶν, οὐκ ἂν συνέσπῃ ἡ Ἐκκλησία - Χριστολογικὸς καὶ πνευματολογικὸς χαρακτήρ τῆς Ἐκκλησίας», στὸ Λαϊμόπουλου Γεωργίου (ἐπιμ.), *Ἐλθέ Πνεῦμα Ἅγιον, Ἀνακαίνισον Πᾶσαν τὴν Κτίσιν*, ἐκδ. Τέρτιος, Κατερίνη 1991, σελ. 93.

3. Όροι και Προϋποθέσεις της Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας ἐντὸς τοῦ Π.Σ.Ε.

Εἶναι ἀναγκαῖο νὰ διευκρινιστεῖ ὅτι ἡ ἰσοτιμὴ συμμετοχὴ τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας στὸ Παγκόσμιο Συμβούλιο Ἐκκλησιῶν δὲν σημαίνει καὶ τὴν ταυτόχρονη ἀποδοχὴ τῆς θεωρίας τῆς ἰσότητος τῶν Ὁμολογιῶν⁵⁰. Ὁ ἀείμνηστος καθηγητὴς Νικόλαος Ματσούκας συνήθιζε νὰ λέγει μ' ἔμφραση: «Ἡ ἰσοτιμία αὐτὴ, τουλάχιστον ἀπὸ τὴν Ὁρθόδοξη πλευρὰ, δὲν ἐννοεῖται σὰν κατοχὴ τῆς ἴδιας ἀλήθειας, ἀλλὰ σὰν τὴν ἴδια δεκτικότητα πρὸς ἔχουν ὅλα τὰ μέλη νὰ ζοῦν καὶ νὰ κατέχουν τὴν ἀλήθεια ἢ νὰ εἶναι σὲ θέσιν νὰ προσεγγίσουν καὶ νὰ φτάσουν αὐτὴ τῆ ζωὴ καὶ τὴν κατοχὴ τῆς ἀλήθειας»⁵¹. Συνεπῶς, ἡ Ὁρθόδοξη πλευρὰ δὲν ἀποδέχεται οὔτε τὴν ἰσοτιμία, οὔτε ἐπιδιώκει τὴν ἐνότητα τῶν Ἐκκλησιῶν μέσῳ μιᾶς κάποιας διομολογιακῆς προσαρμογῆς, ἢ μέσῳ τῆς διακοινωνίας - (*intercommunion*), ἢ μέσῳ μιᾶς κάποιας μινιμίμυ δογματικῆς σύγκλισης στὸ πλαίσιο λειτουργίας τοῦ Συμβουλίου. Ἐξάλλου κάτι τέτοιο δὲν ἐπαφίεται σύμφωνα μὲ τὴν ἰδρυτικὴ πράξη τοῦ Π.Σ.Ε. στὶς ἀρμοδιότητές του⁵².

Ἀντιθέτως τὸ Π.Σ.Ε. ὡς διεκκλησιαστικὸ ὄργανο ἔχει καθῆκον νὰ φέρει τὶς Ἐκκλησίες σὲ μία συνεχῆ, ἄμεση ἐπαφὴ καὶ σ' ἓναν ζωηρὸ διάλογο, χωρὶς ποτὲ νὰ μετατραπεῖ τὸ ἴδιο σὲ μία ὑπερ-ἐκκλησία (*super - Church*), ὑποβαθμίζοντας ἔτσι τὸν ρόλο καὶ τὴν ὑπόσταση τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ χωρὶς ποτὲ τὸ ἴδιο νὰ μπορεῖ νὰ ἐπιβάλλει τὶς ἀποφάσεις του στὶς Ἐκκλησίες – μέλη. Ὑπάρχει μὲ σαφήνεια διατυπωμένο μέσα στὴν ἱστορικὴ, λεγόμενη

50. ΜΠΑΡΑΧΤΑΡΗ ΑΥΓΟΥΣΤΙΝΟΥ, «Ἡ ἐκκλησιολογικὴ προσέγγιση τοῦ βαπτισματικοῦ κειμένου τοῦ *BEM* στὰ πλαίσια τοῦ Οἰκουμενικοῦ Διαλόγου», στὸ *Γρηγόριος Παλαμᾶς*, τεύχ. 828 (2009), σελ. 321-360. Ἐδῶ βλ. σελ. 356: «Φυσικὰ ἐδῶ πρέπει νὰ ποῦμε ὅτι ἐλλοχεύει ὁ κίνδυνος τῆς θεωρίας τῆς “ἀκραίας σχετικότητας” – (*radical relativism*), ἡ ὁποία προσβεύει τὸ ἀξίωμα, ὅτι ὅλες οἱ Ἐκκλησίες καὶ οἱ ὁμολογίες διεκδικοῦν καὶ βεβαιώνουν τὴν ἴδια ἀλήθεια. Ἔτσι ὅμως ἀντὶ τὸ κάλεσμα τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ ἡ κλίση τους νὰ εἶναι ἡ ἐνότητα, ἐξαιτίας τῆς παραπάνω θεωρίας ὁδηγοῦνται σὲ μία ἀπροσδιόριστη ἐκκλησιολογικὰ ἀρχὴ τῆς λεγόμενης ‘ἀνοχῆ τῆς ποικιλίας’ – (*tolerance of diversity*)».

51. ΜΑΤΣΟΥΚΑ ΝΙΚΟΛΑΟΥ, *Οἰκουμενικὴ Κίνηση. Ἱστορία – Θεολογία*, ἐκδ. Πουρναράς, Θεσσαλονίκη 1996, σελ. 14.

52. ΤΣΕΤΣΗ ΓΕΩΡΓΙΟΥ, «Τὸ νέο ἄρθρον ‘Βάσις’ τοῦ Καταστατικοῦ τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν», στὸ *Ὁρθοδοξία*, τεύχ. Α' (1961), σελ. 28-32.

Δήλωση τοῦ Τορόντο (1950)⁵³, ἡ ἐκκλησιολογικὴ ἀποσαφήνιση καὶ διευκρίνιση τοῦ τί εἶναι καὶ τί δὲν εἶναι τὸ Π.Σ.Ε., ἐξασφαλίζοντας ἔτσι στὸ Συμβούλιο μία ἐκκλησιολογικὴ οὐδετερότητα⁵⁴ καὶ δίνοντας συνάμα ὅλα ἐκεῖνα τὰ ἐχέγγρα σταὺς Σλάβους Ὁρθοδόξους (καὶ ὄχι μόνο), ποὺ δὲν εἶχαν γίνει μέλη μέχρι τὸ 1961, προκειμένου νὰ ἐνταχθοῦν στὸν ὄργανισμό κατὰ τὶς ἐργασίες τῆς Γ' Γενικῆς Συνέλευσης στὸ Νέο Δελχί (1961), χωρὶς νὰ ὑπάρχει ὁ φόβος τῆς ἐκκλησιολογικῆς ἀφομοίωσης ἢ ἀπορρόφησης τῶν Ὁρθοδόξων ἀπὸ τὶς ἐκκλησίες τῆς Δύσης, ποὺ ἀποτελοῦν καὶ τὴν πλειοψηφία τῶν μελῶν τοῦ Π.Σ.Ε.⁵⁵

Βάσει λοιπὸν τῆς Δήλωσης «Ἡ Ἐκκλησία, οἱ Ἐκκλησίες καὶ τὸ Παγκόσμιο Συμβούλιο Ἐκκλησιῶν», ποὺ ἐγίνε δεκτὴ στὴν Κεντρικὴ Συνέλευση τοῦ Τορόντο (1950), τὸ Π.Σ.Ε. δὲν εἶναι οὔτε διοικητικὸ κέντρο μὲ ἀνώτατη ἐξουσία ἐπὶ τῶν μελῶν του, οὔτε ἀποτελεῖ ἓνα αὐτόνομο ἐκκλησιαστικὸ ἴδρυμα ποὺ προωθεῖ τὸν θρησκευτικὸ συγκρητισμὸ καὶ τὴν θεολογικὴ ἀναρχία, ὅπως συνηθίζουν νὰ λένε λανθασμένα οἱ κατήγοροι τῆς Οἰκουμενικῆς Κίνησης⁵⁶. Ἀντιθέτως εἶναι ἓνα συμβουλευτικὸ καὶ διασκεπτικὸ

53. “The Church, the Churches and the WCC”, στὸ Luckas Vischer (ἐπιμ.), *A Documentary History of Faith and Order Movement 1927-1963*, ἔκδ. Bethany Press, St Louis 1963, σελ. 166-171.

54. EMILIO CASTRO, «The World Council of Churches and the Orthodox Church», στὸ *Orthodoxie et Mouvement Oecuménique*, ἔκδ. Centre Orthodoxe du Patriarcat Oecuménique, Chambésy 1998, σελ. 36: «...the Orthodox have insisted that the World Council needs to respect the various ecclesiological self-understandings of the churches, that we need to work with the churches starting with what they are and where they are. That does not mean the sacralization of everything they are doing; but it does mean that we engage in our dialogue towards the unity of the churches with an attitude of respect for traditional practices».

55. CLAPSIS EMMANUEL, *Orthodoxy in Conversation – Orthodox Ecumenical Engagements*, ἔκδ. WCC & Holy Cross Orthodox Press, Geneva – Brookline Massachusetts 2000, σελ. 3-4.

56. *Étude du Patriarcat de Jerusalem sur le theme à l'ordre du jour du Saint et Grand Concile de l'Église Orthodoxe: Orthodoxie et Mouvement Oecuménique*, σελ. 4 (ἀδημοσίευτο): «Le peuple Orthodoxe est, dans sa majeure partie, mal informé du but et de l'oeuvre du C.O.E. et de la participation Orthodoxe à ses tâches; souvent aussi, il est renseigné par des sources situées en dehors du cadre administrative de l'église. Il est souhaitable que l'information destinée au peuple par ses chefs naturels, ses pasteurs, soit élaborée non seulement par le biais des synods des très saintes Eglises Orthodoxes locales, mais aussi, si possible, par le concile panorthodoxe prenant une position responsable et officielle vis-à-vis du mouvement oecuménique».

σῶμα, πὸν συγκροτήθηκε γιὰ νὰ ἐξυπηρετεῖ τὶς οἰκουμενικὲς ἀνάγκες καὶ δραστηριότητες τῶν Ἐκκλησιῶν⁵⁷. Μεταξὺ τῶν ὑποχρεώσεων τοῦ Π.Σ.Ε. εἶναι τὰ ἑξῆς σημεῖα:

- Νὰ καλεῖ τὶς Ἐκκλησίες – μέλη πρὸς τὴν ἐπίτευξη τῆς ὁρατῆς ἐνότητας μὲσω τῆς μιᾶς πίστεως, τῆς λατρείας καὶ τῆς κοινῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς, ὥστε ὁ κόσμος νὰ πιστέψει.

- Νὰ ἀποτελεῖ συνεχῆ ἀρωγὸ στὴν κοινὴ μαρτυρία τῶν Ἐκκλησιῶν.
- Νὰ ἐνισχύει τὶς Ἐκκλησίες στὴν ἐκπλήρωση γιὰ ἱεραποστολὴ καὶ εὐαγγελισμό.
- Νὰ προωθεῖ τὴν δικαιοσύνη, τὴν εἰρήνη καὶ τὸ σεβασμὸ τοῦ περιβάλλοντος, καταπολεμώντας τὰ στεγανὰ τῆς ἀνθρωπότητας.
- Νὰ ἀναπτύσσει σχέσεις συνεργασίας μὲ ἄλλα παγκόσμια Ὁμολογιακὰ Σώματα καὶ Συμβούλια Ἐκκλησιῶν.
- Νὰ συνεχίσει τὸ ἔργο καὶ τὴ δράση τῶν Παγκόσμιων Κινήσεων Πίστη καὶ Τάξη, Ζωὴ καὶ Ἔργασία, τοῦ Διεθνοῦς Συμβουλίου Ἱεραποστολῆς καὶ τοῦ Παγκόσμιου Συμβουλίου Χριστιανικῆς Παιδείας⁵⁸.

Τὸ 1993 κατὰ τὶς ἐργασίες τῆς Κεντρικῆς Συνέλευσης τοῦ ΠΣΕ ἔγινε μία προκαταρκτικὴ συζήτηση ἀναφορικὰ μὲ τὸν χαρακτῆρα, τὰ προγράμματα, τὶς πτυχὲς καὶ τὰ ἀνοίγματα τοῦ ὀργανισμοῦ ἔναντι τῶν σύγχρονων κοινωνικῶν, πολιτικῶν, οἰκονομικῶν καὶ τεχνολογικῶν προκλήσεων καὶ τοῦ διαλόγου μὲ τὶς ἄλλες θρησκείες, δεδομένα τὰ ὁποῖα ἀνάγκαζαν τὶς Ἐκκλησίες νὰ τοποθετηθοῦν ἐκ νέου γιὰ πρώτη φορὰ μετὰ τὸ 1950, δηλαδὴ μετὰ τὴ Δήλωση τοῦ Τορόντο. Ἔτσι τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο, ὡς πρωτοπόρο καὶ ἰδρυτικὸ στέλεχος τοῦ Π.Σ.Ε., προχώρησε τὸ 1995 στὴν κατάρτιση τοῦ κειμένου μὲ τίτλο «*Σχόλια τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐπὶ τοῦ κειμένου ἐργασίας ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν κοινὴν ἀντίληψιν καὶ τοὺς ὀραματισμοὺς τῶν Ἐκκλησιῶν περὶ τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν*»⁵⁹, ἀπαντώντας οὐσιαστικὰ στὴν ἀπὸ 10^{ης} Ἰουλίου 1993 πρόσκληση τοῦ Γενικοῦ

57. ΤΣΕΤΣΗ ΓΕΩΡΓΙΟΥ, «Μία Ὁρθόδοξη Θεώρηση τοῦ Οἰκουμενισμοῦ», στὸ *Ἐπιστημονικὴ Παρουσία Ἐστίας Θεολόγων Χάλκης* (1991), σελ. 395-396.

58. ΤΣΕΤΣΗ ΓΕΩΡΓΙΟΥ, *Οἰκουμενικὰ Ἀνάλεκτα – Συμβολὴ στὴν Ἱστορία τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν*, ἐκδ. Τέπος, Κατερίνη 1987, σελ. 174.

59. Βλ. «Σχόλια τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐπὶ τοῦ κειμένου ἐργασίας ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν κοινὴν ἀντίληψιν καὶ τοὺς ὀραματισμοὺς τῶν Ἐκκλησιῶν περὶ τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν», στὸ *Ὁρθοδοξία*, τεῦχ. Β' (1997), σελ. 208-216.

Γραμματέως τοῦ Συμβουλίου Κ. Raiser, μέσῳ τῆς ὁποίας ζητοῦσε ἀπὸ τὶς Ἐκκλησίες – μέλη νὰ τοποθετηθοῦν ἐπισημῶς μέσῳ τῶν εἰσηγήσεών τους καὶ νὰ δεσμευθοῦν ἐκ νέου στὰ ἑξῆς θέματα:

- Ποιὸς εἶναι ὁ σύγχρονος ρόλος τοῦ Π.Σ.Ε. στὴν προώθηση τῆς Χριστιανικῆς ἐνότητας.
- Ποιὰ εἶναι ἡ ἐμπειρία τῆς ἔννοιας τῆς «κοινωνίας», ὅπως βιώνεται σήμερα ἐντὸς τῶν κόλπων τοῦ Π.Σ.Ε.
- Ποιὸς καὶ τί εἴδους σχέσεις ὀφείλουν νὰ διακρίνουν τὸ Π.Σ.Ε. σὲ ἀναφορὰ μὲ τὶς ἄλλες θρησκείες, τὶς κυβερνήσεις, τὰ διάφορα διαχριστιανικά σώματα, τὸν Ο.Η.Ε. καὶ τὶς ποικίλες Μ.Κ.Ο.

Τὸ κείμενο λοιπὸν «*Σχόλια τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐπὶ τοῦ κειμένου ἐργασίας ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν κοινήν ἀντίληψιν καὶ τοὺς ὄραματισμοὺς τῶν Ἐκκλησιῶν περὶ τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν*» τονίζει τὰ ἑξῆς:

α) Τὸ Π.Σ.Ε. σύμφωνα μὲ τὸν Καταστατικὸ χάρτη ἰδρύσεώς του ἀποτελεῖ ὄργανο, πού τίθεται στὴν εὐχέρεια καὶ στὴ διάθεση τῶν Ἐκκλησιῶν, καὶ ὄχι ἄλλων ὀργανισμῶν ἢ κινήσεων, μὲ ἀπώτερο καὶ μοναδικὸ σκοπὸ λειτουργίας τὴν προώθηση τῆς Χριστιανικῆς ἐνότητας καὶ τὴν διακονία καὶ ἐξυπηρέτηση τῶν ἀναγκῶν τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου.

β) Ὁ ὅρος «κοινωνία», πού χρησιμοποιεῖται ἐν πολλοῖς στὰ κείμενα τοῦ Π.Σ.Ε., δὲν ἀποδίδει ἐπακριβῶς τὴν ἐκκλησιολογικὴ πραγματικότητα πού ἰσχύει στοὺς κόλπους τοῦ ὀργανισμοῦ, καθὼς ἕξαιτίας τῆς ἐκκλησιολογικῆς ποικιλομορφίας τῶν Προτεσταντικῶν Ἐκκλησιῶν, ὁμολογιῶν καὶ κοινοτήτων δὲν μπορεῖ ἀκόμη νὰ ἐπιτευχθεῖ ἡ «κοινωνία» μὲ τὴν ἀυστηρὰ ἐκκλησιαστικὴ-θεολογικὴ ἔννοια. Μὲ ἄλλα λόγια ἡ κοινωνία ἀποτελεῖ τὸν ἐπιδιωκόμενον στόχο καὶ ὄχι μία βιωμένη πραγματικότητα μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν – μελῶν τοῦ Συμβουλίου. Πρὸς τὴν ἐπίτευξιν αὐτοῦ τὸ Πατριαρχεῖο ζητᾷ ἀπὸ τὰ θεσμικά ὄργανα τοῦ Π.Σ.Ε. νὰ ὀρίσουν γιὰ τὴν εἰσδοχὴ νέων μελῶν κριτήρια, τὰ ὁποῖα θὰ εἶναι ἀκραιφνῶς θεολογικά. Ἐκεῖ μέσα ἐντάσσεται καὶ ἡ ἐπιθυμία νὰ συμπεριληφθεῖ καὶ τὸ μυστήριον τοῦ Βαπτίσματος.

γ) Τὸ Π.Σ.Ε. δὲν πρέπει ν' ἀπολέσει τὸν διαχριστιανικὸ του χαρακτῆρα καὶ ταυτότητα. Δὲν πρέπει νὰ λησμονηθεῖ ποτὲ ὅτι ἡ θέλησις τῶν Ἐκκλησιῶν πού συνῆλθαν ἀπὸ κοινοῦ στὶς ἀρχὲς τοῦ 20^{οῦ} αἰῶνα ἦταν τὸ ὄραμα τῆς ἐνότητας τῶν Χριστιανῶν καὶ ὄχι κάτι ἄλλο ἢ κάτι διαφορετικόν. Ἐπο-

μένως ἡ ἀνάπτυξη σχέσεων μὲ τ' ἄλλα θρησκευόμενα καὶ τ' ἄλλα ἰδεολογικά ρεύματα δὲν εἶναι ὁ πρωτογενὴς σκοπὸς ὑπαρξης καὶ λειτουργίας τοῦ Π.Σ.Ε., ἀλλὰ σίγουρα ἀποτελοῦν δευτερογενεῖς δράσεις τῆς οἰκουμενικῆς κίνησης, ὥστε μέσῳ αὐτῶν νὰ ἐπιδιώκεται καὶ νὰ ἐξασφαλίζεται ἡ εἰρήνη ὄχι μόνο μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν, ἀλλὰ καὶ μεταξὺ ὅλων τῶν ἀνθρώπων⁶⁰.

Καρπὸς τῆς πρόσκλησης τοῦ Γενικοῦ Γραμματέως τοῦ Π.Σ.Ε. Konrad Raiser καὶ τῶν ἀπαντητικῶν ἐπιστολῶν τῶν Ἐκκλησιῶν-μελῶν εἶναι τὸ κείμενο «Πρὸς μία κοινὴ Ἀντίληψη καὶ ἓνα Κοινὸ περὶ τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν Ὁραματισμὸς» - (*Towards a Common Understanding and Vision of the World Council of Churches – στὸ ἐξῆς ὡς CUV*), τὸ ὁποῖο κυκλοφόρησε τὸ 1996 καὶ περιγράφει ἀναλυτικὰ σ' ἐπτὰ κεφάλαια τὰ θέματα καὶ τοὺς προβληματισμοὺς, ποὺ ἀναφέρθησαν παραπάνω. Συγκεκριμένα, περιγράφει τὴν ἔννοια τοῦ ὄρου «Οἰκουμενικὴ Κίνηση», τὴν ἔννοια τῆς «κοινωνίας», ὅπως ἐκφράζεται στοὺς κόλπους τοῦ Συμβουλίου, τὶς σχέσεις ποὺ ἀναπτύσσει μὲ τὰ λοιπὰ παγκόσμια σώματα καὶ συμβούλια ἐκκλησιῶν καὶ τέλος τὶς ἀναγκαῖες ἀλλαγές ποὺ πρέπει νὰ γίνουν στὸ Π.Σ.Ε. Μάλιστα θὰ λέγαμε ὅτι τὸ ἐν λόγω κείμενο προχωρᾷ ἕνα βῆμα περισσότερο ἀπὸ τὸν καθιερωμένο ρόλο ποὺ χαρακτηρίζει τὸ Π.Σ.Ε., καθὼς ζητᾷ ἀπὸ τὶς Ἐκκλησίες ποὺ συνυπάρχουν σ' ἓναν τόπο, νὰ δεσμευτοῦν καὶ νὰ προχωρήσουν ἀπὸ κοινοῦ βάσει ἑνὸς ἀμοιβαίως ἀποδεκτοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σχήματος. Παράλληλα ζητᾷ ἀπὸ τὶς Ἐκκλησίες – μέλη ν' ἀναγνωρίσουν στὸ Π.Σ.Ε. ὄχι μόνο τὴν ιδιότητα νὰ διοργανῶναι συνδιασκέψεις καὶ νὰ συγκαλεῖ τὶς Ἐκκλησίες ὡς μέσον, ἀλλὰ νὰ εἶναι σὲ θέση συνεργαζόμενο μὲ τὶς Ἐκκλησίες νὰ μπορεῖ νὰ διαμορφῶναι μία βαθύτερη ἀντίληψη περὶ τοῦ τί ἐστὶ «Ἐκκλησία»⁶¹. Ἐπομένως μπορεῖ κάποιος νὰ πεῖ ὀρθῶς ὅτι τὸ παραπάνω κείμενο ἀποτελεῖ τὴν πρὸ οὐσιαστικῆ ἔκφραση αὐτοῦ ποὺ ὀνομάζεται «εὐρύτερος οἰκουμενισμὸς» - (*wider ecumenism*) ἢ «μακρο-οἰκουμενισμὸς» - (*macro-ecumenism*)⁶².

60. ΤΣΕΤΣΗ ΓΕΩΡΓΙΟΥ, «Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο καὶ Παγκόσμιο Συμβούλιο Ἐκκλησιῶν», στὸ *Φανάρι 400 χρόνια*, ἔκδ. Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου (2001), σελ. 554-558.

61. Βλ. *Towards a Common Understanding and Vision of the World Council of Churches – A Policy Statement*, adopted by the Central Committee of the WCC and commended to member Churches and ecumenical partners for study and action, ἔκδ. WCC, Geneva 1997, σελ. 10-11.

62. FITZGERALD THOMAS, "Divergent Trends in the World Council of Churches: Major Orthodox Concerns", στὸ *The Greek Orthodox Theological Review*, τόμ. 49 (2004), σελ. 113.

Μιά επόμενη απόπειρα προσδιορισμοῦ τῆς ἐκκλησιολογικῆς φύσεως, ἀποστολῆς καὶ πορείας τοῦ Π.Σ.Ε. ἀπὸ τὴ μεριά τῶν Ὁρθοδόξων πραγματοποιήθηκε τὴν περίοδο μεταξύ τῆς Ζ' Γενικῆς Συνέλευσης τοῦ Συμβουλίου στὴν Καμπέρρα (1991), τῆς Διορθόδοξου Συναντήσεως τῆς Θεσσαλονίκης (Μάιος 1998)⁶³, πὺ συγκάλεσε ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Βαρθολομαῖος, ὕστερα ἀπὸ αἴτημα τῆς Ρωσικῆς καὶ τῆς Σερβικῆς Ἐκκλησίας, καὶ τῆς Η' Γενικῆς Συνέλευσης τοῦ Συμβουλίου στὴν Χαράρα (Δεκέμβριος 1998). Συγκεφαλαιωτικὰ λοιπὸν οἱ ἐπιφυλάξεις τῶν Ὁρθοδόξων, ἀναφορικὰ μὲ τοὺς ὅρους συμμετοχῆς τους στὸ Συμβούλιο, θὰ μπορούσαν νὰ συνοψισθοῦν στὰ ἑξῆς σημεῖα:

- Κόριος καὶ πρότιτος στόχος τοῦ Π.Σ.Ε. εἶναι ἡ πλήρης ἐνότητα μεταξύ τῶν Χριστιανῶν. Τοῦτο μπορεῖ νὰ ἐπιτευχθεῖ μόνο μέσα ἀπὸ τὴν πλήρη ἐκκλησιαστικὴ ἐνότητα στὴ δογματικὴ διδασκαλία, στὴ μυστηριακὴ ζωὴ καὶ στὸ ἐκκλησιαστικὸ πολίτευμα, καὶ ὄχι μέσα ἀπὸ ἄλλα μοντέλα καὶ τρόπους ἔνωσης πὺ βασίζονται στὴν ἐλαχιστοποίηση τῶν ἀποκλίσεων καὶ στὸν συμβιβασμό.
- Σὲ συνάρτηση μὲ τὴν παραπάνω προϋπόθεση ἀκολουθεῖ ἡ παροῦσα, ἡ ὁποία ἐπικεντρώνεται γύρω ἀπὸ τὴ σημασία καὶ τὴ δέσμευση πρὸς τὴν Καταστατικὴ Βάση τοῦ Π.Σ.Ε. Ἡ θεμελιακὴ αὐτὴ δήλωση βασίζεται στὸ δόγμα τῆς Ἁγίας Τριάδος, τῆς Ἐνσαρκώσεως καὶ τῆς Σωτηρίας διὰ τοῦ Κυρίου. Ἐπομένως ἡ Βάση πρέπει νὰ ἐπαναλαμβάνεται συχνάκις στὰ κείμενα τοῦ Συμβουλίου, ὑπὸ τὴ μορφή ἀνανεώσεως τῆς δέσμευσης τῶν Ἐκκλησιῶν – μελῶν.
- Ἡ μετατόπιση τοῦ κέντρου βάρους τῶν προγραμμάτων καὶ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Π.Σ.Ε. ἀπὸ τὴν θεματολογία τῆς Ἐπιτροπῆς «Πίστη καὶ Τάξις» πρὸς τὸν δια-θρησκευτικὸ διάλογο παρουσιάζει μιὰ ἀπόκλιση ἀπὸ τὴν ἰσχύουσα Βάση τοῦ Συμβουλίου. Γι' αὐτὸ στὸν διάλογο μὲ τὶς ἄλλες θρησκευεῖες πρέπει νὰ ἐκφράζεται τὸ χριστιανικὸ μήνυμα στὴν ὁλότητά του, ὥστε ν' ἀποτρέπεται κάθε εἶδος καὶ τάση συγκρητισμοῦ. Παρ' ὅλα αὐτὰ ὁ σεβασμὸς πρὸς τὶς ἄλλες θρησκευεῖες, ἡ προσπάθεια γιὰ ἀμοιβαία κατανόηση καὶ γιὰ θεμελίωση τῆς εἰρήνης ἐντάσσονται

63. Βλ. «Ἀξιολόγησις νεωτέρων δεδομένων εἰς τὰς σχέσεις Ὁρθοδοξίας καὶ Οἰκουμενικῆς Κινήσεως», στὸ *Καθ' ὁδόν*, τεύχ. 14 (1998), σελ. 109-112. Πρὸβλ. ΤΣΕΤΣΗ ΓΕΩΡΓΙΟΥ, «Στὸ περιθώριο τῆς Διορθόδοξου Συναντήσεως τῆς Θεσσαλονίκης», στὸ *Ἐνημέρωσις ΙΔ'* – 1998/5, σελ. 1-2.

στό εϋρύτερο ἔργο καὶ ἀποστολὴ τοῦ Συμβουλίου.

- Ἡ συμμετοχὴ καὶ ἡ παραμονὴ τῶν Ὁρθοδόξων στὸ Συμβούλιο ἐξασφαλίζεται ὑπὸ τὴν προϋπόθεση ὅτι τὸ Π.Σ.Ε. εἶναι καὶ θὰ παραμείνει «Συμβούλιο» Ἐκκλησιῶν καὶ ὄχι Συμβούλιο ὀργανισμῶν, κινήσεων ἢ θρησκευτικῶν σωμάτων. Δὲν μπορεῖ μ' ἄλλα λόγια νὰ μετατραπῆ σ' ἓνα ἀπλὸ forum διαλόγου καὶ ἀνταλλαγῆς ἀπόψεων καὶ ἰδεῶν μεταξὺ ἰδιωτῶν ἢ ομάδων.
- Τὰ δογματικά καὶ ἐκκλησιολογικὰ ζητήματα, ὅπως εἶναι τὸ θέμα τῆς χειροτονίας τῶν γυναικῶν, ἡ εὐχαριστιακὴ φιλοξενία ἢ ἡ διακοινωνία, κ.ἄ., δὲν εἶναι δυνατόν ν' ἀποφασίζονται διὰ ψηφοφορίας. Γι' αὐτὸ προτάθηκε ἀπὸ τοὺς Ὁρθόδοξους ἀντιπροσώπους ἡ θεμελίωση καὶ ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ συναινετικοῦ τρόπου λήψης ἀποφάσεων (consensus).
- Ἄλλη πηγὴ προβληματισμοῦ εἶναι ἡ αὔξηση τῶν μὴ Ὁρθοδόξων μελῶν στὸ Π.Σ.Ε., μέλη τὰ ὁποῖα ὡστόσο δὲν πληροῦν τὰ ἀναγκαῖα ἐκκλησιολογικὰ καὶ θεολογικὰ κριτήρια.
- Ἡ ἐκκλησιολογικὴ Δήλωση τοῦ Τορόντο (1950) πρέπει νὰ παραμείνει σὲ ἰσχύ στυοὺς κόλπους λειτουργίας τοῦ Π.Σ.Ε., καθὼς ἔτσι διασφαλίζεται ἡ σημαντικὴ προϋπόθεση τῆς συμμετοχῆς τῶν Ὁρθοδόξων χωρὶς τὴν ἀναγκαῖα καὶ ὑποχρεωτικὴ ἀναγνώριση τῶν ἄλλων μελῶν ὡς Ἐκκλησίες μὲ τὴν πλήρη ἔννοια τοῦ ὄρου. Κατὰ συνέπεια, ἡ Ὁρθόδοξη πλευρὰ δὲν ἀποδέχεται τὴν ἰδέα τῆς ἰσότητος τῶν Ὁμολογιῶν, ὡστόσο σέβεται τὴν ἐκκλησιολογικὴ ἀκεραιότητα τῶν ἄλλων. Συνάμα δὲ διευκρινίζει ὅτι τὸ Π.Σ.Ε. δὲν ἔχει, αὐτὸ καθ' αὐτό, ἐκκλησιολογικὴ ὑπόστασιν⁶⁴.
- Παρατηρεῖται κατὰ τὶς τελευταῖες δεκαετίες ἓνας μονομερῆς «ὀριζονταλισμὸς» – (horizontalism) τοῦ Π.Σ.Ε. μ' ἔμφαση στὴν ἀντιμετώπιση τῶν κοινωνικῶν, πολιτικῶν, οικονομικῶν καὶ οἰκολογικῶν ζητημῶν.

64. Βλ. «Αἱ Ὁρθόδοξαι Ἐκκλησίαι καὶ τὸ ΠΣΕ: Ἔκθεση τῆς Διορθόδοξου Συνσκέψεως Ὁρθοδόξων καὶ Ὁρθοδόξων μὴ Χαλκηδονίων Ἐκκλησιῶν – μελῶν τοῦ ΠΣΕ», στὸ Λαϊμόπουλου Γεωργίου, *Ἡ Ζ' Γενικὴ Συνέλευσις τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν – Καμπέροα, Φεβρουάριος 1991 – Χρονικὸ – Κείμενα – Ἀξιολογήσεις*, ἐκδ. Τέριος, Αἰκατερίνη 1992, σελ. 93-106. Πρὸβλ. ΤΣΟΜΠΑΝΙΔΗ ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ, «Ἡ ἀβεβαιότητα τοῦ Οἰκουμενικοῦ ὀράματος καὶ οἱ Διορθόδοξες σχέσεις», στὸ *Κληρονομία*, τόμ. 34 (2004), σελ. 380-381.

των, τὰ ὁποῖα εἶναι μὲν σημαντικά, ἀλλὰ ὄχι πρωτεύοντα γιὰ τὴν Ἐκκλησίαν – μέλη, καθὼς ἔτσι χάνεται ἡ ἰσορροπία μεταξὺ ὀριζοντίου καὶ κάθετου ἄξονος, πού ἀφορᾷ τὴν σχέση τῆς Ἐκκλησίας μὲ τὸν Θεὸ καὶ μὲ τὴν κοινωνία. Ἔτσι οἱ Ὁρθόδοξοι καλοῦν τὸ Π.Σ.Ε. νὰ μὴ ὑποκύπτει στὸν πειρασμὸ τῶν ἀκραίων καὶ φιλελεύθερων τάσεων τῆς ἐποχῆς, κάθε φορὰ πού ἀσχολεῖται μὲ τὴν σχέση τῆς Ἐκκλησίας μὲ τὸν κόσμ⁶⁵.

65. Σημεῖο κλειδί τῆς ἐξέλιξης αὐτῆς ἦταν τὸ Δ' Παγκόσμιο Συνέδριο τῆς Ἐπιτροπῆς «Πίστη καὶ Τάξη» στὸ Μόντρεαλ τοῦ Καναδά τὸ 1963. Ἐκεῖ ἔλαβε χώρα ἡ μετατόπιση τοῦ κέντρου βάρους τῶν προγραμμάτων τοῦ Π.Σ.Ε. ἀπὸ τὸν κάθετο ἄξονα στὸν ὀριζόντιο, ἀπὸ τὴν θεολογία στὴν ἀνθρωπολογία. Διπλαρὴ μ' ἄλλα λόγια ἐπιδιώχθηκε ἡ ἀναζήτηση τῆς ἐκκλησιολογικῆς ἐνότητας ὑπὸ τὸ φῶς τοῦ σχεδίου τοῦ Θεοῦ γιὰ ὅλη τὴν κτίση καὶ γιὰ ὅλη τὴν ἀνθρωπότητα, καθὼς 'ἀπομακρύνθηκε' τὸ ὄραμα τῆς ἐνότητας τῶν Χριστιανῶν ἀπὸ τὰ ὄρια καὶ τὰ πλαίσια τοῦ ἀποκλειστικοῦ θεολογικοῦ διαλόγου μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν. Ἔκτοτε ὡς κριτήρια γιὰ τὴν ἐνότητα τῶν Ἐκκλησιῶν θεωροῦνται πέρα ἀπὸ τὰ δογματικά καὶ τὰ ποικίλα ζητήματα κοινωνιολογικῆς, οἰκονομικῆς, φυλετικῆς, οἰκολογικῆς φύσης, πάντοτε ὑπὸ τὸ θεολογικὸ πρῶτο, πού ἀντιμετωπίζει ἡ κοινωνία. Στὴν ἀλλαγὴ αὐτὴ ρόλο ἔπαιξε ἡ εἰσαγωγὴ στὸ Π.Σ.Ε. τὸ 1961 πολλῶν Ἐκκλησιῶν ἀπὸ τὴν Ἀφρικανικὴ ἥπειρο, ἀπὸ τὴν Ἀσία καὶ τὴ Νότιο Ἀμερικὴ, οἱ ὁποῖες εἶχαν διαφορετικὴ θεολογικὴ μέθοδο, διαφορετικὸ θεολογικὸ λεξιλόγιο καὶ διαφορετικὰ προβλήματα νὰ ἀντιμετωπίσουν σὲ σύγκριση μὲ τὴν Ἐκκλησίαν – μέλη τοῦ Συμβουλίου, πού προέρχονταν ἀπὸ τὴν Εὐρώπη καὶ τὴν Η.Π.Α. καὶ οἱ ὁποῖες μέχρι τότε διαδραμάτιζαν πρωταγωνιστικὸ ρόλο στὴ διαμόρφωση τοῦ ὄργανισμοῦ. Διπλαρὴ τὰ νέα μέλη, καὶ ἐπιπλέον ἡ συγχώνευση τοῦ Π.Σ.Ε. μὲ τὸ Διεθνὲς Ἱεραποστολικὸ Συμβούλιο, ἀποτέλεσαν τὴν βασικότερη αἰτία προκειμένου νὰ ἐπιτελεσθεῖ ἡ ὀριζοντιοποίηση τῶν προγραμμάτων καὶ τῶν χαρακτῆρα τοῦ Συμβουλίου. Ἔτσι τὸ Π.Σ.Ε. καλεῖται νὰ βρεῖ ἐκείνη τὴ μορφή τῆς ἐκκλησιαστικῆς δομῆς καὶ τάξης, ἡ ὁποία θὰ εἶναι ἱκανὴ ν' ἀπευθύνει σ' ὅλη τὴν ἀνθρωπότητα μὲ τὸν πιὸ κατάλληλο τρόπο τὴν πρόσκληση τοῦ Ἰησοῦ γιὰ σωτηρία. Καρπὸς αὐτοῦ τοῦ προβληματισμοῦ εἶναι τὸ κείμενο τῆς Ἐπιτροπῆς «Πίστη καὶ Τάξη» μὲ τίτλο *Church and World – The Unity of the Church and the Renewal of Human Community*, Faith and Order Paper No151, ἔκδ. WCC, Geneva 1990, σελ. 1-97. Βλ., Newbiggin Leslie, "Which Way for Faith and Order", στὸ *What Unity Implies*, World Council Studies No7, Geneva 1969. Βλ. ἐπίσης, MEYENDORFF JOHN, "Unity of the Church – Unity of Mankind", στὸ Patelos Constantin (ed.), *The Orthodox Church in the Ecumenical Movement – Documents and Statements 1902-1975*, ἔκδ. WCC, Geneva 1978. Ἐπίσης τὸ συγκεκριμένο ζήτημα τῆς ὀριζοντιοποίησης ἀποτελεῖ καὶ ἓνα ἀπὸ τὰ σημεῖα πού τόνισαν οἱ Ὁρθόδοξοι στὴ Διορθόδοξη Σύσκεψη τοῦ 1995 στὸ Chambésy μὲ σκοπὸ νὰ σχολιάσουν τὸ κείμενο CUV. Βλ. σχ. *The Ecumenical Movement, the Churches and the World Council of Churches – An Orthodox Contribution to the reflection process on 'The Common Understanding and Vision of the WCC'*, Chambésy, Geneva, 19-24 June 1995, σελ. 17.

- Τέλος, ένα άλλο πρόβλημα που οι Ὁρθόδοξοι ἔθεσαν ὑπ' ὄψιν τῶν θεσμικῶν ὀργάνων τοῦ Συμβουλίου, εἶναι ἡ χρήση κατὰ τὴν ἐπεξεργασία καὶ δημοσίευση τῶν ἐπίσημων κειμένων τοῦ Π.Σ.Ε. τῆς λεγόμενης «περιεκτικῆς γλώσσας» – (*comprehensive language*). Ἀρκετὲς δὲ φορὲς ὑπάρχει στὰ κείμενα μία γενίκευση καὶ μία ἀοριστία, σχετικά μὲ τὸ ποιὸς μιᾶ μέσα ἀπὸ αὐτά. Διπλαδὴ εἶναι οἱ Ἐκκλησίες-μέλη εἶναι τὸ ἴδιο τὸ Π.Σ.Ε., ἢ εἶναι κάποια ἄλλη «Παγκόσμια Ἐκκλησία»⁶⁶;

Τὸ Π.Σ.Ε. λοιπὸν ἐξαιτίας τῶν ἐκπεφρασμένων Ὁρθοδόξων ἀντιπροσώπων καὶ προβληματισμῶν γιὰ τὴν πορεία τοῦ Συμβουλίου⁶⁷, καθὼς καὶ ἐξαιτίας τῆς διαπιστωμένης διαφορετικῆς κατανόησης ἐντὸς τοῦ ὀργανισμοῦ ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας - μέλη τῶν ὄρων «Ἐκκλησία», «κοινωνία» καὶ «Οἰκουμενικὴ Κίνηση», ἀποφάσισε κατὰ τὴν διάρκειά τῶν ἐργασιῶν τῆς Γενικῆς Συνέλευσης στὴν Χαράρε (1998) νὰ προχωρήσει στὴν ἴδρυση μίας εἰδικῆς ἐπιτροπῆς, ἡ ὁποία θὰ μελετᾷ τὶς προϋποθέσεις καὶ τὴ φύση τῆς συμμετοχῆς τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν στὸ Π.Σ.Ε.

66. "Orthodox – WCC Relations. A Contribution from the Orthodox Task Force 28 January 1998", στὸ FitzGerald Thomas & Boutenef Peter (eds.), *Turn to God – Rejoice in Hope – Orthodox Reflections on the Way to Harare*, ἔκδ. WCC & Orthodox Task Force, Geneva 1998, σελ. 175.

67. Πρέπει νὰ τονιστεῖ τὸ γεγονός ὅτι οἱ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίες ἦταν τόσο πολὺ προβληματισμένες μὲ τὴ θεματολογία, μὲ τὴν ἀκολουθούμενη μεθοδολογία, μὲ τὴν χρησιμοποιούμενη ὀρολογία, μὲ τὴν προτεινόμενη ἐκκλησιολογία, μὲ τὴν ἀπομάκρυνση ἀπὸ τῆς ἐκκλησιολογικῆς ἀρχῆς τῆς Βάσης, μὲ τὴν λατρεία στὶς οἰκουμενικὲς συνάξεις καὶ μὲ τὸν βαθμὸ συμμετοχῆς τῶν ἰδίων τῶν Ὁρθοδόξων στὰ θεσμικὰ ὄργανα καὶ στὶς Ἐπιτροπὲς τοῦ Συμβουλίου, ὥστε στὴν Διορθόδοξη Διάσκεψη τῆς Θεσσαλονίκης τὸ 1998, ποὺ εἶχε προηγηθεῖ τῆς Γενικῆς Συνέλευσης τῆς Χαράρε, προκειμένου νὰ προετοιμαστοῦν οἱ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίες, ἐλήφθησαν οἱ ἑξῆς ἀποφάσεις: α) Οἱ Ὁρθόδοξοι ἀντιπρόσωποι δὲν θὰ συμμετάσχουν στὶς οἰκουμενικὲς συνάξεις, στὶς κοινὲς προσευχῆς, στὴν λατρεία καὶ στὶς ἄλλες θρησκευτικὲς τελετὲς τῆς Συνέλευσης. β) Οἱ Ὁρθόδοξοι ἀντιπρόσωποι δὲν θὰ παρουν μέρος γενικά στὴ διαδικασία τῆς ψηφοφορίας, ἐκτὸς ὀρισμένων θεμάτων ποὺ ἀπασχολοῦν τοὺς Ὁρθοδόξους. γ) Αὐτὲς οἱ ἀποφάσεις θὰ παραμείνουν μέχρι νὰ λάβει χώρα ἐντὸς τοῦ Π.Σ.Ε. μία ριζικὴ ἀναδιαμόρφωση στὴ δομὴ του, πρᾶγμα ποὺ θὰ ἐπιτρέψει τὴν περαιτέρω καὶ πιὸ ἀποτελεσματικὴ Ὁρθόδοξη συμμετοχὴ καὶ μαρτυρία στὸ Συμβούλιο. Βλ. FITZGERALD THOMAS & BOUTENEF PETER (eds.), "Evaluation of New Facts in the Relations of Orthodoxy and the Ecumenical Movement", στὸ *Turn to God – Rejoice in Hope – Orthodox Reflections on the Way to Harare*, ἔκδ. WCC & Orthodox Task Force, Geneva 1998, σελ. 136-138.

Ἔτσι ὅλη αὐτὴ ἡ θετικὴ ἀντίδραση καὶ ἡ κριτικὴ ποὺ ἀσκήθηκε ἐκ μέρους τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, εἶχε σὰν ἀποτέλεσμα τὴ συγκρότηση τῆς μικτῆς «Εἰδικῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τῆς Ὁρθοδόξου συμμετοχῆς στὸ Π.Σ.Ε.», ἀποτελούμενη ἀπὸ ἑξήντα μέλη καὶ ἔχοντας ὡς συμπροέδρους τὸν Μητροπολίτη Γέροντα Ἐφέσου Χρυσόστομο καὶ τὸν ἐπίσκοπο Rolf Korpe, ὑπεύθυνο τῆς Γερμανικῆς Εὐαγγελικῆς Ἐκκλησίας γιὰ τῆς ἐξωτερικῆς ὑποθέσεως. Σκοπὸς τῆς εἰδικῆς αὐτῆς Ἐπιτροπῆς, ἡ ὁποία εἶναι ἡ μοναδικὴ στὴν ἱστορία τῆς Οἰκουμενικῆς Κίνησης ποὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ ἴσο ἀριθμὸ ἀντιπροσώπων Ὁρθοδόξων καὶ Προτεσταντῶν, ἦταν νὰ προτείνει τὴν ἐκ νέου καὶ συνολικὴ ἀναθεώρηση τῆς συμμετοχῆς τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν στὸν ὄργανισμό, ἀλλὰ ἐπίσης εἶχε τὸ καθῆκον νὰ προτείνει ὅλες ἐκεῖνες τὶς ἀναγκαῖες ἀλλαγὲς ποὺ ἀφοροῦν τὸν τρόπο ἐργασίας, ψηφοφορίας καὶ τὴν εὐρύτερη δομὴ τοῦ Π.Σ.Ε. Συγκεκριμένα, τὰ θέματα ποὺ τέθηκαν στὴν agenda τῶν διαβουλεύσεων μεταξὺ τῶν Ὁρθοδόξων καὶ τῶν Μεταρρυθμισμένων μελῶν τῆς Εἰδικῆς Ἐπιτροπῆς καὶ τὰ ὁποῖα συμπεριλήφθηκαν στὴν Τελικὴ Ἐκθεσὴ της, ποὺ παρουσιάστηκε στὴν Κεντρικὴ Ἐπιτροπὴ τοῦ Συμβουλίου τὸν Αὐγούστο τοῦ 2002 πρὸς μελέτη σὲ ἀρχικὸ στάδιο, ὥστε νὰ ψηφισεῖ καὶ νὰ ἐγκριθεῖ στὴ συνέχεια ἀπὸ τὴν Θ' Γενικὴ Συνέλευση, ποὺ θὰ λάμβανε χώρα τὸ 2006 στὸ Πόρτο Ἀλέγκρε τῆς Βραζιλίας, ἦταν τὰ ἑξῆς:

- Τί εἶδος Συμβούλιο ἐπιθυμοῦν ἐν τέλει οἱ Ἐκκλησίες - μέλη ὑπὸ τὸ φῶς τοῦ CUV.
- Ἡ ἐκκλησιολογία τοῦ Π.Σ.Ε.
- Ἡ στάση τοῦ Π.Σ.Ε. ἐναντι τῶν νέων ἠθικῶν καὶ κοινωνικῶν ζητημάτων, ποὺ εἰσάγονται κατὰ καιροὺς στὴ θεματικὴ του.
- Ἡ κοινὴ προσευχὴ στὶς συνάξεις τοῦ Π.Σ.Ε.
- Ἡ ἀναθεώρηση τοῦ τρόπου, βάσει τοῦ ὁποῖου λαμβάνονται οἱ ἀποφάσεις στὰ θεσμικὰ ὄργανα τοῦ Π.Σ.Ε. - τὸ πρότυπό της «συναίνεσης» (consensus) - .
- Ἡ ἔννοια τοῦ νὰ εἶναι μία Ἐκκλησία μέλος τοῦ Π.Σ.Ε.⁶⁸

68. Βλ. *Ἡ Ἀναβάθμιση τῆς Συμμετοχῆς τῶν Ὁρθοδόξων στὸ Παγκόσμιο Συμβούλιο Ἐκκλησιῶν*, ἔκδ. Π.Σ.Ε., Γενεύη 1998, σελ. 3-34.

4. Τό «ἐκκλησιολογικὸ ζήτημα» καὶ ἡ θέση τῶν Ὁρθοδόξων

Ἐνα βασικὸ ἐρώτημα ποὺ προέκυψε ἀπὸ τὶς συνομιλίες μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς μικτῆς «Εἰδικῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τῆς Ὁρθοδόξου συμμετοχῆς στὸ Π.Σ.Ε.» καὶ τὸ ὁποῖο ἀπευθυνόταν πρὸς τοὺς Ὁρθοδόξους, ἦταν τὸ ἑξῆς: «Υπάρχει χώρος γι' ἄλλες ἐκκλησίες στὴν Ὁρθόδοξη ἐκκλησιολογία; Πῶς μπορεῖ νὰ περιγραφεῖ αὐτὸς ὁ χώρος καὶ ποιά εἶναι τὰ ὄριά του;». Ὁμοίως τὸ ἀντίστοιχο ἐρώτημα ποὺ ἀπευθυνόταν πρὸς τοὺς ἐκπροσώπους τῶν Μεταρρυθμισμένων Ἐκκλησιῶν, ἦταν τὸ ἀκόλουθο: «Μὲ ποιὸν τρόπο ἡ ἐκκλησία σας ἀντιλαμβάνεται, διατηρεῖ καὶ ἐκφράζει τὴ συμμετοχὴ της στὴ Μία, Ἀγία, Καθολικὴ καὶ Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία;»⁶⁹. Οὐσιαστικὰ τὰ δύο παραπάνω ἐρωτήματα ἀποτελοῦν ἓνα ἐνιαῖο ἐρώτημα μὲ δύο σκέλη, ποὺ προκύπτει ἀπὸ ἓνα ἄλλο κεντρικότερο, τὸ ὁποῖο εἶναι τὸ ἑξῆς: Γιατί συμμετέχουν οἱ Ὁρθόδοξοι στὴν Οἰκουμενικὴ Κίνηση; Ἡ ἀπάντηση ἔχει νὰ κάνει μὲ τὴν λεγόμενη αὐτοσυνειδησία τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας καὶ συνδέεται μὲ τὸ πῶς αὐτὴ ἀντιλαμβάνεται καὶ ἀποδέχεται τοὺς ἄλλους Χριστιανούς, ποὺ βρῖσκονται, πιστεύουν καὶ διαβιοῦν ἐκτὸς αὐτῆς⁷⁰. Δὲν εἶναι ἓνα ἀπλὸ θέμα λεκτικοῦ προσδιορισμοῦ, ἀλλὰ ἐκκλησιολογικοῦ βιώματος, στὸ ὁποῖο ἀπὸ τὴ μεριὰ τῶν Ὁρθοδόξων ἀκόμη δὲν ἔχει δοθεῖ μία συνολικὰ ἀποδεκτὴ ἀπάντηση. Ἐξάλλου μία τέτοια ἀπάντηση δὲν εἶναι εὐκόλο νὰ δοθεῖ, καθὼς θὰ ἔχει σοβαρὲς συνέπειες στὴν ἐξέλιξη τῶν διμερῶν καὶ πολυμερῶν θεολογικῶν διαλόγων ποὺ διεξάγουν οἱ Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες.

Ἐπομένως γίνεται κατανοητὸ ὅτι οἱ Ἐκκλησίες ποὺ ἐργάζονται μέσα στὸ Συμβούλιο, καλοῦνται νὰ ἔχουν τουλάχιστον μία κοινὴ ἀντίληψη περὶ τοῦ τί εἶναι «Ἐκκλησία», «ἵνα πιστεύσωσι οὐ μόνον εἰς τὸν Ἐνα καὶ Μόνον Κύριον, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Μίαν Ἐκκλησίαν», κατὰ τὸν λόγο τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Βαρθολομαίου, ποὺ ἀπνύθυνε τὸ 1998 μετὰ τὴ Διορ-

69. Ὁπ. παρ., *Ἡ Ἀναβάθμιση τῆς Συμμετοχῆς τῶν Ὁρθοδόξων στὸ Παγκόσμιο Συμβούλιο Ἐκκλησιῶν*, σελ. 6. Πρβλ. RAISER KONRAD, «Ἡ σπουδαιότητα τῆς Ὁρθόδοξης συμβολῆς στὸ Παγκόσμιο Συμβούλιο Ἐκκλησιῶν», σελ. 52-54, στὸ Βασιλειάδην Πέτρου (ἐπιμ.), *Ὁρθόδοξη Θεολογία καὶ Οἰκουμενικὸς Διάλογος*, ἔκδ. Ἀποστολικὴ Διακονία, Ἀθῆνα 2005.

70. Ὁπ. παρ., ΤΣΟΜΠΙΑΝΙΔΗ ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ, *Ἡ Συμβολὴ τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας καὶ Θεολογίας στὸ Παγκόσμιο Συμβούλιο Ἐκκλησιῶν*, σελ. 213.

θόδοξη Συνάντηση τῆς Θεσσαλονίκης⁷¹. Αὐτὴ ἡ παρατήρηση, δηλαδὴ ἡ ἀπὸ κοινοῦ πίστη στὴ Μία Ἐκκλησία, εἶναι ἰδιαίτερος σημαντικὴ, καθὼς ἡ ἀπὸ κοινοῦ ἀντίληψη καὶ ἀναγνώριση, μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν – μελῶν, τοῦ *τί ἐστὶ Ἐκκλησία* θὰ βοηθήσει τὸ Π.Σ.Ε. στὸ παρὸν καὶ στὸ ἄμεσο μέλλον νὰ εἶναι πιὸ συγκεκριμένο καὶ πιὸ ἀποτελεσματικὸ μέσα ἀπὸ τὰ ποικίλα προγράμματα καὶ τὶς θεολογικὲς μελέτες ποὺ διεξάγει. Ὡστόσο, κάποιος θὰ μπορούσε νὰ ἐπικαλεσεῖ ὅτι ἡ Δήλωση τοῦ Τορόντο (1950) παρέχει τὴν ἀναγκαία ἐκκλησιολογικὴ εὐχέρεια καὶ εὐλυγισία στὶς Ἐκκλησίες, ὥστε νὰ κινηθοῦν ἐλεύθερα, καθὼς ὀριοθετεῖ ἐκκλησιολογικὰ τὶς γραμμὲς συνύπαρξης μεταξὺ τῶν μελῶν ἐντὸς τοῦ Συμβουλίου. Ὡστόσο, τὸ ἐρώτημα ποὺ προκύπτει εἶναι τὸ ἑξῆς: Μπορεῖ ἡ Οἰκουμενικὴ Κίνηση στὸ σύνολό της καὶ τὸ Π.Σ.Ε. εἰδικότερα νὰ πορευθοῦν στὸν 21^ο αἰῶνα βασιζόμενοι στὸ κείμενο τοῦ Τορόντο, ποὺ εἶχε γραφεῖ πρὶν ἑξήντα χρόνια καὶ ἀνταποκρινόταν σὲ συγκεκριμένες συνθήκες; Ποιὰ εἶναι ἡ σημερινὴ κατάσταση; Ποῦ, πόσο καὶ γιατί ἔχουν ἀλλάξει οἱ σημερινὲς συνθήκες τῆς Οἰκουμενικῆς πραγματικότητας καὶ τῶν διεκκλησιαστικῶν σχέσεων;

Ἀξίζει στὸ σημεῖο αὐτὸ νὰ γίνει μία ἱστορικὴ παρένθεση καὶ νὰ τονιστεῖ ἓνα γεγονός, μία πτυχὴ, ποὺ ἀποσαφηνίζει κάπως τὰ πράγματα. Τὸ 1954 στὴ Β' Γενικὴ Συνέλευση τοῦ Π.Σ.Ε. στὸ Ἔβανστον τῶν Η.Π.Α. τόνιστηκε ὅτι τὸ κείμενο τοῦ Τορόντο, ποὺ εἶχε γίνει δεκτὸ ἀπὸ τὴν Κεντρικὴ Ἐπιτροπὴ τοῦ Συμβουλίου πρὶν τέσσερα χρόνια στὸν Καναδά, ἀπέτελεσε ἓνα κείμενο – συνεισφορὰ σ' ἓναν συνεχῆ διάλογο καὶ μὲ κανέναν τρόπο δὲν θὰ ἔπρεπε ν' ἀποτελέσει τὴν τελευταία λέξη στὴ φύση καὶ στὴν λειτουργία τοῦ Π.Σ.Ε., καθὼς ἐπίσης καὶ στὴν ἐσωτερικὴ ἀναπτυσσόμενη σχέση μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν – μελῶν⁷². Ἐπομένως ὁ ἀρχικὸς σκοπὸς τῶν συντακτῶν τῆς Δήλωσης τοῦ Τορόντο ἦταν οἱ Ἐκκλησίες, ὄντας ἀνεξάρτητες καὶ ἀποδεδειγμένες ἀπὸ τὰ λεγόμενα *ἐκκλησιολογικὰ ὄρια*, νὰ διαπραγματευτοῦν καὶ νὰ δράσουν ἐλεύθερα μὲ σκοπὸ τὴν περαιτέρω καὶ πιὸ οὐσιαστικὴ προώθηση τῆς μεταξὺ τους ἐνότητας. Ὡστόσο, τὰ πράγματα ἐξελίχθησαν ἀντίθετα, καθὼς οἱ Ἐκκλησίες ἀντὶ νὰ διαλεχτοῦν μὲ τόλμη, προτίμησαν συμπεριφορὰς καὶ σχήματα τοῦ παρελθόντος, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ παγιωθεῖ

71. Βλ., *Ἐνημέρωσις*, ΙΔ – 1998/12.

72. W. A. VISSER 'T HOOFT, *The Genesis and Formation of the World Council of Churches*, ἔκδ. WCC, Geneva 1982, σελ. 81.

ένα συγκεκριμένο εκκλησιολογικό status, θεμελιωμένο πάνω στην «οὐδετερότητα» και στη συγκριτική θεολογία – (*comparative theology*)⁷³. Ἐτσι ἡ Δήλωση τοῦ Τορόντο μπορεῖ νὰ λειτουργήσει ἀρχικῶς πρὸς ὄφελος τῆς συμμετοχῆς στὸν ὀργανισμό, καὶ εἰδικῶς τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, ἐντούτοις στὴ συνέχεια ἀποτέλεσε ἐμπόδιο στὴν ἀναζήτηση καὶ διατύπωση ἐκ μέρους τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ *τί ἐστὶ Ἐκκλησία*.

Συνεπῶς, καὶ ἐνῶ ἔχουν παραχθεῖ ἀπὸ τὴν Ἐπιτροπὴ «Πίστη καὶ Τάξη» πάρα πολὺ σημαντικὰ κείμενα καὶ μελέτες δογματικοῦ περιεχομένου, ὥστόσο ἔχουν μία μεγάλη δυσκολία ἀποδοχῆς ἐκ μέρους τῶν Ἐκκλησιῶν, διότι δὲν εἶναι ἐκ τῶν προτέρων ἀποσαφηνισμένο τὸ μυστήριο τῆς Ἐκκλησίας. Συναινετικὰ κείμενα (*convergence texts*), ὅπως λόγου χάριν τὸ *BEM, Apostolic Faith, Unity and Renewal* κ.ἄ., ἐνῶ μιλοῦν γιὰ θέματα ἐκκλησιολογικῆς ὕφης καὶ φύσεως ὑστεροῦν ἐν τῇ γενέσει τους, καθὼς οἱ Ἐκκλησίες – μέλη τοῦ Π.Σ.Ε. δὲν ἔχουν προχωρήσει στὴν ἀπὸ κοινοῦ ἀποδοχὴ τοῦ τί εἶναι «Ἐκκλησία», ποῖα εἶναι τὰ ὅρια αὐτῆς καὶ ποῖος συμπεριλαμβάνεται σ' αὐτήν. Πῶς εἶναι δυνατόν νὰ ὑπάρξει συμφωνία μεταξὺ τῶν μελῶν τοῦ Συμβουλίου ἐπὶ τῶν μυστηρίων τοῦ βαπτίσματος, τῆς εὐχαριστίας, τῆς ἱερωσύνης, ἐπὶ τῆς σημασίας τῆς Ἀποστολικῆς παράδοσης καὶ διαδοχῆς κλπ., ὅταν δὲν ἔχει προηγηθεῖ μία συμφωνία καὶ ὁμόγνωμη θέσις γιὰ τὸν φορέα (δηλαδὴ γιὰ τὴν Ἐκκλησία), ποῦ τελεῖ καὶ βιώνει αὐτὴ τὴ μυστηριακὴ πραγματικότητα; Αὐτὸ τὸ κενὸ ἐπιδίωξε νὰ πληρῶσει ἄλλωστε τὸ τελευταῖο ἐκκλησιολογικὸ κείμενο τοῦ Π.Σ.Ε. μὲ τίτλο «Ἡ Φύσις καὶ ἡ Ἀποστολὴ τῆς Ἐκκλησίας» - (*The Nature and Mission of the Church A Stage on the Way to a Common Statement, Faith and Order Paper No198, WCC, Geneva 2005*)⁷⁵.

73. METROPOLITAN OF PERGAMON JOHN (ZIZIOULAS), "Faith and Order Yesterday, Today and Tomorrow", Faith and Order Consultation with Younger Theologians, Turkey – Finland, 3-11 August 1995, WCC, σελ. 5: «*The study on ecclesiology is bound to reveal differences among Christian traditions and confessions as to what we mean with the term 'Church'. These differences, lying hidden under the protection of the famous Toronto Statement, will be exposed to the light by such a study*».

74. Metropolitan of Pergamon John (Zizioulas), "Suggestions for a Plan of Study of Ecclesiology", Commission on Faith and Order WCC, Budapest, Hungary, 9 – 21 August 1989, FO/89:61, σελ. 1-6 (ἀδημοσίευτο).

75. Βλ., *Inter-Orthodox Consultation for a Response to the Faith and Order Study: The Nature and Mission of the Church – A Stage on the Way to a Common Statement, Faith and Order Paper No198, WCC, Geneva 2005, Agia Napa/Paralimni, Cyprus, 2-9 March 2011*.

Μήπως λοιπόν πρέπει να προταθούν νέοι τρόποι, νέοι δραματισμοί, Χριστιανικής ένότητας, που όμως δεν θα θεωρηθούν έξ' αρχής «αίρετικοί»; Γι αυτό ακριβώς τον λόγο είναι αναγκαία η ανάπτυξη μίας «ζωτικής και συνεκτικής θεολογίας»⁷⁶, η οποία δεν θα είναι αντιπροσωπευτική μίας μερίδας, αλλά θα εκφράζει το σύνολο των Ἐκκλησιῶν. Μία ἐλάχιστη de facto ἐκκλησιολογική προϋπόθεση συνόπαρξης μεταξύ τῶν μελῶν τοῦ Π.Σ.Ε., σύμφωνα μὲ τὸν καθ. Βλάσιο Φειδᾶ, εἶναι πρῶτον ἡ Χριστολογικὴ βάση πὸν περιλαμβάνεται στὶς ἀρχές τοῦ Καταστατικοῦ χάρτη τοῦ ὀργανισμοῦ καὶ δευτέρον ἡ ἀποδοχὴ τῶν στόχων τοῦ Π.Σ.Ε.⁷⁷. Τότε μόνο θὰ μπορέσει νὰ ὑπάρξει μία ἐσωτερικὴ σύνδεση τῶν Ἐκκλησιῶν – μελῶν μεταξύ τους, ὅταν θὰ ἐπιτευχθεῖ μία ἀλληλεπίδραση καὶ ἕνας συσχετισμὸς τῶν προγραμμάτων τοῦ Συμβουλίου μὲ τὴν ἔννοια καὶ τὴν πραγματικότητα τοῦ μυστηρίου τῆς Ἐκκλησίας⁷⁸, δηλαδὴ ὅταν θὰ ἐπιτευχθεῖ μία ἐσωτερικὴ ἀρμονία καὶ ἰσορροπία μεταξύ τοῦ κάθετου καὶ τοῦ ὀριζόντιου ἄξονα δράσης τοῦ Π.Σ.Ε.⁷⁹.

76. BONINO J. M., “The Concern for a Vital and Coherent Theology”, στὸ *The Ecumenical Review*, τόμ. 41 (1989), σελ. 160-176.

77. VLASIOS PHIDAS, “Baptism and Ecclesiology”, στὸ *The Ecumenical Review*, τόμ. 54 (2002), σελ. 39. Πρὸβλ. FLOROVSKY GEORGE, *One Fold and One Shepherd: A Christian Exchange*, ἔκδ. The America Press, New York 1961, σελ. 20.

78. METROPOLITAN OF PERGAMON JOHN (ZIZIOULAS), Keynote Address, στὸ *Program Unit I: Unity and Renewal*, ἔκδ. WCC, Geneva 1996, σελ. 43.

79. Ἡ αὐτοτελὴς ὑπαρξὴ καὶ ἡ (σχεδόν) ἀνεξάρτητη λειτουργία τῶν δύο Ἐπιτροπῶν «Πίστη καὶ Τάξη» καὶ «Ζωὴ καὶ Ἔργασία» ἐντὸς τοῦ Π.Σ.Ε. ἀποτυπώνει ἐπακριβῶς τὴς συνέπειες τῆς ἱστορικῆς ἐξέλιξης τοῦ θεολογικοῦ στοχασμοῦ σὴν Δύση, πὸν ἀφορᾷ τὸ ζήτημα τοῦ διαχωρισμοῦ μεταξύ πίστεως καὶ ἔργων μὲ φόντιο τὴν σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου. Εἶναι ἕνα θεολογικὸ δίλημμα, κατὰλοιπο τῆς πολεμικῆς τοῦ Μεσαίωνα μεταξύ τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν προερχομένων ἀπὸ τὸ Μεταρρυθμιστικὸ κίνημα Προτεσταντικῶν Ἐκκλησιῶν καὶ Ὁμολογιῶν, πὸν συνδέεται μὲ τὴν σωτηρία. Ἐτσι ἄλλοτε ἡ βαρύτητα δίνεται σὴν ὀρθὴ δογματικὴ διδασκαλία (σχολαστικισμὸς) καὶ ἄλλοτε σὴν τήρηση τοῦ Εὐαγγελίου μὲ προεκτάσεις σὴν προσωπικὴ καὶ κοινωνικὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου (ἠθικὴ). Σήμερον λοιπὸν ἡ Ἐπιτροπὴ «Πίστη καὶ Τάξη» ἀντιπροσωπεύει τὸν *κάθειο ἄξονα* πὸν ἐνώνει τὸν ἀνθρώπο μὲ τὸν Θεὸ μὲσω τῆς δογματικῆς διδασκαλίας, καὶ ἡ Ἐπιτροπὴ «Ζωὴ καὶ Ἔργασία» ἀναδεικνύει τὸν *ὀριζόντιο ἄξονα*, πὸν ἐνώνει τὸν ἀνθρώπο μὲ τὸν Θεὸ μὲσω τῆς ἠθικῆς – κοινωνιολογικῆς διδασκαλίας. Ὅταν αὐτοὶ οἱ δύο ἄξονες ἀγγίξουν τὸ σημεῖο τομῆς τους, πὸν εἶναι τὸ μυστήριον τῆς Ἐκκλησίας, τότε θὰ διαπιστωθεῖ ὅτι τόσο τὸ δόγμα, ὅσο καὶ τὸ ἦθος ἀποτελοῦν οὐσιαστικὰ ἐκφάνσεις τοῦ ἴδιου Σώματος καὶ τῆς ἴδιας ἐκκλησιολογικῆς ἐμπειρίας, καθὼς δὲν ὑπάρχει προβάδισμα τοῦ ἑνὸς ἔναντι τοῦ ἄλλου, παρὰ μίαν ὀργανικὴ ἀλληλοπερικύρση.

5. Οικονομία και Ἀκρίβεια ὡς θεολογικὲς ἀρχὲς στὸν Οἰκουμενικὸ διάλογο.

Σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο κρίνεται ἀναγκαῖο νὰ γίνῃ μία μικρὴ ἀναφορὰ γύρω ἀπὸ τὸ θέμα τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὁρίων καὶ τῆς ἀσκησης τοῦ πνεύματος τῆς *οἰκονομίας* ἐκ μέρους τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας σὲ χριστιανούς ποὺ βρίσκονται ἐκτὸς αὐτῆς, καθὼς θεωροῦμε ὅτι ἄμεσα καὶ ἔμμεσα συνδέεται μὲ τὸ θέμα τῶν κριτηρίων τῆς συμμετοχῆς τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας στὴν Οἰκουμενικὴ Κίνηση καὶ στὰ ὄργανα αὐτῆς. Ἐπίσης ὁρισμένες φορὲς ὑπάρχει ἡ αἴσθηση ὅτι μεταξὺ τῶν *κανονικῶν* καὶ τῶν *χαρισματικῶν* (οἰκονομικῶν) ὁρίων ὑπάρχει κάποια ἀντίθεση, κάποια διάσταση. Καὶ τὰ μὲν, καὶ τὰ δέ, τόσο ἡ *ἀκρίβεια*, ὅσο καὶ ἡ *οἰκονομία*, ἀποσκοποῦν στὴ σωτηρία τῆς ἀνθρωπότητας καὶ ὅλης τῆς κτίσης διὰ τοῦ προσώπου τοῦ «Ἀδάμ» καὶ στὴν ἀπομάκρυνσή του ἀπὸ τὴ φθορὰ, τὸν μηδενισμό καὶ τὴν πτώση, ποὺ γεννᾷ ἢ πλάνη.

Ἀρχικῶς, πρέπει νὰ καταστῆ σαφὲς ὅτι τὰ ὄρια τῆς Ἐκκλησίας μὲ τὸ θεολογικὸ βᾶθος καὶ τὴν οἰκουμενικὴ, καθολικὴ, ἐφαρμογὴ ποὺ τὰ χαρακτηρίζει, ἄλλοτε *συστέλλουν* καὶ ἄλλοτε *διαστέλλουν* τὴν Ἐκκλησία, ἀνάλογα μὲ τὶς ἱστορικὲς συνθήκες καὶ καταστάσεις, ἔχοντας ὡς τελικὸ ἐκκλησιολογικὸ κριτήριό τὸ μυστήριό τοῦ βαπτίσματος⁸⁰. Τὰ ὄρια ὑφίστανται ἐκκλη-

80. ΜΑΤΣΟΥΚΑ ΝΙΚΟΛΑΟΥ, *Ὁρθοδοξία καὶ Αἴρεση* στοὺς ἐκκλησιαστικοὺς συγγραφεῖς τοῦ Δ', Ε', ΣΤ' αἰῶνα, ἐκδ. Πουρναράς, Θεσσαλονίκη 1992, σελ. 300. Βλ. ἐπίσης One Baptism: Towards Mutual Recognition of Christian Initiation, Commission on Faith and Order – Kuala Lumpur, Malaysia 28 July – 6 August 2004, FO/2004:30· ROOT MICHAEL & SAARINEN RISTO, Baptism and the Unity of the Church, Institute for Ecumenical Research, Strasburg – France, ἐκδ. WCC, Geneva 1998· PHIDAS VLASIOS, “Baptism and Ecclesiology”, στὸ *The Ecumenical Review*, τόμ.54 (2002), σελ. 39-47. Ἀναφορὰ γιὰ τὴν εἰσαγωγὴ τοῦ μυστηρίου τοῦ Βαπτίσματος στὰ κριτήρια εἰσδοχῆς νέων μελῶν στὸ ΠΣΕ οἱ Ὁρθόδοξοι κάνουν λόγο ἤδη ἀπὸ τὸ 1982 στὴ Σύσκεψη τῆς Σόφιας. Σημειώνει συγκεκριμένα τὸ κείμενο τῆς Σόφιας: «A special extensive study on the sacrament of baptism which is so essential to the Churches and the WCC. Baptism must be considered as one of the absolute conditions for the recognition of a Church as a true church. Consequently, the sacrament of baptism should be explicitly linked both with the basis of the WCC as contained in its constitution, modified and expanded to this effect by appropriate procedures, and with the whole procedure for the admission of new member churches». Βλ. TODOR SABEV (ἐπιμ.), *The Sofia Consultation – Orthodox Involvement in the World Council of Churches*, ἐκδ. WCC & Orthodox Task Force, Geneva 1982, σελ. 70. Ἐκ νέου

σιαστικῶς καὶ ἐκκλησιολογικῶς μὲ σκοπὸ ὄχι νὰ περιορίζουν τὴν Ἐκκλησία καὶ νὰ τὴν ἀπομονώσουν ἀπὸ τὴν ὑπόλοιπη ἱστορική πραγματικότητα, ἀλλὰ μὲ σκοπὸ νὰ τὴ φέρουν σὲ ἐπαφὴ μὲ τὶς ἄλλες κοινότητες, προκειμένου ἢ ἴδια ἢ Ἐκκλησία νὰ προσδιορίζει κάθε φορᾶ τὴν σχέση της μαζί τους.

Συνάμα πρέπει νὰ γίνεῖ κατανοητὸ ὅτι τὰ ὅρια τῆς Ἐκκλησίας δὲν περιορίζουν τὴ θέληση τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ νὰ δοῦ ἀδιακρίτως ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι στὸν κόσμον πρὸς ὄφελος τῆς σωτηρίας ὅλων τῶν κτισμάτων του. Εἶναι ὁ Σωτῆρας καὶ ὁ Λυτρωτὴς ὅλου τοῦ κόσμου καὶ ὁ τελικὸς Κριτὴς. Αὐτὸ φαίνεται καὶ διαπιστώνεται ἄλλωστε μέσα ἀπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία, ἢ ὁποία ποτὲ δὲν περιορίστηκε σὲ σχήματα ἀμετάθετα, καθὼς πάντοτε διατηροῦσε μία σωτηριώδη εὐλογισία καὶ μία ἐσωτερικὴ δυναμικὴ. Ἡ Ἐκκλησία ὡς οὕσα ἢ Μία, Ἁγία, Καθολικὴ καὶ Ἀποστολικὴ, παρὰ τὶς ὅποιες διαβρώσεις καὶ σχισματικὲς καταστάσεις ποὺ βίωσε στὴν πορεία της, ποτέ, κανένας καὶ τίποτα δὲν τῆς στέρησε ἀπὸ τὰ χαρίσματα καὶ τὶς ιδιότητες ποὺ τῆς χάρισε ὁ Τριαδικὸς Θεός. Τὸ βαθύτερο κίνητρο καὶ ἡ κινήτρια πηγὴ τῆς κατ' οἰκονομίᾳ ἢ τῆς κατ' ἀκρίβεια ἐφαρμογῆς τῆς ἐκκλησιαστικῆς ποιμαντικῆς, ἔναντι τῶν αἰρετικῶν ἢ τῶν σχισματικῶν ομάδων, ἦταν καὶ εἶναι πάντοτε ἡ ἀγάπη γιὰ τὴ διόρθωση καὶ τὴν θεραπεία τοῦ πάσχοντος καὶ ὄχι ἡ ἐξάλειψη ἢ ὁ ἀφανισμὸς του.

Ἀναφέρει χαρακτηριστικὰ ὁ ἀείμνηστος καθηγητὴς Ἰωάννης Καρμίρης: *«Οἱ ἐκ τῶν πρὸ καὶ μετὰ Χριστὸν ἑτεροθρήσκων καὶ ἑτεροδόξων πιστοὶ καὶ δίκαιοι πάντων τῶν αἰώνων καὶ πασῶν τῶν ἀνθρωπίνων φυλῶν δύνανται νὰ θεωρῶνται ὡς ἀνήκοντες μυστικῶς καὶ ἀρρήτως καὶ ἀοράτως εἰς τὴν ἐν εὐρυτέρᾳ ἐννοίᾳ Ἐκκλησίαν ἢ ὅπωςδήποτε ὡς διατελοῦντες πόθῳ εἰς ἀόρατον μετ' αὐτῆς σχέσιν καὶ συνάφειαν, καθ' ὅσον καὶ ἐπ' αὐτῶν ἐπεξετάθη καὶ ἐπεκτείνεται ἡ πανουργὸς πρόνοια, καὶ σωτήριος χάρις τοῦ θέλοντος πάντας ἀνθρώπους σωθῆναι φιλανθρώπου Θεοῦ, τοῦ γινώσκοντος καὶ δυναμένου βεβαίως καὶ δι' ἄλλων τρόπων νὰ χορηγῇ*

συζητήθηκε τὸ ἴδιο θέμα καὶ στὶς ἐργασίες τῆς Θ' Γενικῆς Συνέλευσης στὸ Πόρτο Ἀλέγκρε (2006). Γιὰ τὸ ζήτημα αὐτὸ ὑπάρχουν τόσο θετικὲς, ὅσο καὶ ἀρνητικὲς συνέπειες ποὺ πρέπει νὰ συνεκτιμηθοῦν καὶ συνολικὰ καὶ εἰδικὰ. Βλ. ἐπὶ τοῦ προκειμένου, ΜΠΑΪΡΑΧΤΑΡΗ ΑΥΓΟΥΣΤΙΝΟΥ, *Βάπτισμα καὶ Οἰκουμενικὸς Διάλογος*, ἐκδ. Πουρναράς, Θεσσαλονίκη 2010. Ἐδῶ βλ. σελ. 152-171.

αὐτοῖς τὴν χάριν καὶ σωτηρίαν, οὐδαμόθεν δὲ περιοριζομένου ἢ κωλυομένου πρὸς τοῦτον»⁸¹.

Ἐνα κρίσιμο λοιπὸν ἐρώτημα, πάντοτε σὲ σχέση μετὰ τὴν πορεία τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας ἐντὸς τῆς Οἰκουμενικῆς Κίνησης, εἶναι ἐὰν τὰ κανονικά ὄρια τῆς Ἐκκλησίας συμπίπτουν μετὰ τὰ χαρισματικά. Μία πρώτη προσπάθεια διευκρίνισης τοῦ θέματος αὐτοῦ πραγματοποιήθηκε τὸ 1971 ἀπὸ τὴν Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπὴ γιὰ τὴ σύγκληση τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ἡ Ἐπιτροπὴ παρουσίασε μίαν εἰσήγηση, ἡ ὁποία ἀποτελοῦσε ἓνα βῆμα πρὸς τὴν κατεύθυνση ἀναγνώρισης τῆς ἐκκλησιαστικῆς φύσης τῶν ἄλλων Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν καὶ κοινοτήτων. Δύο ἦταν οἱ βασικοὶ ἄξονες αὐτῆς τῆς θέσεως: α) ὅτι τὸ Ἅγιο Πνεῦμα λειτουργεῖ καὶ δεῖ σὲ ὅλους τοὺς Χριστιανούς μετὰ ποικίλους τρόπους σὲ σχέση καὶ ἀνάλογα μετὰ τὸν βαθμὸ τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐλπίδας τους. β) Ὁ Χριστὸς εἶναι ὁ ἐνοποιητικὸς παράγοντας, ὁποῖος ἐνώνει ὅλους ἐκείνους τοὺς Χριστιανούς, ποὺ ὁμολογοῦν τὸ ὄνομά του καὶ πιστεύουν καὶ ἐλπίζουν στὴν τελικὴ σωτηρία, τὴν ὁποία ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς χορηγεῖ στὴν ἀνθρωπότητα⁸².

Ἀπὸ τὴν ἐξέλιξη ὡστόσο καὶ τὴ συζήτηση ποὺ ἀκολούθησε, ἀποδείχθηκε ὅτι ἡ Ὁρθοδοξία τότε δὲν ἦταν ἀκόμη «ώριμη» στὸ σύνολό της γιὰ νὰ συζητήσει ἓνα τέτοιο θέμα. Ἔτσι τὸ 1976, ὕστερα ἀπὸ πρόταση τοῦ τότε Γραμματέως τῆς Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς Μητροπολίτου Τρανουπόλεως Δαμασκηνοῦ, μετέπειτα Μητροπολίτη Ἑλβετίας, τὸ ἐν λόγω ἀποσύρθηκε ἀπὸ τὴ λίστα πρὸς συζήτηση θεμάτων, ἀφοῦ προηγουμένως ὁ ἴδιος εἶχε συμμεριστεῖ καὶ ἀποδεχθεῖ τὶς ἐνστάσεις τῶν Ὁρθοδόξων ἐκπροσώπων, καθὼς δὲν εἶχε ἐξασφαλιστεῖ ἡ ἀναγκαία σύγκληση ἀπόψεων. Ἀντιθέτως εἶχε δημιουργηθεῖ μεγάλη ὀξύτητα, πρᾶγμα ποὺ τελικῶς θὰ προξενόυσε μεγαλύτερη ζημία, ἀντὶ γιὰ πνευματικὸ ὄφελος, ἐντὸς τῶν κόλπων τῆς Ὁρθοδοξίας.

Εἰδικότερα, ὁ τότε Μητροπολίτης Φιλαδελφείας καὶ νῦν Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Βαρθολομαῖος, ὡς εἰδικὸς θεολόγος ἐπὶ θεμάτων Κανονικοῦ

81. ΚΑΡΜΙΡΗ ΙΩΑΝΝΟΥ, «Ἡ παγκοσμιότης τῆς ἐν Χριστῷ σωτηρίας», στὸ *Θεολογία*, τόμ. 52 (1981), σελ. 21.

82. *Towards the Great Council: Introductory Reports of the Interorthodox Commission in Preparation for the Next Great and Holy Council of the Orthodox Church*, ἔκδ. SPCK, London 1972, σελ. 39-54.

Δικαίου, εξέφρασε την άποψη ότι θα ήταν προτιμότερο να μην είχε συμπεριληφθεί καθόλου το συγκεκριμένο θέμα στον καταρτισθέντα κατάλογο για την Α΄ Πανορθόδοξο Διάσκεψη, καθώς το πνεῦμα τῆς οἰκονομίας περισσότερο βιώνεται, παρά περιγράφεται ἢ καθορίζεται. Ἐξάλλου δὲν ἀποτελεῖ ἀποκλειστικὰ ζήτημα κανονικό, ἀλλὰ συνάμα καὶ θεολογικό, καθὼς συνδέεται ἄμεσα μὲ τὴν ἐκκλησιολογικὴ διάσταση τῶν πραγμάτων. Συγκεκριμένα τόνιζε σπὴν τότε εἰσήγησή του: «*Λησμονεῖται ὅμως ἐν προκειμένῳ τοῦτο μὲν ὅτι ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία δὲν ἀπεφάνθη εἰσέτι ἐν Οἰκουμενικῇ Συνόδῳ περὶ τῆς θέσεως τῶν ἄλλων Χριστιανῶν καθ' ἑαυτοὺς καὶ ἐν σχέσει πρὸς ἑαυτήν, τοῦτο δὲ ὅτι εὐρισκόμεθα σήμερον μόλις εἰς τὴν ὁδὸν τῶν θεολογικῶν διαλόγων μετ' αὐτῶν, πρὸ τῆς διεξαγωγῆς καὶ λήξεως, θετικῆς ἢ ἀρνητικῆς, τῶν ὁποίων θὰ ἦτο ἄκαιρον, ἄσκοπον καὶ ἀνωφελές, ἴσως δὲ καὶ ἐπιζήμιον, νὰ καθορίσωμεν ἡμεῖς οἱ Ὁρθόδοξοι συνοδικῶς τὰ κατ' οἰκονομίαν δυνάμενα νὰ ἰσχύουν εἰς τὰς σχέσεις ἡμῶν μετ' αὐτῶν...*»⁸³.

Ἡ θέση αὐτή, ποὺ ἐξεφράσθη τότε εἶναι καὶ ὀρθὴ καὶ διαχρονικὴ, ἀντικατοπτρίζοντας ἀπολύτως τὴν πηγὴ τοῦ προβλήματος, καθὼς ἐξαιτίας αὐτοῦ προκαλοῦνται πολλὰς δυσκολίας σπὴν ἐξέλιξη τοῦ οἰκουμενικοῦ διαλόγου. Ἐπίσης, πρέπει νὰ ληφθεῖ ὅπ' ὄψιν ὅτι ἡ Ὁρθοδοξία ἐν τῷ συνόλω αὐτῆς δὲν ἔχει ἀποφανθεῖ συνοδικῶς γιὰ τὸ ποῦ στέκουν ἐκκλησιολογικῶς οἱ ἕτερες Χριστιανικὲς Ἐκκλησίες. Ναὶ μὲν ἔχει ἐκφράσει σ' ἐπίπεδο Πανορθόδοξο τὶς ἐκκλησιολογικὲς τῆς θέσεις, ἀλλὰ δὲν ὀριοθετεῖ καὶ δὲν χαρακτηρίζει, δογματικῶς ἢ κανονικῶς, τοὺς ἑτέρους Χριστιανούς, ἀφήνοντας τὴν τελικὴ κρίση στὸν ἀπόλυτο Κριτὴ, στὸν Ἰησοῦ Χριστό⁸⁴, ἀκολουθώντας τὸν λεγόμενο «ἐκκλησιολογικὸ ἀποφατισμὸ» τοῦ Εὐδοκίμου⁸⁵. Παράλληλα, μία διαφορετικὴ ἀντιμετώπιση τοῦ ζητήματος τῆς οἰκονομίας θὰ προδίκαιζε τὴν πορεία, τὴ μορφή, τὴ διαδικασία καὶ τὴν ἐν γένει ἐξέλιξη τῶν τότε ἀρχομένων διμερῶν καὶ πολυμερῶν θεολογικῶν διαλόγων μεταξὺ τῶν Ὁρθοδόξων καὶ τῶν λοιπῶν Χριστιανῶν, πρὶν ἀκόμη συζητηθοῦν τὰ διιστάμενα θέματα.

83. Γραμματεία ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, *ΣΥΝΟΔΙΚΑ*, τόμ. II, ἔκδ. Ὁρθόδοξον Κέντρον τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου Chambésy, Γενεύη 1978, σελ. 170.

84. ΦΛΟΡΟΦΣΚΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ, «Inter-Communio: Ὁμολογιακὴ Πιστότης ἐντὸς τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως», σὺν *Θέματα Ὁρθοδόξου Θεολογίας*, ἔκδ. Ἅγιος Ζωῆς, Ἀθήνα 1989, σελ. 211-220.

85. ΕΥΔΟΚΙΜΩΦ ΠΑΥΛΟΥ, *Ἡ Ὁρθοδοξία*, ἔκδ. Ρηγοπούλου, Θεσσαλονίκη 1972, σελ. 462.

Ἀπὸ τὴν ἄλλῃ μεριὰ οἱ οἰκουμενικοὶ συνομιλητὲς τῆς Ὁρθοδοξίας ἐξέφρασαν ἐκείνη τὴν περίοδο κάποια ἐρωτήματα ἰδιαίτερος εὐαίσθητα, ὅσο καὶ ἐπιτακτικῆς σημασίας, τὰ ὁποῖα μέχρι σήμερα δυσχεραίνουν τὴν θέσιν τῶν Ὁρθόδοξων ἢ τουλάχιστον ἀποτελοῦν αἰτίες θεολογικῶν παρεξηγήσεων, καθὼς ἀκόμη δὲν ἔχουν ἀπαντηθεῖ ἐπαρκῶς. Τέτοιου εἴδους ἐρωτήματα ἦσαν τὰ ἑξῆς: Ποιὰ εἶναι ἡ ἐκκλησιολογικὴ βάση πάνω σὴν ὁποία σπρρίζουν οἱ Ὁρθόδοξοι τὴν ἐνωτικὴν προσπάθειά τους μὲ ἐκεῖνες τὴς Ἐκκλησίας, οἱ ὁποῖες ὁμολογοῦν τὴν πίστη τους στὸν Τριαδικὸ Θεὸ καὶ εἰδικότερα στὸν Χριστὸ ὡς Λυτρωτὴ καὶ Σωτῆρα; Εἶναι δυνατόν μία Ἐκκλησία ποὺ ταυτίζει τὰ ὅρια τῆς Μίας, Ἁγίας, Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας μὲ τὰ δικά της ὅρια, νὰ ἀποδέχεται τὴν αὐτὴ αὐτοσυνειδησία καὶ ἀπὸ τὴς ἄλλες μὴ-Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες, χωρὶς νὰ σχετικοποιεῖ τὴν δική της συνέχεια καὶ ἐκκλησιολογικὴ συνέπεια; Εἶναι δυνατόν ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία νὰ ἀναγνωρίσει τὴν ἐγκυρότητα τῶν μυστηρίων καὶ τῆς ἱερωσύνης τῶν Ἐκκλησιῶν ποὺ δὲν βρίσκονται σὲ κατάστασι κοινωνίας μαζί της;

Τὰ παραπάνω ἐρωτήματα ἀποτελοῦν οὐσιαστικὲς προεκτάσεις τοῦ λεγόμενου «ἐκκλησιολογικοῦ ζητήματος», τὸ ὁποῖο τείνει νὰ γίνῃ, ἐὰν δὲν ἔχει ἤδη γίνῃ, ἀκανθῶδες πρόβλημα στοὺς κόλπους τοῦ Π.Σ.Ε. Ἡ Ὁρθόδοξία ἀπὸ τὴ μεριά της τόσο συνολικά, ὅσο καὶ μέσω τῆς Πρωτόθρονης Ἐκκλησίας της, ἔχει πάρει θέση, ἡ ὁποία παραμένει ἀπαρασάλευτη διαχρονικά καὶ χωρὶς ποτὲ ἢ ἴδια νὰ ἐγκαταλείψει τὴν πίστιν της, ὅτι αὐτὴ συγκροτεῖ τὴ Μία, Ἁγία, Καθολικὴ καὶ Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία, παρὰ τὴ ζωηρὴ συμμετοχὴ της σὴν Οἰκουμενικὴ Κίνησι⁸⁶. Αὐτὴ ἀκριβῶς ἡ πίστιν της τὴν κάνει νὰ συμμετέχει ἔτι περισσότερο στὸ διάλογο τῆς ἀληθείας ἐν

86. BAIRACTARIS AUGUSTINOS, “Le cadre et les perspectives oecumeniques d’un dialogue theologique officiel entre l’Église Orthodoxe et Catholique Romaine”, στὸ *Γρηγόριος Παλαμᾶς*, τεύχ. 833 (2010), σελ. 203-258. Ἐδῶ βλ. σελ. 204: «L’Orthodoxie dans toutes ces expressions du mouvement oecuménique a été présente, parce qu’elle n’est pas une Église particulière confessionnelle comme celles dont l’existence historique a commencé par l’adoption d’une déclaration confessionnelle, suscitée par le fait qu’elles se separaient d’une Église mère, ou qu’elles se formaient de ceux qui avaient quitté cette Église mère. L’Église Orthodoxe, se caractérise par la foi inébranlable qu’ont tous ses membres qu’elle est l’Église Une, Catholique et Apostolique, tout en acceptant qu’il y ait partout la même Église. L’Orthodoxie est une vérité universelle, une vérité pour le monde entier, pour tous les temps et pour tous les peuples».

ἀγάπη μὲ ὄλες ἐκεῖνες τὶς Ἐκκλησίες, τὶς Κοινότητες καὶ τὶς Ὁμολογίες πὸ ἐπιθυμοῦν ν' ἀνακτήσουν τὴν ὄρατὴ ἐνότητα πάντων⁸⁷.

Σημεῖωμε μὲ ἔμφραση ὁ μακαριστὸς Γέροντας Ἐφέσου Χρυσόστομος σ' ἓνα ἀπ' τὰ γραπτά του, ὅτι ἡ συγκεκριμένη ἐκκλησιαστικὴ θέση καὶ πρακτικὴ δὲν ἀπορρίπτει «τὴν ὕπαρξιν καὶ ἄλλων “Ἐκκλησιῶν”, χωρὶς αὐτὴ ἡ διάσπαση τῆς Μίας σὲ πολλὰς νὰ παραβλάπτει ἢ νὰ ἀναιρεῖ τὴν ἔννοια καὶ τὴν πραγματικότητα τῆς μίας Ἐκκλησίας... Ἐχομε δηλαδὴ τὴ σκληρὴν πραγματικότητα τῆς ἀμφισβητήσεως, τῆς πλάνης, τοῦ σχίσματος, τῆς αἰρέσεως μέσα στὴ Μία Ἐκκλησία. Στὴ συνέχεια ἔρχεται ἡ οἰκειοποίηση τοῦ ὄρου Ἐκκλησία ἀπὸ μέρους τῶν ἀποσχισμένων μερίδων καὶ ἡ ὑποκειμενικὴ ταύτισή τους πρὸς τὴν Μία Ἐκκλησία. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι ἔτσι, ἀπὸ τὰ πράγματα, ὑπάρχουν δημιουργημένες οἱ “πολλὰς Ἐκκλησίες”. Βέβαια, ἂν κριθοῦν τὰ πράγματα μέσα στὰ πλαίσια τῆς ἐκκλησιολογικῆς ἀκριβείας, δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἡ ἔννοια τῆς Μίας Ἐκκλησίας ἔρχεται σὲ ἀντίφραση καὶ ἀντίθεση μὲ τὴν πραγματικότητα τῶν πολλῶν Ἐκκλησιῶν... Ἄλλωστε εἶναι ἀποδειγμένο ὅτι ἡ ὕπαρξιν πολλῶν Ἐκκλησιῶν συγκεκριμενοποιεῖ τὴν ἔννοια καὶ θεμελιώνει τὴν πίστη στὴν Μία Ἐκκλησία... Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία, πέρα ἀπὸ τὴν ἀλήθεια ὅτι εἶναι ἡ Μία, Ἁγία, Καθολικὴ καὶ Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, παραδέχεται τὴν πραγματικότητα αὐτὴ τῆς ὑπάρξεως τῶν πολλῶν Ἐκκλησιῶν, σὰν μίαν διαφορότητα πὸ τὴν βοθηεῖ νὰ καθορίσει τὴν δικιά της θέση καὶ στάση ἀπέναντι στὶς πολλὰς Ἐκκλησίες... Ἡ θέση τῆς Ὁρθοδοξίας ἀπέναντι στοῦ λοιποῦ Χριστιανικοῦ κόσμου σήμερον στηρίζεται στὴν ἀπλή ἀλήθεια, ὅτι δὲν μποροῦν νὰ ἀγνοηθοῦν ὄλες οἱ ἄλλες χριστιανικὲς ὁλότητες, πού, σὲ ἔσχατη ἀνάλυση, σὰν ἀποκομμένες ἀπὸ τὴν ἀρχαία Ἐκκλησία τῶν πρώτων αἰώνων ἢ ἀπὸ τὶς ἀπότοκες ἀπ' αὐτὴν Ἐκκλησίες, μὲ ἄλλα λόγια σὰν ἀποκοπή, ἔχουν κάποια σχέση καὶ συνάφεια μὲ τὶς πρώτες ρίζες τους»⁸⁸.

Ἡ Ὁρθόδοξη λοιπὸν Ἐκκλησία σύμφωνα μὲ τὴν αὐτοσυνειδησία της εἶναι ὁ φορῆας τῆς Μίας, Ἁγίας, Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, κατὰ τὴν διατύπωση τῆς Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξης Διάσκεψης τοῦ

87. Ὁπ. παρ., CLAPSIS EMMANUEL, *Orthodoxy in Conversation – Orthodox Ecumenical Engagements*, σελ. 116.

88. Ὁπ. παρ., ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΜΥΡΩΝ Κ. ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ (Κωνσταντινίδου - μετέπειτα Γέροντος Μητροπολίτου Ἐφέσου), «Ἡ θέση τῆς Ὁρθοδοξίας στὸ σύγχρονο χριστιανικὸ κόσμος», σελ. 12-13.

1986, ἀναγνωρίζοντας παράλληλα τὴν ὕπαρξη καὶ τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν, μέχρι ν' ἀποσαφηνιστεῖ ἀντικειμενικὰ τὸ ἐκκλησιολογικὸ θέμα⁸⁹, καθὼς καὶ αὐτὲς μὲ τὸν ἕναν ἢ ἄλλο τρόπο, ὡς ἀποκομμένες ἢ ἀπότοκες, ἔχουν ἱστορικὲς ρίζες ποὺ ἀνάγονται στὴν πρώτη Ἐκκλησία. Ἔτσι ὑφίσταται, κατὰ τὸν Γέροντα Μητροπολίτη Ἐφέσου Χρυσόστομο, ἕνας *de facto* ἐκκλησιολογικὸς πλουραλισμὸς⁹⁰. Συνάμα ἡ παραπάνω ἀναγνώριση ἔχει νὰ κάνει καὶ μὲ τὴν ὕπαρξη τῆς εἰρηνικῆς διαθέσεως ἀπὸ τὴ μεριὰ τῆς Ὁρθοδοξίας, προκειμένου νὰ διαλεχτεῖ μὲ τὸν ἕτερο. Ἄλλο πρᾶγμα ὅμως εἶναι ἡ ἀναγνώριση τοῦ ἄλλου καὶ ἄλλο πρᾶγμα εἶναι ἡ ἐνότητα μὲ τὸν ἄλλον· ἡ ἐνότητα θὰ εἶναι καρπὸς μίας μακρᾶς καὶ δύσκολης πορείας. Κατὰ τὸν καθηγητὴ Νικόλαο Μαισοῦκα «ὁ Οἰκουμενισμὸς σημαίνει *συνειδητοποίηση τῆς διαίρεσης καὶ κίνηση γιὰ μία συνάντηση ποὺ μπορεῖ νὰ καταλήξει στὴν πλήρη κοινωνία, κατὰ τὸ θέλημα ἄλλωστε τοῦ Κυρίου*»⁹¹.

Στὸ Συμβούλιο λοιπὸν διακρίνονται δύο διαφορετικὲς ἐκκλησιολογικὲς προσεγγίσεις: α) Ἡ πρώτη, ποὺ ἐκφράζει τὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία, ταυτίζοντας τὸν ἑαυτὸ της μὲ τὴ Μία, Ἁγία, Καθολικὴ καὶ Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία καὶ βασιζοντας τὴν ἐνότητα τῶν Ἐκκλησιῶν στὴν ταυτότητα τῆς δογματικῆς πίστεως καὶ τῆς μυστηριακῆς λατρείας. β) Ἡ δευτέρα, ποὺ ἐκφράζει τὴ Μεταρρυθμισμένη παράδοση, καὶ βασιζεται πάνω στὴν ἔννοια τῆς Ὁμολογίας, θεωρώντας τὸν ἑαυτὸ της μέρος τῆς Μίας, Ἁγίας, Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας. Σύμφωνα μ' αὐτὴ τὴν ἐκκλησιολογικὴ ἀρχὴ ἡ *Una Sancta* συγκροτεῖται ἀπὸ τὸ σύνολο τῶν Ἐκκλησιῶν, ὅπως αὐτὲς παρουσιάζονται σήμερα, καὶ κατὰ συνέπεια μία διαφορετικότητα τῶν Ἐκκλησιῶν μπορεῖ νὰ γίνεται ἀποδεκτὴ στὸ πλαίσιο τῆς ἐν Χριστῷ πιστότητας, τῆς μοναδικότητας τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τῆς εἰρηνικῆς συνύπαρξης. Αὐτὴ τὴν *διαφορετικότητα* στὴν ἀντίληψη τῶν πραγμάτων ὁ π. Γεώργιος Τσέτσπς τὴν ἔχει ἐντοπίσει στὴν διαφορετικὴ προσέγγιση τοῦ οἰκουμε-

89. ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΕΛΒΕΤΙΑΣ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ (Παπανδρέου – μετέπειτα Μητροπολίτου Τρανουπόλεως), *Λόγος Διαλόγου – Ἡ Ὁρθοδοξία ἐνώπιον τῆς τρίτης χιλιετίας*, ἐκδ. Καστανιώτη, Ἀθῆνα 1997, σελ. 187.

90. ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΜΥΡΩΝ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ (Κωνσταντινίδης – μετέπειτα Μητροπολίτου Γέροντος Ἐφέσου), «Ἡ Θέση τῆς Ὁρθοδοξίας στὸ σύγχρονο κόσμος», στὸ *Στάχυς*, τεύχ. 68-85 (1985), σελ. 337-348.

91. ΜΑΙΣΟΥΚΑ ΝΙΚΟΛΑΟΥ, «Οἰκουμενικότητα τῆς Ὁρθοδοξίας», στὸ *ΕΕΘΣΑΠΘ*, Τμήμα Θεολογίας, τόμ. 8 (1998), σελ. 285-293. Ἐδῶ βλ. σελ. 286.

νικοῦ ὁράματος πού ἔχει ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία σέ σύγκριση μέ τίς Μεταρρυθμισμένες Ἐκκλησίες. Δηλαδή ἡ Ὁρθοδοξία κινεῖται πάνω στήν ἔννοια τῆς «οἰκουμενικότητας ἐν χρόνῳ», ἐνῶ ἡ Προτεσταντική ἀντίληψη ἐπικεντρώνεται πάνω στήν «οἰκουμενικότητα ἐν χώρῳ»⁹². Ἡ μὲν πρώτη μ' ἄλλα λόγια βασιζέται στὸ κοινὸ ἐκκλησιαστικὸ παρελθόν, στήν κοινὴ ἀρχαία καὶ ἀποστολικὴ παράδοση καὶ λειτουργικὴ ζωὴ, ἡ δὲ δεύτερη σπριζεται πάνω στὴ μορφὴ, στήν ὁμολογιακὴ ταυτότητα καὶ στήν ἐξέλιξη πὸν παρουσιάζουν οἱ Ἐκκλησίες σήμερα⁹³.

Ὡστόσο, παρὰ τίς δυσκολίες καὶ τίς διαφορές, καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν κατ' εὐδοκίαν καὶ χάριτι Θεοῦ ἐνότητα, πρέπει νὰ καλλιεργοῦνται ἀμοιβαῖα ἀπὸ τοὺς ἐμπλεκόμενους ἐκκλησιαστικοὺς φορεῖς ἡ ἀγάπη, ὑπομονή, ἡ διάκριση καὶ ἡ μετάνοια ὡς ἀρετές, ὥστε ἡ ἐνασχόληση καὶ ὁ διάλογος γιὰ τὰ ἀκραιφνῆ θεολογικὰ ζητήματα νὰ λαμβάνει χώρα πρὸ εὐκολα⁹⁴. Ἐπομένως γίνεται ἀντιληπτό ὅτι ὁ ἐγκλωβισμὸς τῆς Ὁρθοδοξίας στὰ ὄρια τῆς εἶναι κάτι τὸ ἀδιανόητο, ἀλλὰ καὶ συνάμα ἀνεπίτρεπτο, καθὼς κάτι τέτοιο θὰ σήμαινε τὴν ἄρνηση τῆς ἀποστολῆς τῆς πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα καὶ τὴ μετατροπὴ τῆς σὲ ἓνα κλειστὸ σχῆμα⁹⁵, ἐν ὀνόματι τοῦ κινδύνου τοῦ θεολογικοῦ συμφυρμού καὶ τοῦ θρησκευτικοῦ συγκρητισμοῦ⁹⁶.

92. TSETIS GEORGE, "The Meaning of the Orthodox Presence in the Ecumenical Movement", στὸ Metropolitan of Ssima Gennadios (Limouris), *Orthodox Visions of Ecumenism*, ἔκδ. WCC, Geneva 1994, σελ. 274.

93. Ὁπ. παρ., ΤΣΕΤΣΗ ΓΕΩΡΓΙΟΥ, «Μία Ὁρθόδοξη Θεώρηση τοῦ Οἰκουμενισμοῦ», σελ. 403.

94. ΤΣΕΤΣΗ ΓΕΩΡΓΙΟΥ (ἐπιμ.), *Οἰκουμενικὸς Θρόνος καὶ Οἰκουμένη – Ἐπίσημα Πατριαρχικά Κείμενα*, ἔκδ. Τέριος, Κατερίνη 1989, σελ. 83.

95. S. E. MGR. DE SELYBRIA EMILIANOS (TIMIADIS), "Strengths and Weakness of Theological Dialogues", στὸ *Les Dialogues Oecumeniques hier et aujourd'hui*, ἔκδ. Les Études Théologiques de Chambesy, Genève 1985, σελ. 397: «Without a well-defined sense of our task we risk remaining for a long time an insignificant community among the many. We must re-examine our faith, making it better known to our own people and to outsiders as well... We must become aware that by participating in all such dialogues, we are ourselves in the continual process of growth».

96. ΜΑΡΤΖΕΛΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ, *Ὁρθοδοξία καὶ Σύγχρονοι Διάλογοι*, ἔκδ. Πουρναράς, Θεσσαλονίκη 2008, σελ. 393. Πρβλ. TSETIS GEORGE, «An Orthodox Introspection of the Ecumenical Movement Today», διάλεξη στὸ Holy Cross Greek Orthodox School of Theology, Boston 1993, σελ. 6 (ἀδημοσίευτο): «Therefore, any attempt to present ecumenism as a movement having in view the creation of a new world religion (panthreskeia) (sic), to consider the WCC as a product of world sionism aiming at the political and re-

Συνεπώς και κρίνοντας με βάση τα προαναφερθέντα, γίνεται απολύτως κατανοητό ότι η παρουσία και η μαρτυρία των Ὁρθοδόξων στους κόλπους τοῦ Συμβουλίου εἶναι κάτι παραπάνω ἀπὸ ἀναγκαία, καθὼς καταθέτουν τὴν Χριστολογικὴ καὶ Τριαδολογικὴ ἀποκαλυπτικὴ τους ἐμπειρία, παρουσιάζοντας ἔτσι μία ἐκκλησιολογικὴ διαφορετικότητα σὲ σύγκριση μὲ τὴν ἐκκλησιολογία τῶν Προτεστάντικῶν Ἐκκλησιῶν, Ὁμολογιῶν καὶ Κοινοτήτων, οἱ ὁποῖες διακρίνονται γιὰ τὸν ἐκκλησιολογικὸ πλουραλισμὸ καὶ τὴν ἀνομοιομορφία τους.

6. Συμπερασματικά: Οἰκουμενισμὸς γιὰ τὶς Ἐκκλησίες ἢ Ἐκκλησίες γιὰ τὸν Οἰκουμενισμό;

Οἱ Χριστιανικὲς Ἐκκλησίες καὶ Ὁμολογίες μετὰ ἀπὸ μία περίοδο ἔντασης ποὺ εἶχε ὡς χαρακτηριστικὸ τὴν ὀδυνηρὴ ἐμπειρία τοῦ ὁμολογιακοῦ φανατισμοῦ, ἀνταγωνισμοῦ καὶ προσπλυτισμοῦ⁹⁷, πέρασε στὴν ἐπόμενη φάση τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας, ἡ ὁποία διακρίθηκε ἀπὸ τὴν τάση καὶ τὴν ἐπιθυμία γιὰ εἰρήνευση, καταλλαγὴ καὶ διάλογο ὡς μορφὴ ἀντερείσματος στὰ ὄραματα τῶν φιλοσοφικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν θεωριῶν ποὺ ἀποζητοῦν τὴν ἀπόλυτη εὐδαιμονία τοῦ ἀνθρώπου μακριὰ ἀπὸ τὴν ὕπαρξη τοῦ Θεοῦ. Ἡ ποιμαντικὴ λοιπὸν μέριμνα καὶ ἡ κοινὴ ἀγωνία τῶν Ἐκκλησιῶν ἔναντι τῶν καθημερινῶν προβλημάτων, ἀκόμη καὶ γιὰ τὴν ἴδια τὴν ὑπόσταση τοῦ ἀνθρώπου, ἀπέτελεσε τὴ βάση τοῦ σύγχρονου Οἰκουμενικοῦ Διαλόγου. Εἶναι πλέον ξεκάθαρο καὶ πέραν κάθε ἀμφιβολίας ὅτι ὁ Οἰκουμενισμὸς ὀφείλει τὴν ὕπαρξή του στὶς ἴδιες τὶς Ἐκκλησίες καὶ ὄχι τὸ ἀντίστροφο. Ἀποτέλεσε δηλαδὴ καρπὸ τῆς συλλογικῆς προσπάθειας τῶν Χριστιανῶν νὰ βροῦν ἀπὸ κοινοῦ διέξοδο στὰ σύγχρονα προβλήματα ποὺ δημιουργήθηκαν μέσα σ' ἓνα περιβάλλον ἀδιάφορης ἢ ἀντι-θρησκευτικῆς κοινωνικῆς παιδείας, γιὰ τὴν ὁποία ἐν πολλοῖς ὑπεύθυνες εἶναι οἱ ἴδιες οἱ ἐκκλησίες. Σύμφωνα μάλιστα μὲ τοὺς Heinz Schilling καὶ Wolfgang Rein-

ligious conquest of ecumenism, or to qualify it as a 'pan-heresy', would certainly be in contradiction with the ethos of the Orthodox Church and would not correspond at all to her centuries old praxis».

97. ΣΙΩΤΟΥ ΜΑΡΚΟΥ, «Ἡ Οἰκουμενικὴ Κίνησις καὶ τὸ Παγκόσμιον Συμβούλιον τῶν Ἐκκλησιῶν», ἀνάτυπο ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία, Ἀθήνα 1961, σελ. 5.

hard ἢ ὕπαρξη τῆς ὁμολογιακῆς ταυτότητας κατὰ τὴ Μεταρρύθμιση δὲν ἦταν ὑπεύθυνη μόνο γιὰ τὴ διαμόρφωση καὶ τὴν ἐξέλιξη τῆς δογματικῆς διδασκαλίας τῶν Χριστιανικῶν ὁμολογιῶν, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν ἐπιρροὴ καὶ τὴ μεταμόρφωση τῶν ἴδιων τῶν εὐρωπαϊκῶν κοινωνιῶν⁹⁸.

Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά ὁ κοινωνικὸς ἀκτιβισμὸς πρόσφερε ποικιλοτρόπως σὲ πολλοὺς τομεῖς τὰ ποθούμενα ἀντικατάστατα τῶν πνευματικῶν ἀναζητήσεων μὲ συνέπεια ὁ Χριστιανισμὸς, καὶ κυρίως ὁ Εὐρωπαϊκὸς Χριστιανισμὸς, νὰ τεθεῖ στὸ κοινωνικὸ περιθώριο. Ἐδῶ ἀξίζει νὰ ἀναφερθεῖ ὅτι τὸ 1970 στὴν Εὐρώπη καὶ στὴν Β. Ἀμερικὴ ὁ χριστιανισμὸς κάλυπτε τὸ 56% τοῦ πληθυσμοῦ, ἐνῶ τὸ 2005 τὸ ἴδιο ποσοστὸ μειώθηκε στὸ 37%. Πλέον ἔχει ἐπικρατήσει τὸ θρησκευτικὸ κοινωνιολογικὸ φαινόμενο, τὸ ὁποῖο ὀνομάζεται «*believing without belonging*», δηλαδὴ οἱ ἄνθρωποι πιστεύουν, ἀλλὰ δὲν ἀνήκουν κάπου, δὲν διατηροῦν δεσμοὺς μέσῳ τῆς μυστηριακῆς ζωῆς μὲ κάποια Χριστιανικὴ Ὁμολογία ἢ Ἐκκλησία⁹⁹, πὸ ὅμως ἴσως νὰ εἶναι καλύτερο ἀπὸ τὸ νὰ ἀνήκει κάπου χωρὶς νὰ πιστεύεις, δηλαδὴ τὸ ἀνάστροφο (*belonging without believing*).

Γιὰ τὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ἡ ἀποκατάσταση τῆς ἐνότητας μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν ὡς αἴτημα καὶ ὡς κίνημα κατὰ τὸν 20ὸ αἰῶνα δὲν ἀποτελέσει κάτι τὸ πρωτόγνωρο, ἄγνωστο καὶ ἄκαιρο, παρὰ ὑπῆρξε μία διαρκὴς κίνηση γιὰ συνάντηση μὲ τὸν ἕτερο καὶ μία συνεχῆ ἔκφραση εὐχαριστιακῆς προσευχῆς ἀπόρροια τῆς ἐκκλησιαστικῆς τῆς ἐμπειρίας. Αὐτὸ δῆλωσαν μὲ ἀπόλυτα ξεκάθαρο τρόπο οἱ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίες στὴ συνάντηση τοῦ 1977 στὸ New Valamo: “*The participation of the Orthodox in the Ecumenical Movement of today is not, in principle, a revolution in the history of Orthodoxy, but it is a natural consequence of the constant prayer of the Church for the union of all... What is in a sense new today is the fact that this attempt is being made together with other Christian bodies with whom there is no full unity. It is here that the difficulties arise, but it is precisely here that there also are many signs of real hope*

98. MAFFEIS ANGELO, “Confession on Faith and Church Communion”, στὸ *Reimagining Religious Belonging – Ecumenical Responses to Changing Religiosity in Europe*, ἐκδ. Evangelische Verlagsanstalt, Leipzig 2011, σελ. 227.

99. GIBAUT JOHN, “On Doing Ecclesiology in a Time of Crisis and Transition”, στὸ *Reimagining Religious Belonging - Ecumenical Responses to Changing Religiosity in Europe*, σελ. 234.

*for growing fellowship, understanding and cooperation*¹⁰⁰. Ἀπὸ τὴ θεολογία τῆς εὐθύνης λοιπὸν γεννήθηκε τὸ αἶσθημα τῆς ὑπευθυνότητας γιὰ τὸν πλῆσιον καὶ γιὰ τὴν καλλιέργεια τῆς συνεργασίας μέσα σ' ἓνα καθεστῶς ἀμοιβαίας κατανόησης. Ἐπιπλέον ἡ συμμετοχὴ τῶν Ὁρθοδόξων στὰ fora τοῦ Οἰκουμενικοῦ Διαλόγου δὲν σημαίνει ταυτόχρονη ἄγνοια τῶν ὑφισταμένων δυσκολιῶν. Δὲν παύει ὁμως νὰ ἐλπίζει ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία στὴν ἐπιστάσια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τὸ ὁποῖο ἀναπληρῶνει τὰ ἐλλείποντα καὶ φωτίζει τὴν πορεία πρὸς τὴν ἀνεύρεση καὶ ἀνάδειξη ἐκείνων τῶν στοιχείων ποὺ προσέρχονται ἀπὸ τὴν κοινὴ ἐκκλησιαστικὴ παράδοση καὶ μποροῦν νὰ λειτουργήσουν ὡς θεμέλια ἐνότητας¹⁰¹. Σ' αὐτὴ τὴν πορεία μόνον ὁ διάλογος εἶναι ἱκανὸς νὰ διαπλάσει ὀρθὰ καὶ τίμιες ἐκκλησιαστικὰ συνειδήσεις εἰδικὰ στὴ νέα γενιὰ τῶν Χριστιανῶν¹⁰².

«Ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία συμμετέχει τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως, ὅχι διότι προσδοκᾷ ὄλικά ὠφελήματα ἐξ αὐτῆς, ἀλλὰ διότι πιστεύει ὅτι ἡ εἰς αὐτὴν συμμετοχὴ τῆς ἐπιβάλλεται ὑπὸ τῆς ἀποστολῆς τῆς», σημείωνε ἤδη τὸ 1958 ὁ Δημητρώπουλος¹⁰³. Παράλληλα ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Ἀθηνῶν δῆλωνε τὸ 1960, σὲ μία ἀνέκδοτη ἀπαντητικὴ ἐπιστολὴ τοῦ πρὸς τὸν Μητροπολίτη Κέρκυρας καὶ Παξῶν κ. Μεθόδιο, περιγράφοντας τὴ σχέση μεταξὺ τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας καὶ τοῦ λοιποῦ χριστιανικοῦ κόσμου: «*Διερχόμεθα ἀδελφέ, κρισίμους ἐκκλησιαστικὸς καὶ κοινωνικοὺς καιροὺς εἰς ἀντιμετώπισιν τῶν ὁποίων ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ὀφείλει νὰ κατέλθῃ. Διότι, ἡ Ὁρθοδοξία οὐκ ἔστι μόνον πίστις καὶ παράδοσις καὶ ζωὴ, ἀλλ' ἐν ταυτῷ καὶ προβολὴ ὡς χρέος πρὸς τὸ ἑαυτῆς Πλήρωμα ἐν ἀπάσῃ τοῦ Κυρίου δεσποτεία καὶ εἰς ἀπάντησιν πρὸς τὸ ἔξωθεν αὐτὴ ἐρχόμενον αἶτημα, ὅπως συνεχῶς προάγῃ τὴν ἀναληφθεῖσαν ἡγεσίαν τῆς παγ-
χριστιανικῆς κινήσεως πρὸς τὴν μεγάλην ὑπόθεσιν τῆς ἐνότητος τῶν Ἐκ-*

100. "Orthodox Involvement in the World Council of Churches", Sofia - Bulgaria (1981), στὸ *Orthodox Thought - Reports of Orthodox Consultations organised by the World Council of Churches 1975-1982*, ed. Tsetsis George, ἐκδ. WCC, Geneva 1983, σελ. 69.

101. GETCHA JOB, "La tradition vivante - Une approche Orthodoxe", στὸ *Reimagining Religious Belonging - Ecumenical Responses to Changing Religiosity in Europe*, σελ. 300.

102. ΑΛΙΒΙΖΑΤΟΥ ΑΜΙΑΚΑ, «Σύγχρονοι Ἐνωτικαὶ Προσπάθειαι – Αἱ Παγχοριστιανικαὶ Συνσκέψεις Oxford–Edinburgh τοῦ 1937», ἀνάτυπο ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία, Ἀθήνα 1937, σελ. 26-27.

103. ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΥ Π., *Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία καὶ ἡ Οἰκουμενικὴ Κίνησις*, ἀνάτυπο ἀπὸ τὸ «Ἐκκλησιαστικὸ Βῆμα», τεύχ. 111, Ἀθήνα 1958, σελ. 5.

κλησιῶν τοῦ Χριστοῦ»¹⁰⁴. Πῶς λοιπὸν μπορούμε νὰ ἐρμηνεύσουμε ὀρθὰ αὐτὴ τὴν κάθοδο τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας στὸν Οἰκουμενικὸ Διάλογο;

- Ὡς ἐγκαιρία γιὰ μία ζῶσα ἐπαφὴ μὲ τοὺς ἄλλους Χριστιανούς.
- Ὡς δυνατότητα γιὰ ἕναν συνεχῆ θεολογικὸ διάλογο ἐπὶ τῆς Χριστιανικῆς ἐνότητος.
- Ὡς δυνατότητα γιὰ δια-ἐκκλησιαστικὴ καὶ δια-χριστιανικὴ συνεργασία στὸν τομέα τῆς εἰρήνης, τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς οἰκολογίας.
- Ὡς δυνατότητα γιὰ δια-χριστιανικὴ διαμόρφωση τῆς θεολογικῆς ἐκπαίδευσης μέσα ἀπὸ ἀκαδημαϊκὰ προγράμματα ὑποτροφιῶν καὶ ἀνταλλαγῆς φοιτητῶν.

Σ' αὐτὸ τὸ πλαίσιο ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία κατῆλθε καὶ συνομίλησε ἰσοτίμως μὲ τοὺς Χριστιανούς τῆς Δύσης χωρὶς νὰ περιορίσει ἢ ν' ἀπολέσει κάτι ἀπὸ τὴν ἀλήθειά της, συμμετέχοντας διαχρονικὰ καὶ μόνιμα τόσο

104. Ἄθηναγόρας ἐλέω Θεοῦ Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, *Νέας Ρώμης καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης*, Ἀριθ. Πρωτ. 810, Κων/πολη 1960, σελ. 1-2 (ἀδημοσίευτο). Σὲ συνέχεια τοῦ Πατριαρχικοῦ Γράμματος ὁ Μητροπολίτης Κέρκυρας Μεθόδιος μὲ μία νέα ἀνοικτὴ ἐπιστολὴ ζήτησε διευκρίνιση ἀναφορικὰ μὲ τὴ φράση «ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ὀφείλει νὰ κατέλθει». Ἀναφέρει συγκεκριμένα: «...δὲν δύναται νὰ κατανοηθεῖ ἐκεῖνο τὸ ὅτι ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ὀφείλει νὰ κατέλθει, ἀλλὰ πρέπει νὰ δοθῆ διευκρίνισις περὶ τούτου. Τὸ «ὀφείλει νὰ κατέλθει» νοεῖται, ἢ πρέπει νὰ βοηθῆ, ὅτι ὀφείλει νὰ κατέλθει εἰς συνεργασίαν; Ὡς καὶ πρότερον ἐδηλώθη οὐδεὶς ἀποκλείει συνεργασίαν, ἀλλ' ὅχι ἐν ἀναγνωρίζσει εἰς τὴν Αὐτοῦ Ἀγιότητα τὸν Πάπαν τῆς Ρώμης δικαιοδοσίαν παγχριστιανικῆς αὐθεντίας, ὡς ἡ ἀξίωσις προβάλλεται διὰ τοῦ πρωτείου καὶ δὴ αὐθεντίας ἰσοχρίστου ὡς ἀξιῶ ἢ ἰδιότης τοῦ ἀλαθῆτος. Πιστεύω ὅτι ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία οὐδέποτε θὰ κατέλθῃ εἰς τοιαύτην πτώσιν, καὶ δὴ κομικὴν, ἵνα μὴ εἴπω κομικοτραγικὴν, δι' ἀποδοχῆς τοιαύτης πίστεως. Διότι, ἐν τοιαύτῃ ἀπενκαταίᾳ περιπτώσει δὲν θὰ λέγεται Ὁρθόδοξος». Βλ. Πρὸς τὴν Α. Θ. Παναγιότητα τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην Κύριον κύριον Ἄθηνάγορα, Ἀριθμ. Πρωτ. 3461, Κέρκυρα 1961, σελ. 12-13 (ἀδημοσίευτο). Εἶναι φανερὸ μέσα ἀπὸ τὴ συγκεκριμένη ἐπιστολὴ, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἄλλα ἐκκλησιαστικὰ κείμενα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὅτι στὶς ἀρχὲς τῆς δεκαετίας τοῦ 1960 ἀκόμη δὲν ἦταν πρόδηλο πὸς ἀπέβλεπε ἡ Οἰκουμενικὴ Κίνηση, ποιὸς ἦταν ὁ θεσμικὸς ρόλος τῶν Ὁρθοδόξων στὰ διάφορα διεθνῆ καὶ περιφερειακὰ ὄργανα τῆς Οἰκουμενικῆς Κίνησης καὶ ποιά ἦταν ἡ θέσις τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας ἐναντι τοῦ οἰκουμενισμοῦ. Αὐτὸ εἶναι ὡστόσο φυσιολογικόν, καθὼς ὀλόκληρη ἡ δεκαετία τοῦ '60 ἦταν μία ἐποχὴ ἐκκλησιαστικῶν ζυμώσεων, ἀνακατατάξεων, ἐπαναπροσδιορισμοῦ καὶ διάσπασις τῶν δεσμῶν τῶν προκαταλήψεων τοῦ παρελθόντος, μία ἐποχὴ ἢ ὁποῖα ζητοῦσε τόλμη, εἰλικρίνεια καὶ ἔμπνευση, προκειμένου νὰ πέσουν τὰ τεῖχη τῆς ἀμοιβαίας ἀδιαφορίας τόσων αἰώνων καὶ ἡ Ἀνατολὴ νὰ συναντήσῃ ἐκ νέου τὴ Δύση.

στοὺς διμερεῖς, ὅσο καὶ στοὺς πολυμερεῖς θεολογικοὺς διαλόγους ἐμπνεόμενη ἀπὸ τῆ θεολογικῆς τῆς αὐτοσυνειδησίας, ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴν Πατερικὴ γραμματολογία, καὶ ἀπὸ τὴν θέλησὶ τῆς νὰ διαφυλάξει τὴν ἐνότητα σύμφωνα μὲ τὴ συνοδικὴ πρακτικὴ τῆς. Ὁ προβαλλόμενος κίνδυνος ἀπὸ διάφορους ἐκκλησιαστικοὺς κύκλους γιὰ δῆθεν διάβρωση τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ φρονήματος τῶν συμμετεχόντων στὸν Οἰκουμενικὸ Διάλογο εἶναι ἀνυπόστατος καὶ χωρὶς οὐσία. Ἀντιθέτως ἀποτελεῖ βασικὴ προοπτικὴ τῆς ἀποστολῆς τῆς στὸ σύγχρονο κόσμ¹⁰⁵. Ἡ λειτουργία λοιπὸν τῆς Οἰκουμενικῆς Κίνησης βοήθησε στὴν ἀμβλυνση τῆς ὀξύτητας καὶ στὴν ἄρση πολλῶν προκαταλήψεων καὶ παρεξηγήσεων τοῦ παρελθόντος¹⁰⁶.

Ἐπιπλέον θὰ βοηθοῦσε σὲ μεγάλο βαθμὸ στὴ διεξαγωγή, στὴν ἐμπέδωση, ἀλλὰ καὶ στὴν ἐφαρμογὴ τῶν πορισμάτων τῶν οἰκουμενικῶν διαλόγων, ἂν σὲ ἐπίπεδο πανορθόδοξο λαμβάνονταν κάποιες ἀποφάσεις σχετικὰ μὲ τὴν ἐκκλησιολογία τῶν ἑτερῶν Χριστιανῶν, ποὺ βρίσκονται ἐκτὸς τῶν ὁρίων τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ὥστε νὰ ἀποφεύγονται διχαστικὲς κινήσεις, λόγοι καὶ ἀντιδράσεις ἐσωτερικῆς φύσεως. Μολονότι τὸ κείμενο τῆς Γ' Πανορθόδοξου Προσυνοδικῆς Διασκέψεως στὸ Σαμπεζὺ τὸ 1986 τονίζει τὴν ὀντολογικὴ ἀναγνώριση ἐκ μέρους τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ὅλων τῶν Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν καὶ Ὁμολογιῶν (Ρωμαιοκαθολικὴ, Παλαιοκαθολικὴ, Ἀγγλικανικὴ, Λουθηρανικὴ, Μεταρρυθμισμένες, Ἀρχαῖες Ἀνατολικές), ὡστόσο ὑπάρχει ἡ τάση εἴτε νὰ τὸ ξεχνοῦμε, εἴτε νὰ τὸ ὑποβαθμίζουμε. Μάλιστα ὁ καθηγητὴς Βλάσιος Φειδᾶς προχωρᾷ ἕνα βῆμα πρὸ μπροστὰ προτείνοντας τὴν κατ' οἰκονομία ἀναγνώριση τοῦ βαπτίσματος τῶν ἄλλων Χριστιανῶν, πράγμα ποὺ ἐν μέρει συμβαίνει μέσα ἀπὸ τὴν πράξη τῆς διεξαγωγῆς τοῦ ἐπίσημου θεολογικοῦ διαλόγου ποὺ διεξάγει ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία μὲ τὶς ἄλλες Χριστιανικὲς Ἐκκλησίες¹⁰⁷.

105. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ, *Λόγος Διαλόγου - Ἡ Ὁρθοδοξία ἐνώπιον τῆς τρίτης χιλιετίας*, ἐκδ. Καστανιώτη, Ἀθήνα 1997, σελ. 203.

106. ΛΩΛΗ ΣΟΦΟΚΛΗ, *Υπόμνημα πρὸς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος (1952)*, σελ. 6 (ἀδημοσίετο κείμενο): «...ὁ μόνον ἀποτελεῖ αἴτημα τῆς ἐποχῆς μας ὡς ἔκφρασις τῆς ἱστορικῆς πορείας τοῦ Χριστιανισμοῦ διὰ μέσου τῶν αἰώνων πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς ἀποστολῆς του, ἀλλ' αὐτὸ τοῦτο πόθον μυχιαίτατον καὶ ἀδιάκοπον εὐχὴν καὶ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Τούτου ἕνεκα οὔτε δύναται αὕτη νὰ ἀμβλυωπῆ καὶ κωφεύῃ εἰς τοιαύτας δεδομένας περιστάσεις καὶ ἐγκαιρίας, ἔχουσα ἐπὶ πλέον καθῆκον καὶ ὑποχρέωσιν νὰ συνιρέχη, ὅση αὐτῆ δύναμις, ἐφ' ὅσον καλεῖται μάλιστα πρὸς τοῦτο...».

107. ΦΕΙΔΑΣ ΒΛΑΣΙΟΥ, «Βάπτισμα καὶ Ἐκκλησιολογία», στὸ *Θεολογία καὶ κόσμος. Τι-*

Ἄκόμη ὁμως καὶ ἂν δεχτοῦμε ὡς ὑπαρκτὴ τὴν ἐνότητα μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν ποὺ προσέρχεται ἀπὸ τὸ βάπτισμα, αὐτὴ δὲν εἶναι πλήρης, καθὼς εἴμαστε ἀκόμη μακριὰ ἀπὸ τὴν κοινὴ συμμετοχὴ στὴ Θεία Εὐχαριστία. Τὸ μυστήριό τῆς Θείας Εὐχαριστίας εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς σιωπῆς καὶ τὸ τέλος τῆς πληρότητας καὶ σ' αὐτὴ τὴν πορεία ὁ Οἰκουμενικὸς Διάλογος λειτουργεῖ ὡς ὑπενθύμιση πρὸς τὶς Ἐκκλησίες τῶν λόγων τοῦ Κυρίου *ἵνα πάντες ἐν ᾧσιν*, οἱ ὁποῖες ἀναπτύχθηκαν γιὰ αἰῶνες μέσα σ' ἓνα περιβάλλον ἀπομόνωσης καὶ ἀδιαφορίας γιὰ τὸν ἕτερο. Τώρα ὁμως αὐτὸς ὁ ἕτερος καλεῖται νὰ γίνῃ ἐταῖρος, γιὰτὶ διαφορετικὰ εἶναι σὰν νὰ μὴν λαμβάνουμε στὰ σοβαρὰ τὰ λόγια τοῦ Κυρίου *μία ποιμνὴ, εἷς ποιμὴν*. Γιὰ νὰ συμβεῖ ὁμως αὐτὸ εἶναι ἐπιτακτικῆς φύσεως ἡ ἀλλαγὴ κατεύθυνσης στὴν ἐκκλησιαστικὴ ἐκπαίδευση καὶ στὸν τρόπο ἐφαρμογῆς τῆς ἱεραποστολῆς¹⁰⁹. Θὰ πρέπει ὡς Ἐκκλησίες νὰ ἀναζητήσουμε τὴν ἐνότητα μέσα ἀπὸ τὴν ἱεραποστολὴ καὶ νὰ ἐπιστρέψουμε στὶς παρυφῆς τοῦ οἰκουμενισμοῦ, δηλαδὴ τότε ποὺ τέθηκαν οἱ βάσεις γιὰ ἓναν κοινὸ παγχριστιανικὸ πρακτικὸ Χριστιανισμό. Αὐτὸ ποὺ θὰ πρέπει νὰ ἐνδιαφέρει τὶς Ἐκκλησίες δὲν εἶναι ἡ ἐπέκταση τῶν γεωγραφικῶν ἢ διοικητικῶν τους ὁρίων, ἀλλὰ ἡ ἐπέκταση τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τῆς κλάσης τοῦ ἄρτου. Δὲν εἶναι ἡ ἀσφάλεια τοῦ ἐκκλησιολογικοῦ ὁρίου ποὺ πρέπει ν' ἀναζητοῦμε ἢ τὸ πῶς θὰ ἐνταχθοῦμε σὲ κάποια ἐκκλησιαστικὴ ὁμάδα, ἀλλὰ θὰ πρέπει ν' ἀναζητοῦμε τὴν ἀσφάλεια τῶν λόγων τοῦ Εὐαγγελίου τῆς Πεντηκοστῆς: Ἡ γενέθλια ἡμέρα τῆς Ἐκκλησίας εἶναι τότε ποὺ ἀνοίχτηκε στὰ ἔθνη, καὶ ὄχι τότε ποὺ κλείστηκε στὸν ἑαυτὸ τῆς. Τὰ

μπικὸς τόμος σὺν Καθ. Γεώργιο Μανιζαρίδῃ, ἔκδ. Πουρναράς, Θεσσαλονίκη 2004, σελ. 536-546.

108. ΑΛΙΒΙΖΑΤΟΥ ΑΜΙΑΚΑ, *Αἱ Σύγχρονοι Εἰρηνευτικαὶ Τάσεις καὶ τὰ ἐν Στοιχόλμῃ Συνέδρια 1926*, Διάλεξη σὺν τῷ Ἑλληνικῷ Τμήματι τοῦ Παγκοσμίου Συνδέσμου πρὸς Προαγωγὴν Διεθνοῦς Φιλίας διὰ τῶν Ἐκκλησιῶν, Ἀθῆνα 1927, σελ. 23: «*Μετὰ θάρρους καὶ ἐπισημῶς ἀνεγνωρίσθη ὅτι αἱ χριστιανικαὶ Ἐκκλησίαι παρημέλησαν μέχρι τοῦδε τὸ καθῆκον τῆς ἀναπτύξεως καὶ διαδόσεως τοῦ ὑψίστου χριστιανικοῦ δόγματος τῆς πρὸς ἀλλήλους ἀγάπης μεταξὺ πάντων τῶν ἀνθρώπων... καὶ τῶν ἀναρίθμητων ψυχῶν, αἵτινες διψῶσι τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν ἀλήθειαν*».

109. Ἕνα τέτοιο παράδειγμα μποροῦμε ν' ἀντλήσουμε ἀπὸ τὸν διμερῆ θεολογικὸν διάλογο μεταξὺ τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς καὶ τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας, γεγονός ποὺ ἀποτυπώνεται σὺν κείμενο *Growing Together in Unity and Mission: Building on 40 years of Anglican - Roman Catholic Dialogue*, ἔκδ. SPCK, London 2007.

στοιχεία τῆς ἱεραποστολῆς, σὰ ὅποια θὰ μπορούσε νὰ βρεθεῖ μία κοινὴ πλατφόρμα μεταξὺ τῶν Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν, εἶναι τὰ ἑξῆς:

- Μαρτυρία καὶ διάδοση τοῦ Εὐαγγελίου ὡς μία μορφὴ προφητικοῦ διαλόγου
- Λειτουργία καὶ προσευχή
- Δικαιοσύνη καὶ εἰρήνη
- Σεβασμὸς τῆς πολιτιστικῆς ἰδιαιτερότητας τῶν λαῶν
- Καταλλαγὴ καὶ σεβασμὸς τῆς ἀκεραιότητος τοῦ περιβάλλοντος
- Διαθρησκευτικὸς διάλογος¹¹⁰

Αὐτὰ τὰ στοιχεία φανερώνουν ὅτι ὁ Τριαδικὸς Θεὸς εἶναι οὐσιαστικὰ αὐτὸς ποὺ λειτουργεῖ στὴν ἱεραποστολὴ μέσῳ τῆς Ἐκκλησίας μὲ ἀπώτερο σκοπὸ τὴν ἔσχατολογικὴ ἀποκατάσταση καὶ συμφιλίωση ὅλων τῶν ἀνθρώπων μεταξὺ τους καὶ μὲ τὸν ἴδιο τὸν Θεό¹¹¹. Σὲ τελικὴ ἀνάλυση ἡ ἱεραποστολὴ μπορεῖ νὰ βοηθήσει μέσῳ τοῦ οἰκουμενικοῦ διαλόγου στὴν ἔνωση τῶν Ἐκκλησιῶν ὄχι ὡς ἀποτέλεσμα κάποιας τεχνητῆς συμφωνίας, ἀλλὰ ὡς ἀποτέλεσμα ἀνακάλυψης τοῦ ἑαυτοῦ μας στὴ σχέση μὲ τὸν ἄλλον¹¹², ἢ μᾶλλον καλύτερα θέασης τοῦ Πνεύματος στὸν ἄλλον¹¹³. Ἐπομένως στὴν περίπτωση αὐτὴ ἡ ἱεραποστολὴ μπορεῖ ὄντως νὰ λειτουργήσῃ θετικὰ ὡς μία

110. Βλ. σκ. STEPHEN BEVANS & ROGER SCHROEDER, *Constants in Context: A Theology of Mission for Today*, American Society of Missiology 30, ἔκδ. Orbis, New York 2004.

111. “Confessing Christ Through the Liturgical Life of the Church Today, Etchmiadzine - Armenia (1975), στὸ *Orthodox Thought - Reports of Orthodox Consultations organised by the World Council of Churches 1975-1982*, ed. Tsetsis George, ἔκδ. WCC, Geneva 1983, σελ. 5, 8: “Proclamation should not be taken only in the narrow sense of an informative preaching of the Truth but above all of incorporating man into the mystical union with God. At every step of the liturgy we encounter the Word of God...Reconciled in the very depths of his being, the Christian seeks not so much merely to speak of the Gospel as rather to proclaim the Risen Christ to his fellow human beings by his whole life”.

112. IAN DOUGLAS, *Waging Reconciliation: Gods Mission in a time of Globalisation and Crisis*, ἔκδ. Church Publishing Inc, New York, 2002, σελ. 217.

113. *Πράξεις τῶν Ἀποστόλων 10: 34-36*: «ἐπ’ ἀληθείας καταλαμβάνομαι ὅτι οὐκ ἔστι προσωπολήπιος ὁ Θεός, ἀλλ’ ἐν παντὶ ἔθνει ὁ φοβούμενος αὐτὸν καὶ ἐργαζόμενος δικαιοσύνην δεκτὸς αὐτῷ ἔστι. ὃν λόγον ὃν ἀπέστειλε τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ εὐαγγελίζομενος εἰρήνην διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ· οὗτός ἐστι πάντων Κύριος».

μορφή πρόκλησης για τις Χριστιανικές Ἐκκλησίες στην πορεία προς τὴν ἐνότητα¹¹⁴.

Ἡ ἀποσαφήνιση λοιπὸν τῆς ἀρχῆς τῆς οἰκονομίας καὶ τῆς σημασίας τῆς ἀναγνώρισης τοῦ βαπτίσματος τῶν ἕτερων Χριστιανῶν ἀποτελοῦν δύο σημαντικὰ εἰσαγωγικὰ βήματα γιὰ τὴν περαιτέρω ὁμαλὴ καὶ καρποφόρα διεξαγωγή τοῦ Οἰκουμενικοῦ Διαλόγου. Κατὰ τὸν Μ. Βασίλειο ἡ ἀρχὴ τῆς οἰκονομίας δὲν ἀποτελεῖ μία προσωρινή, ἔκτακτη, παραβίαση τῆς ἀκρίβειας, ἀλλὰ σημαίνει ἀπομίμηση τῆς θείας οἰκονομίας, τῆς θεϊκῆς ἀγάπης καὶ τῆς θείας συγκαταβάσεως πρὸς τὸν ἄνθρωπο. Ὡς οἶμαι καὶ ἡ Ἐκκλησία, ὡς σῶμα Κυρίου ζώντας μέσα στὸ πνεῦμα τοῦ νέου νόμου, δηλαδὴ τῆς εὐαγγελικῆς ἀγάπης, καὶ ὄχι τοῦ παλαιοῦ νόμου, καλεῖται νὰ ἐπιδεικνύει καὶ νὰ ἐφαρμόζει στὸ πλαίσιο τοῦ Οἰκουμενικοῦ Διαλόγου τὴν ἀρχὴ τῆς οἰκονομίας, ἔχοντας πάντοτε ἐνώπιόν της τὸν ὁραματισμὸ γιὰ τὴν πραγμάτωση τῆς ἐντολῆς τοῦ Κυρίου γιὰ ἐνότητα. Σύμφωνα μὲ τὸν καθηγητὴ Πέτρου ἡ ἀρχὴ τῆς οἰκονομίας ταυτίστηκε μὲ τὴν ἐννοια τῆς σχετικοποίησης τῆς ἀκρίβειας τῶν κανόνων τὴν περίοδο ποὺ ἡ Ἐκκλησία μετατόπηκε σὲ καθιερωματικὸ φορέα καὶ εἶχε ἀνάγκη τὴν ὑπαρξὴ νόμων, προκειμένου νὰ διοικηθεῖ¹¹⁵. Ἀντιθέτως ἡ οἰκονομία εἶναι μία δυναμικὴ καὶ κυρίως χαρισματικὴ ἐκκλησιαστικὴ συμπεριφορὰ ποὺ ἀποδεικνύει τὸ μεγαλεῖο της ποιμαντικῆς διάστασης τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία σὲ τελικὴ ἀνάλυση ἐνδιαφέρεται γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὄχι γιὰ τὴ ξερὴ καὶ πικρὴ τήρηση τοῦ κανόνα. Ἰδιαίτερα σημαντικὴ εἶναι ἡ μελέτη τοῦ τότε Μητροπολίτη Φιλαδελφείας, σήμερα Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Βαρθολομαίου, ὁ ὁποῖος τονίζει ὅτι «ἡ οἰκονομία εἶναι ἡ οὐσία τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας... εἶναι τόσον μεγάλη ἡ ἀξία καὶ ἡ σημασία τῆς ποιμαντικῆς καὶ σωτηριολογικῆς ἀρχῆς τῆς οἰκονομίας ἐν τῇ ἐκκληρώσει τοῦ ὅλου σωτηριώδους ἔργου τῆς Ἐκκλησίας, ὥστε αὐτὴ νὰ τίθεται ὑπεράνω καὶ αὐτῆς τῆς ἀκρίβειας, ἥτις καὶ ὡς ἐννοια ὑπόκειται τῇ οἰκονομίᾳ καὶ δὲν ὑπέρεκειται αὐτῆς»¹¹⁶.

114. CLARE AMOS, "Mission as a Challenge to Unity?", στὸ *Mission and Unity - Common Witness of Separated Churches?*, ἔκδ. Evangelische Verlagsanstalt, Leipzig 2011, σελ. 156.

115. Βλ. γιὰ τὸ συγκεκριμένο ζήτημα τὴν ἐξαιρετικὴ μελέτη τοῦ ΤΣΟΜΠΑΝΙΑΔΗ ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ, *Ἐκκλησία καὶ Ἐκκλησίες*, ἔκδ. Ἄρμος, Ἀθήνα 2013, σελ. 227-282. Ἐδῶ βλ. σελ. 231.

116. ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗ ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΙΑΣ ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΟΥ (ΑΡΧΟΝΤΩΝΗ), «Τὸ πρόβλημα τῆς Οἰκονομίας σήμερα», στὸ *Γρηγόριος Παλαμᾶς*, τεύχ. 65 (1982), σελ. 20-36. Ἐδῶ βλ. σελ. 35.

Ἐπίσης σύμφωνα μὲ τὸ προπαρασκευαστικὸ κείμενο «*Οἰκονομία ἐν τῇ Ὁρθόδοξῳ Ἐκκλησίᾳ*» (1971), τὸ ὁποῖο ἀρχικὰ προοριζόταν ν' ἀποτελέσει κείμενο - σχεδιάγραμμα γιὰ περαιτέρω μελέτη στὶς ἐργασίες τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου, τελικῶς δὲν συμπεριλήφθηκε στὴ θεματογραφία. Παρόλα αὐτὰ τὸ κείμενο δὲν χάνει κάτι ἀπὸ τὴ δυναμικὴ του, παρέχοντας στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία τὸ ἀναγκαῖο πλαίσιο κινήσεων καὶ λόγων, στοιχεῖα ἀπαραίτητα προκειμένου νὰ κινηθεῖ ἐντὸς τοῦ Οἰκουμενικοῦ Διαλόγου μὲ ἐλευθερία καὶ ὑπευθυνότητα. Στὸ συγκεκριμένο λοιπὸν κείμενο τὸνίζεται ὅτι ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία, ἐφαρμόζοντας ἄλλοτε τὴν ἀκρίβεια καὶ ἄλλοτε τὴν οἰκονομία, χρησιμοποιοῦσε τὰ ἐξῆς κριτήρια, προκειμένου νὰ ἀποφανθεῖ γιὰ τὴν ἐκκλησιολογικότητα τῶν ἕτερων Χριστιανῶν:

α) Ἡ σχέση αὐτῶν τῶν Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν καὶ Ὁμολογιῶν σὲ σύγκριση μὲ τὴν πίστη καὶ τὴ διδασκαλία τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας.

β) Τὴν ἱστορικὴ τους σχέση (παρελθόν - παρὸν - μέλλον) μὲ τὶς κατὰ τόπους Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες.

γ) Τὴν ἐπιθυμία τους γιὰ ἔνταξη στὸ ἓνα σῶμα τῆς Ἐκκλησίας.

δ) Ἡ χρῆση τοῦ συμβόλου πίστεως Νικαίας - Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἡ ἐπίκληση στὴν Ἁγία Τριάδα κατὰ τὴν τέλεση τοῦ μυστηρίου τοῦ βαπτίσματος¹¹⁷.

Τί μπορεῖ λοιπὸν σήμερα ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία νὰ πεῖ γιὰ τὶς ἕτερες Χριστιανικὲς Ἐκκλησίες, οἱ ὁποῖες ὑφίστανται στὸ κόσμος; Τί σημαίνει γιὰ τὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ἡ ἐνότητα μὲ τὶς ὑπόλοιπες Ἐκκλησίες; Ἐπὶ τῇ βίασὶ ποίου ἐκκλησιολογικοῦ κριτηρίου γίνεται ἡ διάκριση μεταξὺ τῶν ἐννοιῶν «Ἐκκλησία» καὶ «Ὁμολογία»; Εἶναι δυνατόν μία Ἐκκλησία νὰ ταυτίζεται τὰ ὅρια τῆς Μίας, Ἁγίας, Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας μὲ τὰ δικά της ὅρια καὶ συνάμα νὰ δέχεται τὰ ἴδια ἐκκλησιολογικὰ στοιχεῖα καὶ σ' ἄλλες Ἐκκλησίες, χωρὶς νὰ δημιουργεῖται κάποιο ἐσωτερικὸ πρόβλημα στὴν αὐτοσυνειδησία της; Δηλαδή πῶς εἶναι δυνατόν νὰ μιλοῦμε γιὰ μία Ἐκκλησία, δηλαδή γιὰ τὴν Ὁρθόδοξη, καὶ γιὰ πολλὰς Ἐκκλησίες ἐκτὸς τῆς Ὁρθόδοξου, χωρὶς ὡστόσο νὰ ἀντιφάσκουμε μὲ τὸν ἑαυτό μας¹¹⁸;

117. *Πρὸς τὴ Μεγάλην Σύνοδον, - Εἰσηγήσεις τῆς Διορθόδοξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τῶν ἑξ θεμάτων τοῦ πρώτου σταδίου*, ἐκδ. Ὁρθόδοξον Κέντρο τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, Σαμπεζύ, 1971, σελ. 60.

118. «Πρακτικὰ τῆς Διορθόδοξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς, Σαμπεζύ 16-28/07/1971», σὺν Ἐπισκεψίς, τεύχ. 41 (1971), σελ.15.

Συμπερασματικά λέγουμε ότι αν τότε, δηλαδή τὸ 1970, κρίθηκε σκόπιμο νὰ μὴν συμπεριληφθεῖ στὴν ἀτζέντα τὸ ζήτημα τῆς ἐκκλησιολογικῆς ἀναγνώρισης ἢ μὴ τῶν ἄλλων Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν, γιατί ὁ καιρὸς ἀκόμη δὲν ἦταν ὁ κατάλληλος, ὡστόσο σήμερα, τὸ 2015, κρίνεται ἀναγκαῖο οἱ Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες σὲ καθεστὼς ἡρεμίας νὰ συσχεφτοῦν γιὰ νὰ προχωρήσουν σ' αὐτὸν τὸν διάλογο, καθὼς δὲν ἔχουν τίποτα ἀπολύτως οὔτε νὰ φοβηθοῦν καὶ περισσότερο οὔτε νὰ χάσουν. Ἀντιθέτως θὰ φανοῦν τίμιες ἐναντι τοῦ Κυρίου, ἐναντι τῆς ἀποστολῆς τους στὸν κόσμον καὶ ἐναντι τοῦ ποιμνίου τους, καθὼς ἡ Ἐκκλησία ἀποτελεῖ τὸ κατεξοχὴν μυστήριον τῆς εἰρήνευσης καὶ τῆς καταλλαγῆς μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων καὶ ὅχι αἰτία διαίρεσης καὶ ἀντιπαλότητας. Εἶναι ἡ καταλλήλότερη ἱστορικὴ στιγμή προκειμένου οἱ Ὁρθόδοξοι νὰ φανερώσουν τὴ φιλάδελφον διάθεσίν τους πρὸς ἐκείνους πὺν γιὰ κάποιους λόγους δὲν εἶναι μέλη τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας¹¹⁹.

119. ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗ ΕΦΕΣΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ (ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗ), *Ἡ ἀναγνώριση τῶν μυστηρίων τῶν ἑτεροδόξων σὲς διαχρονικὲς σχέσεις Ὁρθοδοξίας καὶ Ρωμαιοκαθολικισμοῦ*, ἐκδ. Ἐπέκταση, Κατερίνη 1995, σελ. 221-222.